

Cyrano de Bergerac

Heroická komedie o 5 aktech a veršem.

Francouzsky napsal Edmond Rostand

Přeložil Jaroslav Vrchlický

Slovo úvodní

Neobyčejný úspěch Rostandovy bohatýrské komedie „Cyrano de Bergerac“, a to nejenom na jevišti francouzském, nýbrž i na jiných scénách evropských, je skutečnou událostí v dějinách nejen literatury dramatické, nýbrž i v poesii vůbec na sklonku tohoto století.

Stejně se stanoviska kulturně-historického jakož i ryze poetického poskytuje práce Rostandova tolik zajímavosti, že neváhali jsme ji přeložiti pro naše divadlo, dobře jsouce si vědomi obtíží, jež kolorit časový ukládá i forma přímo virtuosní.

K snadnějšímu pochopení pro kruhy širší píšeme tyto řádky, aby postava a význam hlavního hrdiny této básnické skladby byly přístupnější diváku i čtenáři. Nebo s obojím musí počítati tato dramatická báseň. Ujdout' snadno na scéně některé podrobnosti, které jsou přece nutny k pochopení celku, a naopak i při bedlivé lektuře leccos potřebuje objasnění a vysvětlení se stanoviska literárně-historického a kulturního. Herkules Savinien Cyrano de Bergerac, současník velkého Corneilla a Molièra, neprávem upadl v zapomenutí, z něhož jej teprve bibliografické a literární studie v době romantismu vzkřísily. Tento gaskoňský zchudlý šlechtic byl obdařen od přírody nadáním skutečně geniálním a byl v nejednom ohledu nešťastným předchůdcem šťastnějších duchů, kteří po něm šli cestou již vyšlapanou. Sám na to naráží v komedii Rostandově v aktu posledním. Smutný jeho úděl byl, že vždy dal iniciativu, které se chopili a již využítkovali jiní. K jeho plnému rozvoji vždy něco scházelo, byl neúplný genius a to

bylo jeho kletbou. Geniové světového jména a významu, jako Swift, Molière a Voltaire, těžili z jeho duchaplných nápadů, on zůstal v stínu, zrovna jak to líčí symbolicky Rostand ve svém dramatu.

K jeho neštěstí přispěly hlavně dvě věci, jeho gaskoňská povaha a jeho neobyčejně prý velký nos. Povaha v jádru ryzí a přímá, ale s jistou dosí chvástavostí a pósy, jižním Francouzům vrozené. Nos mu překážel i v lásce a byl zdrojem jeho mnohých srážek a scen. V tom komedie Rostandova nijak nepřepíná.

Vedle Nodiera a P. L. Jacoba, bibliofila (Lacroix) psal o něm Théophile Gautier v duchaplné své knize „Les Grotesques“ (Paris, Levy 1873). Mužové tito osvěžili jeho památku, již nyní Edmond Rostand zpevnil dílem vysoce poetickým, které lze s radostí uvítati jako vlaštovici návratu z všednosti a banálnosti moderního jeviště k dílům skutečně uměleckým a pečet genia tvůrčího na čele svém nesoucím. Hrdina náš narodil se dle výsledků nejnovějších bádání v Paříži 6. března 1619, a nikoliv jak Gautier udává na zámku Bergeracu r. 1620. Rodinné jméno bylo Cyrano, a přívěsek „de Bergerac“ byl jen jako na rozdíl od jiných členů daleko rozvětvené rodiny.

Vychován byl až do svého třináctého roku v Paříži, kde uzavřel přátelství s Henrim Le Bretem, který se stal později prvním vydavatelem jeho děl básnických. Osmnáctiletý vstoupil do školy filosofa Gassendiho, již i velký Molière navštěvoval, a roku 1633 stal se členem gardy vojska královského, sestávající namnoze ze statných, ale většinou zchudlých šlechticů gaskoňských. Tito mladíci, jimž následkem práva dědičného z pravidla zbývala volba mezi talarem abbého a krunýřem vojáka — dědictví statku otcovského spadalo vždy na prvorozence — tvořili zvláštní kastu ve vojště francouzském. Záhy prosluli osobní

neohrožeností a udatností i výcvikem v šermu, při tom i do jisté míry chvástavostí až příslovečnou. Cyrano stal se brzy typickým těmito vlastnostmi. Jeho nos hrál v tom vynikající úlohu a pro něj svedl soubojů tolik, že každý se ho bál a s ním si vůbec ničeho nezačínal. Jako kadet v šiku Gaskoňců zúčastnil se Cyrano boje proti Německu r. 1639, účastnil se obléhání Arrasu a všady dokázal svou neohroženost a ducha vskutku bohatýrského a svobodného.

Všecky hlavní motivy hry Rostandovy jsou historicky pověřeny, neb aspoň se nepříčí nijak historické možnosti. Od vypískání Montfleuryho ze sceny hotelu Burgundského až k obléhání Arrasu, ba až k tragické smrti Cyranově, vše má aspoň stopy bezpečného podkladu historického. Carbon de Castel Jaloux i Roxana, choť Neuvilletova, po čtrnáct roků vdova jeho, a jiné detaily této bohatýrské hry kotví na půdě skutečnosti. Zásluhou básníkovou jest, že je spojil v tak malebný a úchvatný celek a že povaha Cyranova jím — polou groteskní a bizarní, polou tragická a komická, v jádru svém však čistě lidská a vysoce ideální — tak čistě a mohutně prokmitá.

Koncepce básníkova zde skutečnosti neodporuje, naopak ji silně akcentuje a při tom ji v ideální sféru povznáší. Tento ošklivec, fanfaron, ješita na svůj kord je v jádru člověk nejušlechtilejší. Všecko jeho snažení se nese k velkému ideálu a jen jeho nešťastný zevnějšek a nepřízeň doby v cestu se mu staví a nohy mu při všem podrážejí. A co tu jemností a detailů čistě historických a kulturních užito jest a rozházeno rukou přímo Kroesovskou! Vidíme jako v zrcadlo doby, které tak mistrně podal a ukázal již starý kouzelník Dumas ve svých proslavených „Mušketýrech“, znovu otřené z prachu zapomenutí. Ale díváme se doň se stanoviska ovšem jiného, protože moderního.

A tento prototyp rvavých Gaskoňcův, hráč, rváč a žvásta, byl člověkem neobyčejného duševního vnitřního života, byl hudebník, mechanik, fyzik, filosof, básník, snílek svého způsobu jediný. Skromný žák Sokrata a Galileiho, ctitel Descartesův, byl strůjce celého genu literárního, z něhož žili a tyli více méně satirické i fantasté dob pozdějších; od něho se neostýchal Molière dle vlastního výroku „je prends mon bien où je le trouve“ vzítí nejúčinnější scenu pro svého Scapina, Voltaire motiv v svém „Micromega“, ani Swift nápady své pro cesty Guliverovy.

V třicátém šestém roce zemřel r. 1655 následkem úrazu — snad nezaviněného, snad nalíčeného četnými jeho odpůrci a nepřáteli. Brzy po své smrti upadl v zapomenutí. Budoucnost vzkřísila jeho památku. Z jeho tragedií a básní sotva co se přeneslo dál a také jeho fantastická „Cesta do měsíce“ (1648), překonána byvši umělejšími pokusy, nezvítězí — ale základní rys jeho povahy, jak byl zachycen rukou Rostandovou, jest najisto dnes již vyrván jícnu zapomnění. A rys povahy této je přímota, volnosta uměleckého tvoření, boj proti předsudkům a proti pokrytství, proti šosáctví a úzkoprstosti, ať již se halí v masky jakékoliv, idea sebeurčení poety a velký jeho podstavec v životě společenském. Co v tomto charakteru nám, přísnějším severanům, trochu překáží, ta buršikosnosta, to fanfaronství, ta ješitnosta osobní, spadá na povahu národní — jádro jest však zdravé a ryzí a stojí za vyloupenutí.

Myslím, že málokde byla samostatnosta tvůrčího ducha proti davu tak vyzvednuta jako v této bohatýrské komedii. Tirada Cyranova v II. Jednání je přímo vyňata ze srdce všech potlačených a snažících se a přec samostatných duchů tvůrčích. To jest credo všech mladých a silných, jemuž i staří aplaudují z hloubi svého přesvědčení, pokud jsou básníky a umělci.

Vedle toho jest hra Rostandova vzkříšením celé doby. Zabíhá místy v umělkování a rafinerii konce století, ale od III. Jednání propuká v ní cit a duše a tyto dominují až do konce. Co jest jemné ironie, i pro dnešek platící, v satíře na zkažený literární vkus doby, vycítí ovšem jen znalec — ale i širší obecnostvo pochopí, proč je to psáno a že to nadarmo psáno není.

Lze-li rehabilitovat historickou komedii, aby byla dílem uměleckým — to Rostand svrchovaně dokázal.

V Praze 13. listopadu 1898.

J. Vrchlický

Cyrano de Bergerac

Osoby

Cyrano de Bergerac

Kristian de Neuville

Hrabě de Guiche

Rogueneau

Le Bret

Kapitán Carbon de Castel Jaloux

Sedm kadetů

Lignière

De Valvert

Tři markýzové

Montfleury

Bellerose

Jodelet

Cuigy

Brissaille

Nespokojenec

Dva mušketýři

Španělský důstojník

Švališer

Vrátný
Měšťák
Jeho syn
Dlouhoprsták
Divák
Stráž
Bertrandou, dudák
Kapucín
Dva hudebníci
Tři básníci
Tři paštikáři
Roxana
Sestra Marta
Lisa, žena Ragueneaua
Dáma z buffetu
Matka Markéta de Jésus
Dueňa
Sestra Klára
Herečka
Soubreta
Tři pážata
Květinářka

Dav. Měšťané, markýzové, mušketýři, zloději, paštikáři, básníci, kadeti, herci, houslisté, pážata, děti, vojáci španělští, diváci, precieusky, herečky, měštky a jeptišky.

První čtyry akty r. 1640, pátý r. 1655.

První jednání

Představení v hotelu Burgundském

Scéna:

Sál hotelu Burgundského; druh míčovny zařízené a okrášlené k účelům divadelním.

Síň jest obdélník, lze viděti průřez jeho tak, že jedna z jeho stran tvoří pozadí táhnoucí se od první kulisy na pravo a jdoucí až k poslední kulise na levo a tvořící úhel s jevištěm. Toto jest naplněno po obou stranách podél kulis lavicemi. Oponu tvoří dva čalouny, které lze rozhrnouti. Nad draperií znak královský. Široké schody spojují hlediště s jevištěm, po každé straně těchto schodů místo pro houslisty. Na rampě řada svíček.

Dvě řady postranních galerií nad sebou; řada hořejší jest na lože rozdělena. V parteru není sedadel, toto jest vlastním jevištěm hry. V hloubi parteru na pravo v první kulise jest několik stupňovitě se zvedajících lavic a pod schodištěm, vedoucím k vyšším místnostem, jehož však lze pouze začátek viděti, jest buffet, ozdobený drobnými lustry, vásami s květinami, křišťálovými sklenicemi, talíři s ovocem, flakony atd.

V hloubi v prostředku pod galerií loží vchod do divadla. Velká vrata, jež se otvírají divákům. Na veřejích těchto vrat jakož i v mnohých koutech a nad buffetem visí červené plakáty, na nichž čísti „Clorise“.

Při vyhrnutí opony je sál v poloutemnu a prázdný ještě. Lustry jsou skloněny až k podlaze parteru, aby mohly býti rozsvíceny.

Scéna 1.

Obecenstvo pomalu se schází. Kavalíři, měšťáci, lokajové, pážata, dlouhoprstáci, vrátný atd., později markýzové Cuigy, Brissaille, dáma z buffetu, hudebníci atd.

(Lze slyšeti zvenčí směs hlasů, pak vstoupí prudce kavalír. Vrátný za ním.)

VRÁTNÝ

Hej, prosím, patnáct sous!

KAVALÍR

Vstup volný!

VRÁTNÝ

Proč pak ale?

KAVALÍR

Což nevidíte přec, že patřím k dvoru krále?

VRÁTNÝ

(k jinému kavalíru, který chce vstupovati)

Vy? Platit!

DRUHÝ KAVALÍR

Neplatím!

VRÁTNÝ

Jak?

DRUHÝ KAVALÍR

Mušketýr já jsem.

PRVNÍ KAVALÍR

(k druhému)

Až v dvě se začíná, jen pohled' parterrem,
jen prázdný zeje, pojd', zašermujem si trochu!

(Šermují kordy, jež si přinesli.)

PRVNÍ LOKAJ

(vstoupí)

Pst!

DRUHÝ LOKAJ

(již na scéně)

Nuže?

PRVNÍ LOKAJ

(ukazuje hry, které vyndává ze svého kabátce: karty a kostky)

V karty snad?

(Usedne na zem.)

Pojd'! Hrajme!

DRUHÝ LOKAJ

(též si sedne)

Ano, hochu!

PRVNÍ LOKAJ

(vytáhne z kapsy oharek svíčky, který zapálí a přilepí na zem)

Já svému pánu včera oharek ten vzal.

GARDISTA

(ku květinářce přicházející)

To pěkné, přijít, pokud jest temný sál.

(Chytne ji kol pasu.)

JEDEN Z ŠERMUJÍCÍCH

(raněn)

Tak!

JEDEN Z HRÁČŮ

Eso!

GARDISTA

(pronásledující květinářku)

Pusu!

KVĚTINÁŘKA

(se mu brání)

Ne!

GARDISTA

(táhna ji do tmavého kouta)

Kdo tady zřel by nás?

MUŽ

(usedne na zem v středu jiných, již rovněž své zásoby přinesli)

Lze dobře najíst se, když přijdem dřív než v čas.

MĚŠŤÁK

(uváděje svého syna)

Sem, hochu, usedněm.

JEDEN Z HRÁČŮ

Trumf!

MUŽ

(vytáhne z pláště láhev a posadí se těž)

A burgundské sem,
snad napít smíme se *(pije)* v hotelu Burgundském!

MĚŠŤÁK

(k svému synu)

Zda, hochu, neřek' bys, že krčma to zde jest?

(Ukazuje svou holí na jednoho opilce.)

Pijáci!

(Chce se uhnouti a vrazí do něho jeden ze šermujících.)

Rváči!

(Padne mezi hráče.)

Hráči!

GARDISTA

(za ním dívku stále škádlící)

Pusu!

MĚŠŤÁK

(rychle svého syna odstraňuje)

Na mou čest!

A teď si pomysli, můj hochu, že sál taký

Je scenou Rotroua!

HOCH

A Corneillovou taky!

DAV PÁŽAT

(vstoupí, drží se za ruce, tančí farandolu a zpívají)

Tra la, la la, la la, la la, la lère...

VRÁTNÝ

(přísně k pážatům)

Vy, žádné hlouposti!

PRVNÍ PÁŽE

(uražen v své hodnosti)

To podezření ranní.

(Sotva vrátný se obrátil, k druhému pážeti.)

Nu, zdali šňůru máš?

DRUHÉ PÁŽE

Ba, udici mám na ní.

PRVNÍ PÁŽE

Lze z výše vylovit tu mnohou paruku.

DLOUHOPRSTÁK

(seskupiv kolem sebe zástup lidí podezřelých)

Sem, mladí taškáři, mou slyšte nauku,
to první pokus váš, jen s chutí beze strachu!

DRUHÉ PÁŽE

(křičí na druhá pažata na vyšších galeriích)

Hej, máte fukače?

TŘETÍ PÁŽE

(s hora)

A dosti také hrachu!

(Foukne a zasype je hrachem.)

HOCH

(k svému otci)

Co hrají?

MĚŠTÁK

Clorisu.

HOCH

Kdo, otče, psal kus ten?

MĚŠTÁK

Pan Baro Baltazar — to kus — nu, počkej jen...

(Odchází se synem výš.)

DLOUHOPRSTÁK

(ku svým lidem)

Zvlášť krajky stříhejte, jak podá se to v šere.

DIVÁK

(k druhému, ukazuje mu na vyvýšené místo)

Hleď, tady seděl jsem při Cida premieře.

DLOUHOPRSTÁK

(s příslušným posunkem)

Hodinky!

MĚŠŤÁK

(sestupuje, k hochovi)

Výborné dnes herce udivíš!

DLOUHOPRŠŤÁK

(s posunkem, jak bráti z kapes v rychlých přestávkách)

A šátky...

MĚŠŤÁK

Montfleury!

KDOSI

(křičí s hořejší galerie)

Rozsvěťte lustry již!

MĚŠŤÁK

Tu Bellerose, Epy, hled', a šlechty celá řada!

PÁŽE

(v parterru)

Aj, dáma z buffetu!

DÁMA

(objeví se v buffetu)

Oranže, limonáda,

a malinovka, mléko!

(Křik u vchodu.)

HLAS FISTULOVÝ

Z cesty, chlapi, ven!

LOKAJ

(s údivem)

Pan markýz v parterru?

JINÝ LOKAJ

Ach, na pár minut jen!

(Vstoupí družina drobné šlechty.)

MARKÝZ

(vida sál z polovice prázdný)

Co vidím? Přišli jsme sem jako čalouníci?

Komu lze šlápnouti na nohu v tlačnici?

Fi, fi!

(Setká se s jinými šlechtici, kteří právě vstoupili.)

Cuigy, Brissaille! *(Slavnostní obejmutí.)*

CUIGY

Jsme věrní stále,

a vždycky přijdem dřív, než rozžhnou světla v sále.

MARKÝZ

Ach, prosím, spořte slov, jsem v psím dnes humoru...

JINÝ

Zde rozsvěcovač již a dosti hovoru!

CELÝ SÁL

(pozdravuje vstup rozsvěcovače)

Ach!

(Všecko se skupí kolem lustrů, jež rozsvěcují. Několik osob usedlo si na galerie. Lignière vstoupí do parteru, dávaje paže Kristianovi z Neuville. Lignière nedbale oblečen, distingovaný opilec, Kristian jest elegantně oblečen, ale poněkud z mody, jest roztržit a prohlíží lože.)

Scéna 2.

Předešli, Lignière, Kristian, pak Ragueneau a Le Bret.

CUIGY

Lignière!

BRISSAILLE

(směje se)

Střízlivý?

LIGNIÈRE

(tiše ke Kristianovi)

Smím představití vás?

(Kristian souhlasí.)

Pan baron z Neuville. *(Zdraví se.)*

CELÝ SÁL

(pozdravuje rozsvícení prvního lustru)

Ach!

CUIGY

(k Brissaillovi, dívaje se na Kristiana)

Hlava ta má ráz!

PRVNÍ MARKÝZ

(jenž to zaslechl)

Pah!

LIGNIÈRE

(představuje pány Kristianovi)

Cuigy, de Brissaille!

KRISTIAN

(se kloní)

Jsem věru okouzlen!

PRVNÍ MARKÝZ

(k druhému)

Nu, celkem prošel by, však není ošacen
dle mody poslední...

LIGNIÈRE

(ke Cuigymu)

Z Touraine on přijel sem.

KRISTIAN

Tak, teprv dvacet dnů, co v Paříži zde jsem
a zítra v kadetů sbor vstoupím.

PRVNÍ MARKÝZ

(prohlíží osoby, vstupující do loží)

Ejhle, viz,

pan Aubry, president!

DÁMA Z BUFFETU

Zde oranže!

HOUSLISTÉ

(ladi)

Ce, cis!

CUIGY

(ukazuje Kristianovi plnicí se sál)

Co lidí!

KRISTIAN

Ano, dost!

PRVNÍ MARKÝZ

Svět našich krásek celý!

(Jmenují ženy dle toho, jak vstupují do loží. Dámy jsou velmi vyšňořené. Pozdravy a úsměvy vzájemné.)

DRUHÝ MARKÝZ

Guéménée...

CUIGY

De Bois...

PRVNÍ MARKÝZ

Které jsme rádi měli.

BRISSAILLE

Chavigny!

DRUHÝ MARKÝZ

S našimi ta srdci hraje teď.

LIGNIÈRE

Pan Corneille z Rouanu přichází právě, hled'!

HOCH

(k otci)

Což akademie?

MĚŠŤÁK

Ba, vidím zde jich dosti:

tu Boudu, Boissat v Porchère společnosti,
tam Cureau, Colomby, tam Bourdon, Arbaud jest
a nesmrtelní jsou, ó věru, to je čest!

PRVNÍ MARKÝZ

Pst! Precieusky jdou a naplňují řady,
tam Barthenoida a Cassandace zřím tady,

Félixérie též...

DRUHÝ MARKÝZ

To žas můj vybízí.

A ty je všecky znáš?

PRVNÍ MARKÝZ

Znám všecky, markýzi!

LIGNIÈRE

(bera stranou Kristiana)

Můj milý, kvůli vám zde drahý svůj čas tratím,
tu dámu nevidím, tož k číši své se vrátím.

KRISTIAN

(prosí jej)

Ne, opěváte přec dvůr, ba i město celé,
vy přec mi povíte, pro koho plám tak vřele.

KAPELNÍK

(klepe smyčcem na pult)

Nuž, housle! *(Zvedne smyčec.)*

DÁMA Z BUFFETU

Zde, prosím, citronáda!

KRISTIAN

Mám strach, je prohnaná a koketuje ráda.
Jak mluvití mám s ní? Má duchaplnost mizí,
řeč, jež zde mluví se a píše, jest mi cizí,
jsem prostý voják jen — a plachost je můj osud.
Zde bývá, na pravo — ta lož je prázdná dosud.

LIGNIÈRE

(chce odejít)

Jdu!

KRISTIAN

(zadržuje ho)

Prosím, zůstaňte!

LIGNIÈRE

Nemohu, to mne trýzní,

já v krčmě slovo dal a zde umírám žízni.

DÁMA Z BUFFETU

(jde kolem nich s podnosem)

Zde šťáva?

LIGNIÈRE

Fi!

DÁMA

Či mléko?

LIGNIÈRE

Pah!

DÁMA

Či muškát snad?

LIGNIÈRE

(ke Kristianovi)

Nu, chvílku zůstanu. — Okusím muškát rád.

(Sedne k buffetu, dáma mu naleje muškátu.)

HLASY V OBECENSTVU

(při vstupu tlustoučkého a veselého mužička)

Ach, Ragueneau!

LIGNIÈRE

(ke Kristianovi)

To náš paštikář Ragueneau!

RAGUENEAU

(v cukrářském kostumu svátečním, živě postoupí k Lignièrovi)

Ach, prosím, neviděl jste pána z Cyrano?

LIGNIÈRE

(představuje Ragueneaua Kristianovi)

To cukrář básníků, herecké tlupy naší!

RAGUENEAU

(v rozpacích)

To příliš mnoho cti...

LIGNIÈRE

Mlčte, vy mecenáši!

RAGUENEAU

Nu navštěvují mne...

LIGNIÈRE

Však na dluh, jen ne skromně...

on sám je básníkem.

RAGUENEAU

Nu, říkají to o mně.

LIGNIÈRE

Do veršů blázen jest!

RAGUENEAU

Za malou písničku...

LIGNIÈRE

Dost dáte básníku...

RAGUENEAU

Ne, pouze paštičku!

LIGNIÈRE

Dobrák, se vymlouvá! A za triolet, pane,
co dáte?

RAGUENEAU

Chlebíčky!

LIGNIÈRE

(přísně)

Jen v mlíce zadělané.

Divadlo máte rád?

RAGUENEAU

Ach, z všeho nejradši!

LIGNIÈRE

A místo svoje v něm platíte koláči.

Co stálo místo dnes, kam jste si, pane, sed'?

Jen mezi námi, nu?

RAGUENEAU

Tré koblih, paštik pět.

(Dívá se kolem.)

Zde není Cyrano? Ach, v tom je jakýs blud.

LIGNIÈRE

Proč?

RAGUENEAU

Hraje Montfleury!

LIGNIÈRE

Ba právě, tento sud
má v roli Fédonu dnes večer vystoupit.

Co po tom Cyranu?

RAGUENEAU

Můž' vás to tajno být?

Na Montfleuryho on si, páni, zálusk vzal
a nechce dovolit, by celý měsíc hrál.

LIGNIÈRE

(který pije již čtvrtou číšku)

Nu?

RAGUENEAU

Hraje Montfleury.

CUIGY

(který se přiblížil se svou družinou)

Však on to nepřekazí.

RAGUENEAU

To vidět chci!

PRVNÍ MARKÝZ

Kdo jest ten Cyrano, mí drazí?

CUIGY

Hoch, který každému dá vždycky odvetu.

DRUHÝ MARKÝZ

Je šlechtic?

CUIGY

Zajisté, je z gardy kadetů.

(Ukazuje na šlechtice, který obchází sálem, jako by hledal někoho.)

Tam jeho přítel Bret! (*volá*) He, Brete, pojd'te sem!

LE BRET

(*k nim sestoupí*)

CUIGY

Hledáte Cyrana?

LE BRET

Ba, znepokojen jsem!

CUIGY

Nu, nemám pravdu snad? Ten člověk všední není.

LE BRET

(*vřele*)

Ba věru, nejlepší z lidského pokolení.

RAGUENEAU

To básník!

BRISSAILLE.

Učenec!

CUIGY

Rváč!

LE BRET

Ba i v hudbě zná se!

LIGNIÈRE

A jeho vzezření, ach, k čemu podobá se!

RAGUENEAU

Ba skoro, pánové, bych o tom pochyboval,
pan Filip z Champagne že jej by vymaloval,
jak divoch, zkroucenec, bizarní kol se motá
a výstřednosti pln, nu takhle pro Callota,
do jeho mask jak rváč on výborně se hodí.
Vždy s trojím chocholem a šesti šosy chodí,
plášť ze zadu mu kord ve plné slávě zdvihá,
jak drzý kohout svým když ohonem se míhá
nad Artabany vše, jichž vlastní odjakživa
to staré Gaskoňsko, máť mluvků, rváčů bývá,

on provádí svůj nos, ve límci Pulcinelly
nos není, pánové, jak jeho nos tak skvělý!
Jej z dálky uzříte při prvním setkání
a vzkřiknout musíte: „Pah, ten to přehání!“
Pak usmějete se: „On sundá si jej!“ — ale
Cyrano nesundá jej, klidně jde s ním dále.

LE BRET

(potřásaje hlavou)

Jen nosu všimnout si a již vás vyzve v seč.

RAGUENEAU

(hrdě)

Půl nůžek Sudičky jest hbitý jeho meč.

PRVNÍ MARKÝZ

(krčí rameny)

Dnes jistě nepřijde!

RAGUENEAU

O kuře, na mou čest

à la Ragueneau!

MARKÝZ

(se směje)

Bud'si!

(Ruch obdivu v sále. Roxana objeví se ve své loži. Posadí se do předu, její dueña si sedne v pozadí. Kristian platí dámě z buffetu a Roxanu nevidí.)

DRUHÝ MARKÝZ

(s výkřiky strojeného obdivu)

Pánové, ta jest

rozkošná! K zbláznění!

PRVNÍ MARKÝZ

Jak broskev, hled'

v úsměvu s jahodou!

DRUHÝ MARKÝZ

A tak má svěží plet',

má srdce rýmu hned, když sotva k ní se blíží!
(Kristian zvedne hlavu, uzří Roxanu a chopí prudce Lignièra za rámě.)

KRISTIAN

To ona!

LIGNIÈRE

(dívaje se)

Ona?

KRISTIAN

Ach, jen mluvte, strach mne tíží!

LIGNIÈRE

(pomalu srkaje muškát)

Ta zve se Roxana — Madlena Robinová
a precieuska jest.

KRISTIAN

Ach!

LIGNIÈRE

A neť Cyranova,

svobodná, sirotek...

(V tom okamžiku vstoupí do lože velmi elegantní kavalír s modrou stuhou řádovou a stoje hovoří chvíli s Roxanou.)

KRISTIAN

(zachvěje se)

Ten muž?

LIGNIÈRE

(začíná být opilý, přimhuřuje oči)

He, he, de Guiche,

je hrabě, má ji rád, však ženatý jest již,
neť Richelieua má, však Roxanu chce vdáti
za pana de Velvert... ten má mu pomáhati;
to smutný patron jest, však nejspíš říci dá si,
ač ona zdráhá se, Guiche moc má, ona asi
se bojí jeho lsti jsouc pouhá měštka, hochu.

V ty klíčky jeho jsem já brzy vnikl trochu,
vše vrazil do písň. Hoj, ten jak hněvem vzplane!
Konec jest jízlivý... Nu slyšte!
(Vstane potáčeje se, zvedne sklenici a chce zpívat.)

KRISTIAN

S Bohem, pane!

LIGNIÈRE

Vy jdete?

KRISTIAN

K hraběti de Valvert!

LIGNIÈRE

Pozor tam!

Ať nezabije vás!

(Mrknutím oka mu na Roxanu ukazuje.)

Zůstaňte, hledí k vám.

KRISTIAN

Je pravda.

(Zůstane stát u vytržení. Společnost dlouhoprstáků, jak jej tak vidí s hlavou zvednutou a ústy otevřenými, přiblíží se k němu.)

LIGNIÈRE

Půjdu, já mám žízeň a mám chvat,
mne v krčmě čekají... *(vyjde motaje se)*

LE BRET

(který prošel sálem, vrací se k Ragueneauovi a praví určitě)

On nejde...

RAGUENEAU

(nevěří)

Přece snad...

LE BRET

To nejspíš bude tak, nepohleď na afiš.

CELÝ SÁL

Začněte! Začněte!

Scéna 3.

Předešli bez Lignièra; De Guiche, Valvert, pak Montfleury.

PRVNÍ MARKÝZ

(uzří de Guiche, jak vychází z lože Roxany, projde parterre obklopen uctivou družinou pánů, mezi nimiž hrabě de Valvert)

Ký dvůr má ten de Guiche!

JINÝ

F! Také Gaskoněc!

PRVNÍ MARKÝZ

Však pružný a jak led
nejdál to přivede... Pojd', pozdravit jej hned.

(Jdou k hraběti de Guiche.)

DRUHÝ MARKÝZ

Jak skvostné fábory! Jsou barvy, hrabě milý,
„maličká, polib mne!“ či spíš „břich laně bílý“?

DE GUICHE

To „Španěl nemocný“.

PRVNÍ MARKÝZ

To barva vhodná dosti
a nelže, co nejdřív, dík vaší statečnosti,
ve Flandřích Španělům zle bude...

DE GUICHE

Nepůjdem

na scénu, pánové?

(Směřuje provázen všemi markýzi a šlechtici k jevišti, náhle se obrátí a zvolá)

Valverte!

KRISTIAN

(jenž je pozoroval a vše slyšel, zachví se uslyšev to jméno)

Ďas mne vem!

Chci vrhnouti mu v tvář a obořit se naň.

(Strčí ruku do kapsy, setká se tam s rukou zloděje, který chtěl jej obírat, obrátí se.)

DLOUHOPRŠŤÁK

Aj!

KRISTIAN

(nepustí jeho ruku)

Rukavičku chci...

DLOUHOPRŠŤÁK

(se smutným úsměvem)

A nalézáte dlaň!

(změní ton tiše a rychle)

Pusťte mne, tajemství vám svěřím...

KRISTIAN

Jaké?

DLOUHOPRŠŤÁK

Pán,

jenž teď vás opustil...

KRISTIAN

Nu?

DLOUHOPRŠŤÁK

Má být v brzku sklán,

jakéhos „hlaváče“ urazil písní svojí

a mužů sto, jsem z nich, již pohotově stojí.

KRISTIAN

V čí rozkaz?

DLOUHOPRŠŤÁK

(s důstojností)

Tajemství! Věc cti to, jak jsem děl.

KRISTIAN

Kde budou číhati?

DLOUHOPRŠŤÁK

Kde? U brány de Nesle.

Za ním! Jej varujte!

KRISTIAN

(ted' mu teprv pustí ruku)

Leč kde jej mohu najít?

DLOUHOPRŠTÁK

To, pane, musíte již do všech krčem zajít,
ku „lisu“, ku „šišce“, k „pochodním“ třeba spěchat,
neb ku „třem nálevkám“ a všady dlužno nechat
jen malé psaníčko, by rozuměl vše z toho.

KRISTIAN

Již běžím, lotrové! Sto mužů na jednoho!

(Vrhne láskyplný pohled na Roxanu.)

Ji opustiti mám? — Jej spasit?

(S pohledem na Valverta.)

On zde též!

*(Odkvapí. — De Guiche, hrabě, markýzové zmizeli za oponou,
aby usedli na lavice na scéně. Parterre jest plný. Ani místa
prázdného na galeriích a v ložích.)*

CELÝ SÁL

Nuž začít! Začít!

MĚŠTÁK

*(jemuž se vznesla paruka do výše a šňůře vylovena pážetem
s hořejší galerie)*

Má paruka!

VÝKŘIKY VESELÍ

Má pleš!

Výborně, pážata! *(smích)*

MĚŠTÁK

(zuřivě hrozí pěstí)

Jen počkej, lotříku!

KŘIK A SMÍCH

(roste silně a opět zaniká)

Ha ha! *(úplné ticho)*

LE BRET

(udiven)

Co znamená to ticho ve mžiku?

(Jeden divák šeptá Bretovi něco do ucha.)

Je vskutku tomu tak?

DIVÁK

Mně zjištěná to věc.

HLASY DIVÁKŮ SÁLEM

Pst! — Přišel. — Nikoli. — Ba je to pravda přec,

v té loži s mřížkami! — Kardinál? — Kardinál!

PÁŽE

U čerta? Žerty teď? To by si člověk dal!

(Rány za scénou. Všichni čekají bez hnutí.)

HLAS JEDNOHO MARKÝZE

(do ticha za scénou)

Tu svíčku utřete!

JINÝ MARKÝZ

(prostrčí hlavu otvorem opony)

Sem židli!

(Podávají židli přes hlavy z ruky do ruky, markýz ji vezme a rozesílaje do loží hubičky opět zmizí.)

DIVÁK

Ticho teď!

(Tři rány za scénou. Opona se rozhrne. Obraz. Markýzové sedí na lavici po stranách, v nedbalých posách. Pozadí představuje modravý prospekt hry pastýřské. Čtyři malé křišťálové lustry osvěcují scénu. Housle ztlumeně hrají.)

LE BRET

(k Ragueneauovi tiše)

Montfleury začíná?

RAGUENEAU

(rovněž tiše)

Má první nápověď!

LE BRET

Cyrana není tu!

RAGUENEAU

Já ztratil sázku hry.

LE BRET

Tím lépe!

(Nápěv na dudy. Montfleury objeví se na scéně, tělnatý v obleku pastýře, klobouk ověncený růžemi na stranu a hraje na opentlené dudy.)

PARTERRE

Výborně! Montfleury! Montfleury!

MONTFLEURY

(poděkovav se hraje v úloze Fédona)

„Bláh, kdo dál od dvorů kdes v lesích, mezi poli sám sladké vyhnanství si dobrovolně zvolí, co Zefýr dýchaje na lesy plné vnaď...“

HLAS

(ze středu parterru)

Zapomněl's, ničemo, že nesmíš měsíc hrát?

(Úžas, všechno se obrací. Hlučení.)

RŮZNÉ HLASY

Pst! — Co to? Kdo je to?

(Vstávají v ložích, by lépe viděli.)

CUIGY

On!

LE BRET

(zděšen)

Cyrano!

HLAS

Jen domů běž,

ty králi kejklířů!

CELÝ SÁL

(rozhorlen)

Oho!

MONTFLEURY

Však...

HLAS

Vzdoruješ?

RŮZNÉ HLASY

(z parterru a z loží)

Jen hrajte, Montfleury, jsme s vámi, parter, lože!

MONTFLEURY

(hlasem nejistým)

„Blah, kdo dál od dvorů, kdes v lesích... mezi...“

HLAS

(hrozivěji)

Cože?

Ty králi šaškářů — slyš, dej si radit!

Či mám ti na záda svou holí ran pár vsadit?

(Ruka ozbrojená holí vznáší se nad hlavami obecenstva.)

MONTFLEURY

(hlasem stále slabším)

„Blah, kdo...“

HLAS

Tak táhni přec!

PARTERRE

Oho!

MONTFLEURY

(zajíká se)

„Kdes v lesích nebo

v pláni.“

CYRANO

(vynoří se z parterru stoje na židli, ruce má zkřížené, klobouk bojovně nasazený, kníry zježené, nos naběhlý)

Teď toho mám již dost!

(Sensace v publiku.)

Tak, scénu proměním v druh jakýs buffetu,
kde v kusy rozsekám tu vlaskou mortadellu!

MONTFLEURY

(s veškerou důstojností)

Ta slina ve mou tvář Thalie patří čelu!

CYRANO

(velmi zdvořile)

Ta Musa, pane můj, ta kdyby znala vás!
Jste v tváři její nic a pravdu dí můj hlas,
v té tloušťce, hlouposti kdyby vás zřela tady,
svůj kothurn s vašimi by seznámila zády.

PARTERRE

Montfleury! Montfleury! — My chceme Bara kus!

CYRANO

(k těm, kteří kolem něho křičí)

Vás prosím, pánové, můj nestupňujte hnus,
neb jinak zvalčuje vás meč můj do syta.

DAV

(couvá)

Ha, ho!

CYRANO

(k Montfleurymu)

Již táhněte!

DAV

(blíží se a hlučí)

CYRANO

(živě se obrátí)

Kdo cos tu namítá?

HLAS

(zpívá v pozadí)

Pan Cyrano má vztek
a dělá tyrana,
však co chce tyránek?

Hra bude sehrána!

CELÝ SÁL

(zpívá)

Clorise sehrána!

CYRANO

Tu píseň uslyším-li s tímto refrainem,
vás všechny pomlátím...

MĚŠŤÁK

Přec nejste Samsonem?

CYRANO

Svou jestli, pane můj, půjčíte čelist k tomu?

JEDNA DÁMA

(v loži)

To neslýchané jest!

PÁN

To skandál!

MĚŠŤÁK

U sta hromů?

PÁŽE

Nu, to je zábava!

PARTERRE

Montfleury! — Cyrano!

CYRANO

Chci ticho!

PARTERRE

He he ha, bú, bú, kokoriko!

CYRANO

Já vás...

PÁŽE

Mňau!

CYRANO

Poroučím, byste se odmlčeli,
neb jinak na souboj hned vyzvu parterre celý!

Sem, mladý hrdino, jména si znamenám,
by došlo na všechny, každému číslo dám! —
Nu, kdo chce začít? Otvírám listinu...
Vy, pane, ne? Vy též? Za jednu vteřinu
každého do nebe s vší poctou provedím!
Nuž, kdo chce umřít, ať pohne prstem svým!

(Ticho.)

Či snad vám brání stud můj kord viděti nahý?
Ni jeden? — Ani prst? — Dál pokračuji záhy.
(Obrátí se k scéně, kde Montfleury v úzkosti čeká.)
Chci čisté divadlo mít od tohoto vředu
a ne-li *(ruku na kordu)* s jistotou své bistouri já vedu.

MONTFLEURY

Já...

CYRANO

(sestoupí se židle, posadí se doprostřed kruhu, který se kol něho byl utvořil, a rozloží se jako doma)

Třikrát zatleskám, vy plná luno bédná,
po třetí zmizíte...

PARTERRE

(se baví)

Ah!

CYRANO

(tleskne)

Neslyšel jste, jedna!

MONTFLEURY

Já...

HLAS

(z loží)

Zůstat!

PARTERRE

Zůstane? Ne, raději ať letí!

MONTFLEURY

Já myslím, pánové...

CYRANO

(tleskne)

Dvě!

MONTFLEURY

Lépe snad...

CYRANO

(tleskne)

A třetí!

(Montfleury zmizí jako v propadlišti. Bouře smíchu, pískání, sykotu, křiku.)

CELÝ SÁL

Zpět, babo!

CYRANO

(spokojeně zkrříží nohy a roztáhne se na židli)

Zkus to jen, a já ti povím cos.

MĚŠŤÁK

Hle, tlupy režisseur!

BELLEROSE

(postoupí a pozdravuje)

LOŽE

Ah, to je Bellerose!

BELLEROSE

(s elegancí)

Ctní páni!

PARTERRE

Jodelet!

JODELET

(postoupí a huhňá)

Ó hromado ty telat!

PARTERRE

Ah! Bravo! Výborně!

JODELET

Nač taký halas dělat?

Ten tragéd, jehož břich tak rače milovati,
se cítí...

PARTERRE

Sketa jest!

JODELET

Pryč musil!

PARTERRE

Ať se vrátí!

JEDNI

Ne!

JINÍ

Ano!

MLADÍK

(k Cyranovi)

Konečně, ký důvod, pane, máte
proti Montfleurymu?

CYRANO

(s grácií, stále sedě)

Ó, mladé house zlaté!

Já dva mám důvody a na každém z nich dosti
pro primo verše řve a dře je bez lítosti,
jak vody roznášec je pracně k výši vznáší,
kam lítat měly by! Secundo k prosbě vaší,
toť moje tajemství...

STARÝ MĚŠŤÁK

(za ním)

Však Clorisu chcem vidět!

CYRANO

(otočí se s židlí k měšťanovi a praví s úctou)

Za vkus ten, pane můj, již moh' byste se stydět,
verš Barův pleva jest — ten přeruším již rád.

PRECIUSKY

(v ložích)

Náš Baro! — Nebesa! Zda slyšely jste snad?

Má drahá! — Možno to?

CYRANO

(otočí se na židli k ložím)

Mé přespanilé dámy,
ó kveťte, plaňte dál, snů buďte vidinami,
svým sladkým úsměvem okouzlete i rov,
nám verše vdechněte, však soudit — škoda slov!

BELLEROSE

Však vstupné vrátiti!

CYRANO

(otočí se židli k scéně)

To slovo na mou duši
je tady rozumné, je vyslovit se sluší!

Do pláště Thespidy já nechci dělat díru.

(Vstane a hodí váček na scénu.)

Ten váček chytněte a mlčte, jděte v míru!

CELÝ SÁL

(udiven)

Ah, oh!

JODELET

(rychle sebere váček a potěžkává jej)

Za cenu tu chci dovolit vám rád
„Clorisu“, každý den nám třeba zakázat.

CELÝ SÁL

Hu, hu!

JODELET

Nám vysmáti se můžete, jak chcete!

BELLEROSE

Sál třeba vyprázdnit!

JODELET

Nuž, tak jej vyprázdněte!

(Začínají odcházet, Cyrano se kol spokojeně rozhlíží, ale dav se náhle zastaví upozorněn následujícím výstupem a přestane se rozcházet. Dámy, které již v ložích stály s pláští na ramenou, zastaví se a naslouchají a konečně usednou.)

LE BRET

(k Cyranovi)

Tot' šílenství!

NESPOKOJENEC

(přistoupí k Cyranovi)

A to Montfleurymu? To skandál!

Však jeho ochrancem jest pan vévoda Candal!

Máte vy ochrance?

CYRANO

Ne!

NESPOKOJENEC

Jakže?

CYRANO

Jak jsem děl.

NESPOKOJENEC

Velkého šlechtice, jenž chránit by vás chtěl?

CYRANO

Ne, pane, dvakrát ne! A dosti na tom nyní,
já nemám ochránce.

(Ruku na meči.)

Však zde mám ochrankyni!

NESPOKOJENEC

Tož hled'te co nejdřív ven z města —

CYRANO

Podle toho.

NESPOKOJENEC

Má Candal dlouhou paž.

CYRANO

To asi ne o mnoho

než moje, zvláště když
(ukazuje meč)

ji o to prodloužím!

NESPOKOJENEC
Vy myslil byste snad?
CYRANO

Co myslit mám, to vím.

NESPOKOJENEC
Však...
CYRANO

Jděte po svých teď!

NESPOKOJENEC

Však...

CYRANO

Jděte! — Prosím ale,

dřív rcete, na můj nos že zříte neustále?

NESPOKOJENEC
(pomaten)

Já...

CYRANO

(pokročí k němu)

Co divného tam?

NESPOKOJENEC
(ustupuje)

To mýlka!

CYRANO

Což snad cloní

mé rty a třese se tak jako rypák sloní?

NESPOKOJENEC

Já nevím...

CYRANO

Křivý je snad jako zobák sovy?

NESPOKOJENEC

Já...

CYRANO

Zříte na špičce snad na něm nádor nový?

NESPOKOJENEC

Však...

CYRANO

Moucha nějaká tam zvolna prochází se?

Co na něm zvláštního?

NESPOKOJENEC

Ach!

CYRANO

Div je snad, jak rdí se?

NESPOKOJENEC

Já k němu vzhlednouti jsem opravdu se bál.

CYRANO

A proč, ptát smím-li se, jste naň se nedíval?

NESPOKOJENEC

Já...

CYRANO

Hnusí se vám snad?

NESPOKOJENEC

Ó, pane!

CYRANO

Málo zdravá

je barva jeho snad?

NESPOKOJENEC

Óh!

CYRANO

Forma není pravá?

NESPOKOJENEC

Ni za mák...

CYRANO

Tedy proč váš zrak tam pozvedá se?

Nejspíš že, pane můj, vám příliš velký zdá se.

NESPOKOJENEC

(kocktaje)

Ne, zřím jej maličký, ba malý, nepatrný!

CYRANO

Jak, mám snad směšný být, ó nesnesu té skvrny,
já malý že mám nos?

NESPOKOJENEC

Ó nebe!

CYRANO

Hrozný mám!

Tys ploskonosý blb, slyš, co ti povídám,
na taký přívěsek, jenž zdobiti mne ráčí,
jsem hrdý, velký nos velkého ducha značí
a srdce dobrotu a zdvořilost a cit
a ráznou odvahu, čím jsem, čím nesmíš být,
ni domýšleti se, že budeš, tvář tvá podlá,
a kterou ruka má teď spoličkovat hodlá,
jest rovněž zbavena...

(Poličkuje jej.)

NESPOKOJENEC

Ach!

CYRANO

Hrdosti a síly

a vzletu, lyrismu, zkad jiskry by se lily,
a každé nádhery a nosu konečně,
(obrátil jej za ramena a gestem slovo provází)
jak zadní tvoje tvář, do které bezděčně
má bota bezcitná své píše povržení!

NESPOKOJENEC

(utíká)

Ach pomoc, strážte sem!

CYRANO

Všem hlupcům naučení,
již chtějí posmívat se mému obličejí!

Když šaškář šlechtic jest, tu mívám v obličejí,
svůj hněv mu vraziti, a dřív než prchnout může,
hned z předu, trochu výš, a z železa, ne z kůže!

DE GUICHE

(který sestoupil s jeviště s markýzy)

Ba, to již nudí nás!

DE VALVERT

(krčí rameny)

Ba, fanfaron je řádný!

DE GUICHE

Což nemůž' opravdu jej sprážiti z vás žádný?

DE VALVERT

Mám něco, počkejte, šíp vlastní této šelmy.

*(Pokročí k Cyranovi, jež dlouho pozoruje, pak se drze před
něj postaví.)*

Vy, pane, máte nos... nos velký...

CYRANO

(vážně)

Ano, velmi!

DE VALVERT

(směje se)

Ha...

CYRANO

(klidně)

A to je všecko?

DE VALVERT

Ne!

CYRANO

To málo, muži mladý!

Spíš byste říci moh' zde věcí nahromady

a při tom měnit ton — hned já vám příklad dám:

Výbojně: „Pane můj, když tak velký nos mám,
na místě bylo by jej sobě amputovat!“

Prátelsky: „Ve vašem jej vidím šálku plovat,
pro pití měl byste mít korbél, kam by vnik’!“

Popisně: „To je tes! To předhoří! Ba pik!
Co pravím předhoří, to’ poloostrov jest!“

Zvědavě: Futrál ten nač musíte vy nést?

Pro psací náčiní, na nůžky skříň snad?“

S grácií: „Pane můj, máte tak ptáky rád,
že o ně otcovsky tak starostliv jste stále,
jim bidlo skýtáte pro drápky jejich malé?“

Dotěrně: „Pane můj, když kouříte, snad jím
tak stoupá k obloze váš tabákový dým,
že křičí sousedi: To v komínu kdes hoří?“

S výstrahou: „Pozor jen, pod jeho tíhou noří
se vaše hlava v zem, div o něj nepadnete!“

Něžně: „Jak parasol jej malý roztáhněte
ze strachu, slunce že by snad jej strávil pal?“

Učeně: „Potvora, již Aristofan zval
prý kdys Hippocampelephantocamelos,
na spoustě kostí svých takový nesla nos!“

Rytířsky: „Příteli, když módní taký hák,
k věšení klobouku jest pohodlný pak!“

S emfasií: „Obrovský ty nose, vítr žádný
nastudit nemůž’ tě severák vyjma chladný!“

Tragicky: „Červené to moře, jaká záře!“

S obdivem: „Jaký štít pro krám to voňavkáře!“

Lyricky: „Škeble to, jste její tritonem?“

Naivně: „Monument! Kdy na něj vylezem?“

Uctivě: „Pane, smím vám stisknout pravici?

Vy máte, co my zvem balkonek v ulici!“

Venkovsky: „To že nos? Pa, pa, to plachý křik,
obrovská řetkvička či meloun trpaslík!“

Vojensky: „Namiřte jej proti jízdě v ráz!“

Prakticky: „V lutrii jej chcete vsadit as,
to, pane, potáhne, to bude velký los!“

Či v stylu Pyrama a s vzdechem: „Ach ten nos,
on souzvuk porušil v miláčka tváři svůdné
a zrádce hanebný teď v studu nad tím rudne!“

To byste přibližně byl řekl, milý hochu,
kdybyste ducha měl a vzdělanosti trochu.

Však ducha, nejchudší vy ze všech bytostí,
jste neměl atomu a z lidské moudrosti
tři znáte písmena, jež v slovo „blb“ se svíjí.

A kdybyste byl měl jen onu fantasii,
že byste mohl zde, před tímto slavným sborem,
mně se vším posloužit, jak já vám, věřte skorem
ni čtvrtku z šprýmů těch neudal byste tady;
ni z půlky začátku, neb vezte, pane mladý,
neb těch sám užívám, dle chuti si je volím,
však jimi obsloužit se jiným nedovolím.

DE GUICHE

(chce zdrceného hraběte odváděti)

Jej nechte, vikomte!

DE VALVERT

(udýchán)

Ten arogantní ton!

On, sprostý kobylník... rukavic nemá on!

Vychází bez mašlí, bez třapců, bez manšet!

CYRANO

Já nosím v nitru svém své elegance květ,
jak švihák moderní se ovšem neparádím,
ač mívám jsem koketní, svůj úbor v souzvuk ladím,
já neměl smělost bych vyjít mezi lidi,
urážku nesmytou když na čele mi vidí,
s ospalým svědomím, jež mrká v koutku oka

jak ohadřená čest, která se bojí soka.
Já kráčím bez cetek, svou zářím volností,
můj chochol pýcha jest s života radostí,
svou taili nespínám jak jiní v údiv světu,
jen duši bujarou tu spínám do korsetu,
kryt svými výboji, a to jsou mašle moje,
jen ducha kroutím výš tak jako kníry svoje,
tak davy procházím i společnost, jež hlučí,
a jako ostruhy, tak moje pravdy zvučí.

DE VALVERT

Nu...

CYRANO

Nemám rukavic? Ach, ty jsou pro maškaru!
Však jednu přece mám, ze starého jest páru,
ta druhá, nevím kde, mi dávno překážela,
tož metl jsem jí kdys v střed nestoudného čela!

DE VALVERT

Tys taškář, ničema a blátošlap a pes!

CYRANO

(sundá klobouk a pozdraví, jako by se mu hrabě představoval)

A já jsem Cyrano, Savinien, Herkules
de Bergerac...

(smích)

DE VALVERT

(zoufale)

Ty šašku!

CYRANO

(vzkřikne, jako by byl křečí schvácen)

Ha!

DE VALVERT

(který ustoupil, se obrátí)

Co pravil ještě?

CYRANO

(s posunky bolesti)

Je třeba mečem hnout, jej rdousí pochvy kleště,
to z toho člověk má, když nevodí jej v seč.

DE VALVERT

Ha! Co jste povídal?

CYRANO

Má šimrání můj meč!

DE VALVERT

(tasi)

Tak buďsi!

CYRANO

Malou vám, však pěknou ránu dám.

DE VALVERT

(potupně)

Básníku!

CYRANO

Básník jsem, a než vás okovám,
hop s body souboje a hezky v souladu
vám složím balladu.

DE VALVERT

Jak, pane, balladu?

CYRANO

Co je to, doufám přec, že dobře ví můj sok?

DE VALVERT

Jak?

CYRANO

(odřikává školským tonem)

Ano, ballada se skládá ze tří slok
po osmi verších...

DE VALVERT

Oh!

CYRANO

(pokračuje)

A poslání má čtyři.

DE VALVERT

Vy...

CYRANO

Chci vám ji skládati již v tom, co kord můj míří,
při verši posledním vás bodnu!

DE VALVERT

Ne!

CYRANO

Nuže sem!

(deklamuje)

„Ballada souboje v hotelu Burgundském,
jež měl pan Bergerac s lumpem, jenž neměl čest.“

DE VALVERT

A co má tohle být?

CYRANO

To, pane, titul jest!

CELÝ SÁL

(rozčilen do nejvyšší míry)

Nu, to je zábavné! — Sedněte! — Ticho jen!

*(Obraz: Kruh zvědavých v parterru, markýzové a důstojníci
v směsi měšťáků a lidu, pážata lezou jiným na ramena, aby
lépe viděla. Všecky ženy stojí v ložích. Na pravo de Guiche a
jeho šlechticové, na levo Le Bret, Ragueneau, Cuigy atd.)*

CYRANO

(zavře na chvíli oči)

Tak, rýmy své již mám... zde stojím připraven!

(Provází vše, co říká, přiměřenými posunky.)

Svůj širák odhazuji v dáli

a s gracií, tam leží on!

Plášť zvolna spouštím, jenž mne halí,

a tasím — luzný těla sklon,

elegantně jak Celadon!

A hbitě, jako Scaramouche,
dej pozor, tys mi Myrmidon!
Při poslání tě bodnu juž.

(První zkřížení se zbraní.)

Tak klidný jsi a k ráně stálý?
Tě prošpikovat zlý mám shon,
do boku, jater, v srdce zda-li
aneb tvůj modrý pod kordon?
Jak pochvy cinkají din, don!
Hrot kordu mého, jen se tuž,
jak muška lita, rým jak zvon,
při poslání tě bodnu juž!

Mně chybí rým a to mne pálí...
ty souváš, sníh jak v zimy skon?
Sám dáš mi rým; zrak se ti kalí,
já odrazím kord v dobrý tón,
chtěl's ranit mne? Jen žádný ston!

Teď výpad! Ukaž, jsi-li muž,
toč rožeň svůj, ty's Laridon!
Při poslání tě bodnu juž!

(Ohlašuje slavnostně.)

Poslání.

Teď Boba žádej o pardón,
teď kvarta; lehký sek a nuž
teď útok, kryt. *(Doráží naň.)* Tys fanfaron!
(De Valvert se kácí, Cyrano pozdravuje.)

Při poslání tě bodnu juž!

*(Aklamace. Potlesk v ložích. Květy a šátky lítají dolů,
důstojníci obklíčí Cyrana a gratulují mu. Ragueneau tančí
nadšením. Le Bret je šťastný a unesen, přátelé hraběte
podpírají a odvádějí.)*

ZÁSTUP

(dlouhým křikem)

Ah!

JEDEN ŠVALIŠER

Skvostné!

DÁMA

Rozkošné!

RAGUENEAU

Báječné!

MARKÝZ

Neslýchané!

LE BRET

K zbláznění!

(Tlačence kol Cyrana, je slyšeti hlasy.)

Výborně! — Mé blahopřání, pane!

HLAS ŽENY

To věru bohatýr!

MUŠKETÝR

(postoupí živě k Cyranovi a ruku mu podává)

Vy, pane, dovolíte,

to bylo výborné, já vyznám se v tom, víte,

já skoro skákal jsem tak dojat, rozplesán.

(Vzdálí se.)

CYRANO

(ke Cuigy)

Jak sluje tento pán?

CUIGY

Jej neznáš? D'Artagnan.

LE BRET

(podává paž Cyranovi)

Pojď, trochu hovořme!

CYRANO

Nech vyjít ty davy.

(k Bellerosovi)

Smím zůstat?

BELLEROSE

(uctivě)

S radostí!

(Je slyšeti z venku povyk.)

JODELET

(který se díval)

Montfleury, oběť vřavy.

BELLEROSE

(slavnostně)

Sic transit!

(Změní tón k vrátnému a zhasínači světel.)

Vymeťte a zavřete, je čas.

Však světla nechte plát, my po večeri zas
sem přijdem na zítřek kus nastudovat nový.

(Jodelet a Bellerose odcházejí, uctivě Cyrana pozdravující.)

VRÁTNÝ

(k Cyranovi)

Vy nebudete jíst?

CYRANO

Ne!

(Vrátný odejde.)

LE BRET

Proč?

CYRANO

(hrdě)

Jak říci to slovy?

(Změní tón po odchodu vrátného.)

Jsem krátce bez vindry.

LE BRET

(napodobí posun, jímž hodil váček)

A co ten váček tam?

CYRANO

Můj důchod od otce, jsem hotov, viděl's sám!

LE BRET

A celý měsíc teď?

CYRANO

Jdu oškubaný domů.

LE BRET

To byla pitomost!

CYRANO

Však jaké gesto k tomu!

DÁMA Z BUFFETU

(zakašle za svým malým stolkem)

Hm!

(Cyrano a Le Bret se obrátí, ona plaše předstoupí.)

Pán má míti hlad... mám srdce... okamžitě

(ukazuje na buffet)

vším ráda posloužím... *(nadšeně)*

Jen berte!

CYRANO

(odkryje hlavu)

Drahé dítě,

ač pýcha Gaskoňce mi šmahem zapovídá

vzítí to nejmenší, co ručka vaše hlídá,

přec zarmoutiti vás, mně byl by pocit hrozný,

tož přijmu... *(jde k buffetu a vybírá)*

maličkost, zde vidím, máte hrozny,

jen zrnko!

(ona mu chce dávatí celý hrozen, on vezme jen zrnko)

jediné... a sklenku vody...

(ona mu chce nalévati vína, on odmítá)

čisté!

a makaronu půl... *(vrátí druhou polovičku)*

LE BRET

To bláznění jest jisté!

DÁMA Z BUFFETU

Ó prosím, berte jen!

CYRANO

Ba, ručku k políbení!

(Políbí jako princezně ruku, již mu ona podává.)

DÁMA Z BUFFETU

Dík, pane! *(Ukloní se.)*

Dobrou noc! *(Odejde.)*

Scéna 5.

Cyrano, Le Bret, později vrátný.

CYRANO

(k Le Bretovi)

Teď čas máš k hovoření.

(Postaví se před buffet a položí před sebe makaron.)

Jíst! *(sklenici vody)*

Pít! *(zrnko révy)*

A zákusek! *(sedne si)*

Teď k stolu sednu rád.

Ach, nevíš, příteli, jak děsný měl jsem hlad! *(Jí.)*

Ty's děl?

LE BRET

Ti hejskové s tím bohatýrským hledem,
když budeš na ně dbát, ti ducha zkalí jedem,
jdi, ptej se lidí jen, kdo zdrav a není slepý,
na výsledek své hry...

CYRANO

(dojídá makaron)

Ten byl přec velkolepý!

LE BRET

Sám kardinál...

CYRANO

(se zadostiučiněním)

Jak že? Sám kardinál tam byl?

LE BRET

To shledal...

CYRANO

Původní! A to se nemýlil!

LE BRET

Přec...

CYRANO

Sám je autorem, tak po chuti mu není,
že měl pan kollega zkažené představení.

LE BRET

Ty děláš zbytečně si mnoho nepřátel!

CYRANO

(pouští se do zrnka)

Kolik jich přibylo dnes, to bych vědět chtěl.

LE BRET

Osm a čtyřicet — to bez dam.

CYRANO

Počítejme!

LE BRET

Montfleury, měšťáci, de Guiche a k tomu dejme,
že Akademie i Baro...

CYRANO

Dosti již!

LE BRET

Však kam tě zavede ten život, uvážíš?

Rci, jaký systém v tom?

CYRANO

Já bloudil sem a tam,
měl mnoho závazků, teď jeden princip mám.

LE BRET

A jaký?

CYRANO

Nejprostší, jej sledovat mne nech,
chci úžas buditi ve všem a podiv všech!

LE BRET

(krče rameny)

Nu buďsi — ale v zášť proč duch tvůj rozňatý
na Montfleuryho jest?

CYRANO

(vstane)

Ten Silen břichatý,
prst jehož nestačí ku pupku jeho břicha,
má zálusk na ženy, když hraje, viz, jak vzdychá,
mní, nebezpečný jest, a žabí svoje oči,
jak kapr přihlouplý do loží, když řve, točí.
Já nenávidím jej od večera, když na ní
svým utkvěl pohledem, ó, já měl tenkrát zdání
jak tučný slimák by květ zářný poslintal!...

LE BRET

(udiven)

Je možno, příteli?

CYRANO

(s trpkým úsměvem)

Já že bych miloval?

Ba pravda! Miluju!

LE BRET

Nic neřek's. Koho jen?

CYRANO

Jen moudrou rozvahu! Mně zakázán jest sen
být někdy milován i od ošklivé ženy,
s tím nosem, na loket jenž napřed vystrčený.
Co zbývá? Miluji — co resignace zkusím,
mám nejhezčí z všech rád a proto jen, že musím!

LE BRET

Ty díš tu nejhezčí?

CYRANO

Jest všeho světa krása,
plá duchem, gracií (*zkrušen*)
jsouc nejvíc zlatovlasá!

LE BRET

A kdo jest pro Boha ta žena?

CYRANO

Nebezpečí
ji nechtít smrtelné, nesníti o ní, větší.
To přírody je past', to muškátová růže,
do které v zálohu se láska skrýti může!
Kdo její úsměv zná, ví, co jest dokonalé,
z ničeho gracií, kam hne se, tvoří stále,
v posunu jediném zná božství objímati.
Venuše nemůže tak v škebli vstupovati,
Diana v zkvetlý hvozd se takto nepohříží,
jak vstoupá do vozu a chodí po Paříži!

LE BRET

Sapristi! Chápu vše.

CYRANO

To pravda poznaná!

LE BRET

Sestřenka Madleina?

CYRANO

Díš pravdu. Roxana!

LE BRET

Tím líp! Ty máš ji rád? Zvol k tomu chvíli pravou,
teď lásku vyznej svou, zahrnut před ní slávou!

CYRANO

Jen pohleď, příteli, a sám rci, naděj jakou
mít mohu, na nose s proturberancí takou!
Já nemám illusí! U d'ábla! Častokráte
jest v snivém večeru mé srdce něhou jaté,

já zajdu do sadu, kdy vůní všecko dýše,
tím nosem potvorným též máj vdechují tiše,
též vidím milence, jak chodí při měsíci,
jak zavěšení jdou, on švarný, ona snící.
Tak v svitu stříbrném drobnými krůčky jíti
bych s jednou také chtěl a v objeté ji míti...
Já šílím — mizí vše — až náhle na zdi zřím,
stín svého profilu s tím nosem obrovským!

LE BRET

(dojat)

Můj drahý!

CYRANO

Chvilé mám, kdy sotva ústa stačí.

Ach být tak ošklivým! Tak sám! Ach, to je...

LE BRET

(živě chytí jej za ruce)

K pláči?

CYRANO

Ne, k pláči nikdy ne! Věc ohyzdná by byla,
by kol té nestvůry se slza rozperlila!

Co mohu, zamezím, by slzí božský skvost
nestékal na hrůznou té stvůry ošklivost!

Co vznešenější jest než slza v lidskou líc,
to jmenuj, příteli, a věř, já neznám nic,
a věř, za největší bych počítal si z hříchů,
by slza jediná mnou byla předmět smíchu!

LE BRET

Kam láska padne, věř, o to se nestará!

CYRANO

Mám Kleopatru rád: mám tvář snad Cesara?

Mám Bereniku rád: rci, vypadám jak Tit?

LE BRET

Však ty máš odvahu a ducha, ty máš cit,

ta dívka z buffetu, jež večeri ti dala,
zrak její zradil to, by tebou nezhrdala.

CYRANO

(dojat)

To pravda!

LE BRET

Tak co chceš? Vždyť sama Roxana
tvým zbledla soubojem...

CYRANO

Jak, byla zlekána?

LE BRET

Duch, srdce jaty jsou, teď věru pramála
jest obtíž, promluv s ní...

CYRANO

By se mi vysmála?

Ne, věc to jediná, před níž se v světě chvěji.

VRÁTNÝ

(uváděje dámu k Cyranovi)

Ta dáma hledá vás!

CYRANO

(uzří dueňu)

Ach, dueňa to její!

Scéna 6.

Cyrano, Le Bret, dueňa.

DUEŇA

(s obřadným pozdravem)

Má paní posílá s tou otázkou mne k vám,
kde strýčka vidět lze?

CYRANO

(pomaten)

Mne?

DUEŇA
(s úklonou)

Vás, jak povídám.

Chce něco říci vám.

CYRANO

Mně?

DUEŇA
(s úklonou)

Ano, moje paní.

CYRANO
(vrávoraje)

Ach, Bože!

DUEŇA

Půjdeme hned ráno za svítání
k svatému Rochu na mši...

CYRANO

(podpírá se o *Le Breta*)

Ach, můj Bože milý!

DUEŇA

Pak lze se potkati a mluvit malou chvíli?

CYRANO

(zblázněn)

Kde? Bože, jenom kde?

DUEŇA

Nuž rychle!

CYRANO

Kam, jen kam?

DUEŇA

Kde?

CYRANO

Cukrář — Ragueneau.

DUEŇA

Kde bydlí?

CYRANO

Má svůj krám

u... u Saint Honoré... Ach Bože!

DUEŇA

Na tom místě

se sejdem. O sedmé. Vy budete tam.

(Odchází.)

CYRANO

Jistě!

Scéna 7.

Cyrano, Le Bret, pak herci, herečky, Cuigy, Brissaille, Lignière, vrátný, houslisté.

CYRANO

(klesne v náruč Le Breta)

Mám od ní rendez-vous!

LE BRET

A tvář tvou stíny kryjí.

CYRANO

Ach, dělej, co dělej, ví aspoň, že já žiji!

LE BRET

Teď klidný budeš snad?

CYRANO

(bez sebe)

Ba divější než vždycky

teď budu drtící a hrozný, frenetický,

teď chtěl bych potlouci celičkou armádu

a deset srdcí mít a ramen hromadu,

ne trpaslíky víc *(křičí hlasitě)*,

teď probodat chci obry!

(Již chvíli v hloubi na scéně míhají se stíny herců a hereček, šeptají, agirují, začíná zkouška. Houslisté zaujali svá místa.)

HLAS

(na scéně)

Pst! Mlčte, zkouška je! Buďte prosím tak dobrý...

CYRANO

(směje se)

My půjdem!

(Chce odejít, hlavními vraty; vstoupí Cuigy, Brissaille a několik důstojníků podporujících Lignièra, který jest úplně zpilý.)

CUIGY

Cyrano!

CYRANO

Co?

CUIGY

Hejla ohromného

ti vedem...

CYRANO

(pozná jej)

Lignière... Mluv, co se stalo zlého?

CUIGY

Hledá tě...

BRISSAILLE

Nemůže spát domů!

CYRANO

Nevím věru...

LIGNIÈRE

(hlasem nejistým ukazuje lístek celý roztrhaný)

Ten lístek — výstraha — sto mužů čeká v šeru
pro píseň — teď je noc — a nebezpečí všudy,
u Nelské brány tam — já musím jít tudy...
mne nechte přespati zde u vás... nelze státí...

CYRANO

Sto lidí, povídáš? Ty budeš doma spátí!

LIGNIÈRE

(poděšen)

Však...

CYRANO

(děsným hlasem, ukazuje na rozžatou svítilnu, jíž houpá vrátný v ruce naslouchaje zvědavě této scéně)

Svítilnu tu chyt'!

(Lignière prudce ji vezme)

A jdi! Já přísahám,

že dnešní noci chci stráž obstarat ti sám!

(k důstojníkům)

Vy račte za námi, abyste svědky byli!

CUIGY

Sto chlapů, uvaž jen...

CYRANO

Dnes na víc já mám síly!

(Herci a herečky sestoupili s jeviště a přiblížili se k nim ve svých kostumech.)

LE BRET

A k čemu chránit jej?

CYRANO

Snad nehněváš se přec?

LE BRET

Tak všední opilec!

CYRANO

(uhodí Lignièreovi na rameno)

Ten všední opilec,

ta tůně muškátu, ten soudek alkoholu,

cos proved' pěkného, co nesvedete spolu,

šel od mše a tu zřel, jak bývá obyčej,

že chtěla milenka si kropit obličej,

(moh' vodou spasit se, teď se to nedovtípil!)

i běžel ke dveřím, kropenku celou vypil.

HEREČKA

(v kostumu subretty)

To přece rozkošné!

CYRANO

Že, soubretto má milá?

HEREČKA

Ach, básník ubohý. Sto lidí, jaká síla!

CYRANO

Nuž vzhůru! *(k důstojníkům)*

V řezi té až obklopí mne vrazi,
nechoďte v pomoc mi, vás prosím, páni drazí!

JINÁ HEREČKA

(skočí se scény)

To viděti chci též!

CYRANO

Tak jděm!

JINÁ HEREČKA

(skočí rovněž dolů k starému herci)

Pojď, Kassandře!

CYRANO

Vy všichni, doktore, pojd' Iso, Leandře,
ku drámě španělské, vy zlaté včelky hbité,
tak frašku italskou vesele připojíte,
do jeho soptění, ve fantastický vztek
váš vpadniž s rolničkou baskický bubínek!

VŠECKY ŽENSKÉ

(skáčí radostí)

Plášť, rychle! — Kapuci!

JODELET

To švanda zajisté!

CYRANO

(k hudebníkům)

A v pochod zahrají nám páni houslisté!

(Houslisté se přidají k průvodu, který se tvoří. Zmocní se svíček na rampě rozsvícených a podělují sebe jimi.

Pochodňový průvod.)

Tak, důstojníci sem a celý průvod dám
o dvacet kroků vpřed! *(postaví se za ně)*

Já v prostředku jdu vám
pod slávy chocholem, mne pýcha proniká,
jsem jako Scipio a třikrát Nasica!

Mně nikdo na pomoc ať v boji nepřichvátá!

Jest všecko sjednáno! — Otevřete, vrátný, vrata!

(Vrátný otevře obě křídla vrat, kus staré a malebné Paříže objeví se ve svitu měsíčním.)

Tu Paříž míhá se, a na všem mlhy dech;
svit luny chvěje se po štítech modrých střech.

To rámeček zvláštní je pro tuto noční scénu.

Pod mlhy závojem vidíte v dálce Seinů,
zrcadlo mystické a v šeru stínu skryté.

Již pojďte viděti, co právě uvidíte.

VŠICHNI

Nuž ku bráně de Nesle!

CYRANO

(vzpřímen na prahu)

Nuž ano, k bráně Nesle!

(obrátil se před odchodem k subrettě)

Vám ještě, slečinko, bych odpověď dát chtěl,

proč rýmař jediný má této noci čest

se rváti s chlapů stem?

(tasí meč a klidně)

To, že můj přítel jest!

(Odejde. Průvod. Lignière vrávoraje v čele, pak herečky vedoucí se s důstojníky, pak herci křepčící, dá se na pochod při zvuku houslí a při míhavém světle svíček.)

Opona.

Druhé jednání

Paštikárna básníků

Scéna:

Krám Ragueneaua, cikráře a paštikáře, rozlehlá dílna na rohu ulic Saint-Honoré a de l'Arbre-Sec, které lze viděti v hloubi prospektu skrze skleněné dvěře; ulice jsou šedé prvním úsvitem jitra.

Na levo v první kulise jest nad komptoirem železný baldachin tepaný, na jehož hácích visí husy, kachny a bílí pávi. Ve fayencových vásách vysoké polní kytice, hlavně slunečnice. Na téže straně v druhé kulise veliký krb, na kterém na mohutných trojnožích, kde stojí na každém malý hrnec, pečeně se v pánvích pekou a smaží.

Na pravo první kulisa dvěře; druhá ukazuje točité schody k malé jídelně v podkroví, jejíž vnitřek jest polootevřenými dveřmi viditelný; tam jest postaven stůl, na němž hoří malý flámský korunní svícen. Dřevěná galerie za schody vede k jiným menším salonkům podobným.

V středu kuchyně železný kruh, který lze spustiti pomocí provazu a na němž jsou napíchané veliké kusy zvěře.

Pece v stínu pod schody žhnou. Měď se leskne. Rožně se točí, velké dorty se kupí, šunky visí. Doba snídaně. Směs chvátajících sluhů, tlustých kuchařů a drobných kuchtíků.

Mnozí mají za klobouky peří kuřat neb z křídel perliček. Na tácech plechových i v koších z vrbového proutí snášejí se valné zásoby drobného zboží s rožňů a ploten.

Stoly jsou pokryty koláči a talíři. Jiné obklíčené židlemi pro hosty. Malý stolek v koutě mizí v hromadě papíru. Ragueneau tam sedí při vyhrnutí opony a píše.

Scéna 1.

Ragueneau, paštikáři, pak Lisa. Ragueneau sedí za stolem, píše s tváří nadšenou a počítá na prstech.

PRVNÍ PAŠTIKÁŘ

Závary! (přináší vysoký podnos)

DRUHÝ PAŠTIKÁŘ

(přináší talíř)

Koblihy!

TŘETÍ PAŠTIKÁŘ

(přináší mísu s pečením květinami ozdobenou)

Páv!

ČTVRTÝ PAŠTIKÁŘ

(s talířem pečiva)

Piškot!

PÁTÝ PAŠTIKÁŘ

(taktéž)

Paštiky!

RAGUENEAU

(přestane psát a zvedne hlavu)

Svit jitra stříbrný již zlatí rendlíky!

Již Boha, v srdci tvém jenž zpívá, potlač přece,

čas lyry přijde zas — teď volají tě pece!

(vstane, k jednomu kuchaři)

Na této omáčce pár chybí ještě slok!

KUCHARĚ

A mnoho?

RAGUENEAU

Asi tři... *(jde dále)*

KUCHARĚ

Co chceš?

PRVNÍ PAŠTIKÁŘ

Krem!

DRUHÝ PAŠTIKÁŘ

Samotok!

RAGUENEAU

(před kamny)

Ó vzdal se, Muso má, tvé oči zpité rýmy,
tvé oči rozkošné, by nezarudly dýmy!

(k jednomu paštikáři, ukazuje mu na pečivo)

Na těchto žemličkách je rýha křivá, lichá,
v střed padá cesura vždy na dvě hemisticha!

(k druhému, ukazuje mu nedokončenou paštiku)

Je třeba střechy též na palác paštiky.

(k mladému učni, který sedě na zemi, napichuje drůbež na rožeň)

Ty, hochu, napíchat na rožeň veliký
krocana pyšného s kuřátkem skromným spěš,
je střídej rozumně jak starý Malherbe též
verš velký střídával s malými nadšeně,
nad ohněm točiti hled' sloky pečeně.

JINÝ UČEŇ

(předstoupí s talířem pokrytým ubrusem)

V myšlénkách na vás jen, můj mistře, a mám víru,
že zavděčím se vám, jsem upek' —

(odkryje talíř, je viděti velkou paštiku ve formě lyry)

RAGUENEAU

Ejhle, lyru!

UČEŇ

Je z máslového těsta.

RAGUENEAU

Ovoce v cukru kolem.

UČEŇ

A struny z cukru též se táhnou těsta polem.

RAGUENEAU

(dává mu zpropitné)

Jdi, na mé zdraví pij!

(zpozoruje Lisu, jak vstoupila)

Má žena, táhni ven
a schovej zpropitné! (*Hoch odskočí.*)
(*K ženě, již lyru ukazuje v rozpacích.*)
To krásné?

LISA

Směšné jen!
(*Položí na komptoir hromadu papírových kornoutů.*)

RAGUENEAU

Kornouty? Dobrá. Dík! (*dívá se na ně*)
Mé knihy zbožňované

a verše přátel mých sedrané, roztrhané
na obal pro mandle! Tak druhdy s Orfeem,
jak, ženo, s knihami též dělal Maenad sněm.

LISA

(*suše*)

Jsem v právu užívat papíru na kornouty,
jímž místo placení vám plní všechny kouty
ti bídní škrabáci těch řádků nestejných!

RAGUENEAU

Ty z božských cikád si, mravenče, netrop smích!

LISA

Než tuto chasu sem, můj příteli, jste zval,
mně jméno bachantky, ne mravence jste dával!

RAGUENEAU

To z veršů dělati!

LISA

Zaslouží víc ten brak?

RAGUENEAU

A co as děláte, má paní, s prosou pak?

Scéna 2.

Předešli, dvě děti vstupují do krámu.

RAGUENEAU

Co chcete, děti?
PRVNÍ DÍTĚ

Tři paštiky.

RAGUENEAU
(je obsluhuje)

Hned je dám,

jsou právě čerstvé... Tak!

DRUHÉ DÍTĚ

A zabalte je nám.

RAGUENEAU
(vzrušen, stranou)

Do nových pytlíků! *(k dětem)*

Já mám je zabalit?

(vezme jeden pytlík, v tom, co chce baliti paštiky, čte na něm)

„V den Penelopu když chtěl Ulyss opustit.“

Ne!

(položí pytlík stranou a vezme jiný, ale v tom čte na něm)

„Plavý Febus“ *(táž hra)*

Ne, ni tento, moje dítě!

LISA
(netrpělivě)

Nu, bude-li to pak?

RAGUENEAU

Hned, počkej, okamžitě!

(vezme třetí, resignovaně)

Ach, sonet na Filis! — To těžká resignace!

LISA

(krčíc rameny)

Nu, že se rozhodnul, však byla to též práce!

(Vystoupí na židli a pořádá talíře na kredenci.)

RAGUENEAU

(užije okamžiku, kdy byla k němu zády obrácena, zavolá děti, které jsou již u dveří, zpět)

Ten sonet na Filis mi vraťte, děťátka,
já ku třem paštikám vám přidám cukrátku.
*(Děti mu vrátí pytlík, seberou paštiky a cukroví a odejdou,
Ragueneau rozloží papír a čte patheticky.)*
„Filis!“ — Ó, čarovně — a na všem másla sledy!
Ach!
(Cyrano náhle vstoupí.)

Scéna 3.

Ragueneau, Lisa, Cyrano, později mušketýr.

CYRANO

Kolik hodin jest?

RAGUENEAU

(úslužně jej pozdravuje)

Šest!

CYRANO

(dojat)

Tak za hodinu tedy!

(Prochází se krámem.)

RAGUENEAU

(za ním)

Já viděl, výborně!

CYRANO

Co?

RAGUENEAU

Váš souboj!

CYRANO

Který pak?

RAGUENEAU

V hotelu Burgundském.

CYRANO

(pohrdavě)

V hotelu — ten? — Ah, tak!

RAGUENEAU

Ten souboj ve verších.

LISA

Je říká, kde jen muž’.

CYRANO

Žert pouhý!

RAGUENEAU

(chopí rožeň a rozžene se jím)

Při poslední tě bodnu juž!

„Při posláni tě bodnu juž!“ — To krásné jest!

(šermuje v nadšení)

„Při posláni...“ Ó, ó...

CYRANO

Kolik že hodin?

RAGUENEAU

(rozpřáhnut stát dívaje se na hodiny)

Šest,

pět minut... *(vzpřímí se)*

Čarovná ballada, pravím vám.

LISA

(k Cyranovi, který jda kolem komptoiru stiskl jí roztržitě ruku)

Co máte na ruce?

CYRANO

Nic, nepatrný šrám.

RAGUENEAU

To as šlo do tuha...

CYRANO

No, to bych sotva řek’...

LISA

(hrozí mu)

Vy lžete!

CYRANO

Zkuste jen, jestli nos mi změk’,

při obrovské prý lži nos mívá taký cit.
(změní tón)

Já čekám někoho, zde, může-li to být,
nás samy necháte.

RAGUENEAU

Žel, to mi možno není,
mí přijdou básníci.

LISA

(ironicky)

Ba, první na krmení.

CYRANO

Však ty je odstraníš na moje kynutí.

Teď jest?

RAGUENEAU

Šest, deset!

CYRANO

(nervosní usedne za stůl Ragueneaua a vezme papír)

Tak? Chci péro!

RAGUENEAU

(podává mu své, které má za uchem)

Labutí!

MUŠKETÝR

(s nádhernými kníry vstoupí a mluví hlasem stentorským)

Zdař Bůh!

(Lisa živě mu jde vstříc.)

CYRANO

(se obrátí)

Kdo je?

RAGUENEAU

Kýs rváč a přítel paní mojí.

CYRANO

(chopí se péra a posunkem odstraní Ragueneaua)

Pst! *(píše)* Ano, nejlíp tak — již napsáno to stojí.

Jí dát a prchnouti. (*odhodí péro*)

Ach, umřít na mou čest,
než řek' bych slůvko jí. (*nahlas*)

Kolik teď hodin jest?

RAGUENEAU

Čtvrt na sedm.

CYRANO

(*tluče se v prsa*)

Stý díl ze všeho, co zde hostím!

Však psáti, jde to líp. (*chopí se opět péra*)

Ba, tak se toho sprostím,
list lásky napíšu, jenž v duchu stokrát psán
a stokrát předělán, jí můž' být odevzdán,
je dávno hotový, co papír ti, má duše?
Mně stačí tento list jí opsat jednoduše.

(*Píše, za skleněnými dveřmi objeví a míhají se hubené a zdráhavé silhouetty.*)

Scéna 4.

Ragueneau, Lisa, mušketýr, Cyrano píše u stolku, básníci v černém oděvu, punčochy jim visí a jsou blátem postříkané.

LISA

(*k Ragueneauovi*)

Zde vaši smolaři!

PRVNÍ BÁSNÍK

(*taktěž*)

Ó bratře!

DRUHÝ BÁSNÍK

(*taktěž*)

Milý druhu!

TŘETÍ BÁSNÍK

Ty orle cukrářů! (*čenichá*)

Jak voní to v tvém kruhu!

ČTVRTÝ BÁSNÍK

Ó Febe-kuchaři!

PÁTÝ BÁSNÍK

Apolle, paštikáři!

RAGUENEAU

(obklíčen, objímán, pozdravován)

Jak doma cítím se v jich středu, jak duch září!

PRVNÍ BÁSNÍK

Nás množství sročené dál pustit nechtělo

u Nesleské brány...

DRUHÝ BÁSNÍK

Tam jich osm leželo

na dlažbě ve krvi a všickni mečem sklání!

CYRANO

(zvedne na mžik hlavu)

Ne, myslím sedm jen. *(píše dál)*

RAGUENEAU

(k Cyranovi)

A máte, prosím, zdání,

kdo rekem souboje?

CYRANO

(nedbale)

Já — Ne!

LISA

(k mušketýrovi)

A vy?

MUŠKETÝR

(hladí si kníry)

Já snad!

CYRANO

(píše, stranou, ob čas zašeptá před sebe)

„Ó láska!“...

PRVNÍ BÁSNÍK

Jediný jak mohl v útěk hnát
celý dav ničemů!

DRUHÝ BÁSNÍK

Kam zrak se stočí,
tam hole na zemi a píky!

CYRANO

(píše)

„Ach, ty oči!“

TŘETÍ BÁSNÍK

Ba, zdrané klobouky našli až na nábřeží.

PRVNÍ BÁSNÍK

Sapristi, ten to znal!

CYRANO

(píše)

„Ach, vaši rtové svěží!“

PRVNÍ BÁSNÍK

To obr strašlivý, jenž toto všecko sved’!

CYRANO

(píše)

„Já strachem omdlévám, jen sotva jsem vás zhled’.“

DRUHÝ BÁSNÍK

(k Ragueneauovi)

Cos napsal nového?

CYRANO

(píše)

„Ó kterak rád tě mám!“

(Zastaví se při podpisu, vstane a zastrčí list do svého kabátce.)

Netřeba podpisu, sám jí to odevzdám!

RAGUENEAU

(k druhému básníku)

Já recept zveršoval.

TŘETÍ BÁSNÍK

(usedne vedle mísy krémových svitků)

Ta báseň budiž čtena!

ČTVRTÝ BÁSNÍK

(pozoruje dlouho jednu paštičku, pak ji vezme)

Hm, tato paštička se nezdá podařená.

(kousne do ní)

PRVNÍ BÁSNÍK

Ten perník za mnou zří, kam jen se otočím,
a pohledem mandlí svých s andělským obočím.

(sebere kus perníku)

DRUHÝ BÁSNÍK

My posloucháme již!

TŘETÍ BÁSNÍK

(drží lehce krémový svitek mezi prsty)

Ten creme se směje, divy!

DRUHÝ BÁSNÍK

(kousá do velké lyry z paštiky)

Aj, vizte, básníka zde poprv lyra živí!

RAGUENEAU

(připraven k recitaci, zakašlal, upevnil si čepičku na hlavě a postavil se do posy)

To recept ve verších...

DRUHÝ BÁSNÍK

(k prvnímu, jež loktem š'touchnul)

Ty snídáš?

PRVNÍ BÁSNÍK

(k druhému)

Obědváš?

RAGUENEAU

„Recept, jak mandlové paštičky dělat máš.“

Utluč v pěny bílý var,

vajec pár,

do té pěny šumné čile

citronovou šťávu dej,
pak tam vlej,
sladkých mandlí mléko bílé.

Koblihové těsto vem,
vraž ho sem,
na paštičky do formičky,
prstem ucpi těsta bok,
sladký mok,
pak tam vkapej do kapičky.

V těchto rourkách bílý sníh,
jak se mih,
do pece s tím, brzy plavé
šiky jich se vyhrnou,
a to jsou
mandlové paštičky pravé!

BÁSNÍCI

(s plnými ústy)

To skvostné! — Rozkošné!

JEDEN BÁSNÍK

(se dusí)

Hm!

*(Ustoupí do zadu, kde jedí. Cyrano postoupí, dlouho je dříve
pozorovav, k Ragueneauovi.)*

CYRANO

Zpiti hlasem tvým

jak cpou se, nevidíš?

RAGUENEAU

(šeptem)

Ach ovšem, vše to zřím.

Však nechtě rušit jich, dělám, že nezřím nic,

své verše takto číst já radosti mám víc,
svou slabost ukojím, jsa tomu z duše rád,
že nechám najíst se ty, kteří mají hlad.

CYRANO

(uhodí jej na rameno)

Ty líbíš se mi!

(Ragueneau odejde k svým přátelům. Cyrano zrakem jej sleduje, pak prudce)

He, Liso!

(Lisa v něžném hovoru s mušketýrem se zachvěje a postoupí k Cyranovi)

Ten kapitán

vás obléhá?

LISA

(urážena)

Můj zrak, tak hodně s výše slán,
v prach srazí každého, kdo tkne se mojí ctnosti.

CYRANO

Na oči vítěze jsou ve prachu již dosti.

LISA

(potlačujíc hněv)

Oh!

CYRANO

(stručně)

Ragueneau chlapík jest a, paní Liso, věz,
nestrpím, aby mu do zelí někdo lez.

LISA

Já...

CYRANO

(hlasitěji, aby byl slyšen)

Rozumíme si...

(Pozdraví mušketýra a postaví se ke dveřím podívav se na hodiny.)

LISA

(k mušketýrovi, který prostě pozdrav Cyrana opakoval)

Nu, řekněte mu cos

o jeho nose přec...

MUŠKETÝR

Ach jeho nos... ach nos!

(prudce odejde, Lisa za ním)

CYRANO

(v pozadí, dává znamení Ragueneauovi, aby odvedl básníky)

Pst!

RAGUENEAU

(ukazuje básníkům na dvéře v pravo)

Tam nám bude líp.

CYRANO

(netrpělivě)

Pst! Pst!

RAGUENEAU

(je odvádí)

Tam líp lze číst.

PRVNÍ BÁSNÍK

(zoufale s plnými ústy)

Však moje koláče...

DRUHÝ BÁSNÍK

Ty odnesem!

(Odejdou za Ragueneauem v průvodu sebravše co mohli pečiva.)

Scéna 5.

Cyrano, Roxana, dueña.

CYRANO

Svůj list

jí odevzdati chci jen při nejmenším vzplání
jiskřičky naděje!

(Objeví se Roxana maskovaná s dvěma dueňami za skleněnými dveřmi. Cyrano jí prudce otevře.)

Jen dál!

(k dueňě)

Na slovo, paní!

DUEŇA

I čtyři.

CYRANO

Mlsáte?

DUEŇA

Ach, bože, k smrti ráda.

CYRANO

(vezme hbitě jeden pytlík s komptoiru)

Tak, zde dva sonety od pana Benserada.

DUEŇA

Hu!

CYRANO

Které naplním broskvovým dortem.

DUEŇA

(změnic ton)

Jděte!

CYRANO

Či raděj závitky plněné cremem chcete?

DUEŇA

Ach s kremem závitky! To pravá rozkoš jest!

CYRANO

Saint-Amant poem psal, hle, sem jich vložím šest
do veršů Chapelaina — sám před nimi mám hnus —
sem vzdušný položím lepšího dortu kus —
či radši koláčky?

DUEŇA

Po těch mám zimnici!

CYRANO

(naplní jí náruč pytlíky)

Tak, jděte snísti to vše někam v ulici!

DUEŇA

Však...

CYRANO

(strká ji ven)

Nevraťte se dřív, až konec všemu — dík!

(Zavře dvěře, vrátí se k Roxaně, zastaví se s odkrytou hlavou v uctivé vzdálenosti.)

Scéna 6.

Cyrano, Roxana, dueňa na chvíli.

CYRANO

Ó, budiž požehnán ten mezi všemi mžik!

Já myslil, docela jste mne již zapomněla,
a zatím za mnou sem... co jste mi říci chtěla.

ROXANA

(se demaskuje)

Přicházím především vám vřelé díky vzdát,
ten švihák, ježž váš kord udělal včera mat,
to on, ježž velký pán... který chce sám mne mít...

CYRANO

De Guiche?

ROXANA

(sklopí zrak)

Chtěl za chotě mi dát...

CYRANO

As vývěsní jak štít.

(Pozdraví ji.)

A já se tedy bil a lépe, paní, tak
ne pro svůj hnusný noc, leč pro váš krásný zrak.

ROXANA

Pak chtěla jsem — však dřív než ozve se můj hlas,

já chtěla vidět bych jak svého bratra vás,
s kterým jsem hrávala kdys v parku léta celá!...

CYRANO

Ach ano, každý rok k nám ven jste přicházela.

ROXANA

Z třtin dělali jste meče —

CYRANO

Vy zas z kukuřice
pro svoje panenky jste pletly plavé kšticce!

ROXANA

To byla doba her!

CYRANO

A malin nezralých!

ROXANA

Kdy vždy jste dělával, co zřel jste v očích mých!

CYRANO

Byla jste Madelainou a v krátkých šatečkách...

ROXANA

A hezká byla jsem?

CYRANO

Ach, o to nebyl strach.

ROXANA

Vy s dlaní krvavou jste často přiběh' ke mně,
vy po zdích lézal jste — Na matku hrajíc jemně
já hlasem výčitky jsem říkávala k vám:

(vezme jej za ruku)

„Co nového to zas, odkud máš tento šrám?“

(zarazí se udivená)

Ne, to je přílišné!

(Cyrano chce jí ruku odtrhnouti)

Kde jste to opět vzal?

Tak stár již, příteli, co's si to udělal?

CYRANO

Nu, včera na bránu de Nesle jsem trochu lez'.

ROXANA

(usedne ke stolu a namočí svůj šátek do sklenice vody)

Sem ruku!

CYRANO

(sedne taky)

Děkuji. — Jak matka — jaký ples!

ROXANA

A nyní dovolte, bych krev vám utřela...

A kolik bylo jich?

CYRANO

Nu sto, ne docela.

ROXANA

Tak vypravujte!

CYRANO

Ne! — Před krátkou chtěla chvílí

jste sama povídat...

ROXANA

(nepustí jeho ruku)

Ach; teď mám k tomu síly,

tak okouzčila mne vzpomínkou léta mladá!

Teď mohu. Slyšte mne. Já někoho mám ráda.

CYRANO

Ach!

ROXANA

Neví o tom sám!

CYRANO

Ach!

ROXANA

Ano, posud neví.

CYRANO

Ach!

ROXANA

Neví-li to teď, to brzy se mu zjeví.

CYRANO

Ach!

ROXANA

Ubohý to hoch a srdce samý strach,
zří na mne z dálky jen a neřekne nic —

CYRANO

Ach!

ROXANA

Jen prosím ruku svou mi nechte ve dlani. —
Já zřela chvěti se na rtech mu vyznání.

CYRANO

Ach!

ROXANA

(udělá mu obvazek ze svého šátku)

Pomyslete si, on, po němž srdce touží,
můj drahý bratránku, ve vašem pluku slouží.

CYRANO

Ach!

ROXANA

(smějíc se)

Kadetem jest on v setnině právě vaší.

CYRANO

Ach!

ROXANA

Jemu nad čelem se duchaplnost vznáší,
jest hrdý, bez bázně a krásný je a mladý.

CYRANO

(zbledna, vstane)

Je krásný?

ROXANA

Co jest vám?

CYRANO

Mně nic —

(ukazuje na ruku s úsměvem)

To trochu bolí tady.

ROXANA

A já ho miluji, to nestačí mé touze,
až dosud viděla jsem v divadle jej pouze.

CYRANO

A nemluvili jste vy spolu?

ROXANA

Oči samy.

CYRANO

Jak tedy víte vše?

ROXANA

Z hovoru pod lipami
tam na „place Royal“ z ženského štěbetu
to vím.

CYRANO

Že kadet jest?

ROXANA

Ba, z gardy kadetů.

CYRANO

A sluje?

ROXANA

Baron jest, Kristian z Neuvillette.

CYRANO

Aj? — Ten není kadetem.

ROXANA

Však pochopíte hned.

Dnes teprv od rána a jeho setník jest

Carbon Castel-Jaloux —

CYRANO

To nová pro mne zvěst!

(k sobě)

Jak moh' jsem doufati — mám všecko prohráno,
ó s jakou rychlostí je srdce zadáno!

DUEŇA

(otevře dvěře v pozadí)

Hotova s koláči jsem, drahý pane, v mžiku.

CYRANO

Pak verše můžete si čísti na pytlíku!

(Dueňa zmizí.)

CYRANO

Mé dítě ubohé! Váš duch tak sličný, smavý,
jste dítě doby své — on barbar, divoch pravý!

ROXANA

Jak héros d'Urféův má zkadeřený vlas!

CYRANO

Jak dobře zkadeřen je duchem planý as.

ROXANA

Ó duchaplný jest, mám pevnou o tom víru!

CYRANO

Řeč jeho vtipná jest, když měřena dle kníru.

Což, je-li hlupák přec?...

ROXANA

(dupajíc)

Ó věřte, umru spíš!

CYRANO

To jste mi přišla říci! *(k sobě)*

Ó srdce, jen se ztiš!

(nahlas)

Zde důvod nevidím a též ne prostředek...

ROXANA

Smrt do duše mi sil ten, kdo mi včera řek',
že všickni Gaskoňci jste v oné setnině.

CYRANO

Že vyzvem na souboj ve jedné vteřině

šviháka, který chce se vetřít mezi nás,
a není z Gaskoně!

ROXANA

Tož pochopíte as,
že strach mne zachvátil.

CYRANO

(ztlumeně)

A právem docela.

ROXANA

Když taký rek jak vy — já sobě myslela —
jenž včera potrestal, a jak, bídáka toho,
se ujme barona, u přátel zmůže mnoho,
ó kdybyste jen chtěl, neb všickni se vás bojí!

CYRANO

Váš, paní, baronek, pod stráží mou teď stojí!

ROXANA

Že ochráníte jej proti všem pohanám,
já něžné přátelství jsem vždycky měla k vám!

CYRANO

Tak!

ROXANA

Budete mu druh?

CYRANO

Nu ano, má se státi.

ROXANA

On vyzván nebude?

CYRANO

Chci vám to přísahati!

ROXANA

Ó jak vás ráda mám! — Však nyní musím jíti.
(Zakuklí se do své masky, krajky přes čelo, roztržitě.)

Však neřek' jste mi nic o rvačce té, tom bití
dnes v noci, musil to být zázrak nad zázrak!

Rcete, ať píše mi. — Vás ráda mám!

(Posílá mu rukou hubičky.)

CYRANO

Tak! Tak!

ROXANA

Sto chlapů proti vám? — Teď s Bohem! — Přátelé
jsme ode dneška?

CYRANO

Tak!

ROXANA

To bylo veselé,
sto chlapů proti vám! Ať píše! — Nyní s Bohem!
To byla odvaha!

CYRANO

(pozdraví ji)

Teď vím o větší mnohem!

(Odejde. Cyrano zůstane bez pohnutí, oči upjaté k zemi.

*Pauza. Dvěře na pravo se otevrou, Ragueneau prostrčí jimi
hlavu.)*

Scéna 7.

*Cyrano, Ragueneau, básníci, Carbon de Castel-Jaloux, kadeti,
dav atd., pak de Guiche.*

RAGUENEAU

Lze vstoupit?

CYRANO

(bez hnutí)

Lze.

*(Ragueneau kyne básníkům a tito se navrátí, v též chvíli objeví
se ve dveřích Carbon de Castel-Jaloux v kostumu gardového
kapitána; jak uzří Cyrana, dělá velká gesta.)*

CARBON

Tu jest!

CYRANO
(zvedne hlavu)

Můj drahý kapitáne!

CARBON
(nadšeně)

Náš rek! My víme vše. Kadetů třicet plane,
vám úctu vzdáti...

CYRANO
(ustupuje)

Však —

CARBON
(jej za sebou táhna)

Vás chtějí pozdraviti!

CYRANO
Dík!

CARBON

Sešli „u kříže“ se na zdraví vám píti!

CYRANO

Já...

CARBON

(vrátí se ke dveřím a křičí přes ulici hromovým hlasem)

Rek nám odpírá. Jest v špatné náladě!

HLAS

(z venčí)

U čerta!

(Povyk venku, třesk mečů, ruch kroků se blížících.)

CARBON

(mne si ruce)

Táhnou sem a v celé hromadě!

KADETI

(vrazí do krámu)

Sto hromů! — Ďáblů sta! — Mordie, už jsme tady!

RAGUENEAU

(couvá zděšeně)

A všichni Gaskoňci?

KADETI

Ba všichni dohromady!

PRVNÍ KADET

(k Cyranovi)

Zdar!

DRUHÝ KADET

Sláva! *(potřásá mu rukou)*

CYRANO

Barone!

TŘETÍ KADET

Tak, jen ho objímejte!

CYRANO

Ach, prosím...

KADETI

Marná řeč!

CYRANO

(nevěda, co má odpovědět)

Ach, soucit se mnou mějte!

RAGUENEAU

Jste všichni baroni?

KADETI

Jsme všichni!

RAGUENEAU

Tak?

PRVNÍ KADET

Já taky!

JINÝ KADET

Ba vystavět lze věž a jen s našimi znaky!

LE BRET

(vstoupí a běží k Cyranovi)

Jsou zde, tě hledají, dav je to, plesem šílí

a těmi veden jest, kdo s tebou v noci byli.

CYRANO

(polekán)

A ty's jim řek', kde jsem?

LE BRET

(mne si ruce)

To řekl jsem!

MĚŠŤÁK

(vstoupí provázen davem)

Ach pane, celá čtvrt se valí v křiku sem!

(Z venku se plní ulice lidem. Nosítka a vozy se zastavují.)

LE BRET

(tiše s úsměvem k Cyranovi)

A Roxana?

CYRANO

(živě)

Jen mlč!

DAV

(křičí venku)

Cyrano, sláva vám!

(Zástup a tlačence před krámem, dav dovnitř vniká. Pokřiky.)

RAGUENEAU

(vyskočí na židli)

Zde jsou, vše potlukou a rozbijí mi krám!

DAV

(kolem Cyrana)

Můj bratře! Příteli!

CYRANO

Ach, tolik přátel záhy!

LE BRET

(unesen)

To úspěch báječný!

MARKÝZ

(běží k Cyranovi s nataženýma rukama)

Jen kdybys věděl, drahý!

CYRANO

Ty? — Což jsme chodili kdys za jedněmi stády?

JINÝ

Mám dámy v kočáře a ty by, pane, rády se představily vám...

CYRANO

(chladně)

Kdo představí mně vás?

LE BRET

(udiven)

Co šílíš, příteli, co chceš?

CYRANO

Jdi, vem vás d'as!

SPISOVATEL

(s pérem v ruce)

Smím zvědět detaily?

CYRANO

Ne!

LE BRET

(šťouchne jej)

Neznáš Théophrasta,

Renaudot, novinář!

CYRANO

Já neznám jej a basta!

LE BRET

Jak řek' bych časopis, vše poví události,
a mínění jest všech, to věc je budoucnosti!

BÁSNÍK

(postoupí)

Můj pane?

CYRANO

Co pak zas? Ach, to jest přespříliš!

BÁSNÍK

Chci opěvati vás!

JINÝ

Já též!

(Hnutí v davu. Utvoří se šik, de Guiche vstoupí s četou důstojníků, Cuigy, Brissaille a jiní, kteří odešli s Cyranem v prvním jednání, Cuigy postoupí živě k Cyranovi.)

CUIGY

(k Cyranovi)

Pan hrabě Guiche!

(Šepty, dav se rozstoupí.)

Pan maršál Gassion jej poslal bez prodlení...

DE GUICHE

(pozdraví Cyrana)

A vyříditi mám vám jeho pozdravení!

Váš kousek rekovský, kterým se Paříž vlní...

DAV

Buď zdar vám!

CYRANO

(kloní se)

Úřad svůj pan maršál dobře plní.

DE GUICHE

To nechtěl věřiti, však páni přísahali,

že sami zřeli to...

CUIGY

Ba, při tom jsme my stáli.

LE BRET

(k Cyranovi, který neposlouchá)

Nu?

CYRANO

Prosím, mlč!

LE BRET

Ty trpíš?

CYRANO

(zachvěje se a živě se vztyčí)

Před tím davem?

(Jeho knír se zježí, on se tluče do prsou.)

Já trpět? Uvidíš!

DE GUICHE

(jemuž Cuigy šeptal něco do ucha)

Rekovských skutků splavem

se pyšní postup váš a v Paříži je známý,

u bláznů Gaskoňců jste v šiku?

CYRANO

Ano!

JEDEN KADET

(strašlivým hlasem)

S námi!

DE GUICHE

(pozoruje Gaskoňce seřaděné kolem Cyrana)

Ach, tito pánové, jímž zpupnost z tváří plane,

to jsou ti pověstní?

CARBON

Cyrano!

CYRANO

Kapitáne?

CARBON

Můj pluk jest úplný, jej panu hraběti

Cyrano představí a za něj odvětl!

CYRANO

(postoupí o dva kroky k de Guichovi a představuje kadety)

To gaskoňští kadeti jsou,

Castel-Jaloux jich kapitán,

bez studu hrají, rvou se, lhou,

to gaskoňští kadeti jsou,
z nich každý svého erbu pán,
však nemůže být šelma zván,
to gaskoňští kadeti jsou,
Castel-Jaloux jich kapitán!

Jak čápi s orlím zrakem jdou,
zub vlčí a knír načechrán,
jim luzu rozprášit je hrou,
jak čápi s orlím zrakem jdou
a necht' jich baret rozedrán,
jej chochol kryje nad něj vtkán;
jak čápi s orlím zrakem jdou,
zub vlčí a knír načechrán!

Necht' Perce-Bedaine, Casse-Trogne je zvou,
to nejlepší jim název dán,
jsou zpiti slávy nádherou,
ať Perce-Bedaine, Casse-Trogne je zvou,
jsou všady známi, ze všech stran,
kde k rendez-vous kdo povolán...
Necht' Perce-Bedaine, Casse-Trogne je zvoz,
to nejlepší jim název dán!

To gaskoňští kadeti jsou,
muž každý jimi oklamán!
Ó, ženy, k vám se všady vtrou,
to gaskoňští kadeti jsou!
Choť starý ať je ďábly štván!
Ó, zněte trouby, v hvozdu i lán!
To gaskoňští kadeti jsou,
muž každý jimi oklamán!

DE GUICHE

(který usedl nedbale do fanteuilu, jež mu přinesl Ragueneau)

Dnes básník luxus je a patří ku domu.

Nu chcete sloužit mně?

CYRANO

Ne, pane, nikomu!

DE GUICHE

Vy včera pobavil jste kardinála, strýce,

chci vás mu představit...

LE BRET

(oslněn ku Cyranovi)

Můj Bože, co chceš více?

DE GUICHE

Napsal jste truchlohru a v rýmech — Je to lež?

LE BRET

(do ucha Cyranovi)

Ty Agrippinu svou přec sehranou mít chceš?

DE GUICHE

Ten kus mu přineste!

CYRANO

(trochu dojat)

Smím?

DE GUICHE

Vyzná se v tom, vím,

sem tam vám opraví verš nějaký a rým.

CYRANO

(jehož obličej se ihned zakalil)

To, pane, nemožno, krev by mi stydla v ráz,

kdyby chtěl opravit mi čárku jen a vlas.

DE GUICHE

Když verš mu po chuti, on zlatem jej vám vrátí.

CYRANO

Ó, pane, věřte mi, tak mi jej nezaplatí

jak sobě já, když verš, jenž poved' se, rád mám,
a drahý tento verš pro sebe zazpívám!

DE GUICHE

Jste hrdý!

CYRANO

Teprv teď to víte? Nuže, ano!

KADET

*(vstoupí nese na kordu napíchané klobouky s rozedranými
chocholy a plné děr a pomačkané)*

To všecko našli jsme dnes na nábřeží, ráno
to zvláštní kořist je, zvěřina pernatá,
klobouky ničemů...

CARBON

To kořist bohatá!

VŠICHNI

(se smějí)

CUIGY

Ten asi zuří dnes, kdo včera postavil
tam ony dareby!

BRISSAILLE

Kdož ví to?

DE GUICHE

Já to byl!

(Smích se zarazí.)

Já jim to uložil — a podle práva všeho,
mně nelze ztrestat přec rýmaře opilého.

(Trapné ticho.)

KADET

(polohlasem k Cyranovi, ukazuje na klobouky)

Co mám s tím dělati? Tuk samý! Salám snad?

CYRANO

*(vezme meč, kam jsou nabodány, ukloní se a spustí všechny de
Guicheovi k nohám)*

Snad byste přátelům svým navrátil je rád?

DE GUICHE

(vstane)

Nosítka moje sem, chci odejít již!

(k Cyranovi, prudce)

Vy pane!

HLAS

(křičí na ulici)

Nosítka pro hraběte de Guiche!

DE GUICHE

(který se opanoval, s úsměvem)

Zda Dona Quixota jste, milý pane, čet'?

CYRANO

Čet' a před bláznem tím obnažím hlavu hned.

DE GUICHE

Pak přemýšlejte jen!

NOSIČ

(objeví se v zadu)

Zde jsme, jak Milost volá.

DE GUICHE

O mlýnech odstavec...

CYRANO

(pozdraví je)

Třináctá kapitola!

DE GUICHE

Na mlýny útočit se vždycky nevyplácí.

CYRANO

Jsem s někým v boji, kdo se každým větrem zvrací?

DE GUICHE

Mlýn svými rameny, a to se stane vám,
vás vrhne do bláta!...

CYRANO

A možná — ku hvězdám!

(De Guiche odejde, je vidět, jak vstoupá do nosítek, páni se vzdalují hovořice, Le Bret je provází. Dav se rozptyluje.)

Scéna 8.

Cyrano, Le Bret, kadeti, kteří se usadili na pravo a na levo a jimž se podává jídlo a pítí.

CYRANO

(pozdravuje ironicky kavalíry, kteří neměli odvahy jej pozdraviti)

Má služba, pánové!

LE BRET

(vrátí se zoufalý a lomí rukama)

Teď sedíš! Pěkná věc!

CYRANO

Co kohoutíš se zas?

LE BRET

Na konec uznáš přec,
že vraždit Štěstěnu, kde chytat bys ji měl,
je holé šílenství.

CYRANO

Já ovšem přeháněl!

LE BRET

(vítězně)

Nu!

CYRANO

Ale z principu, že dobře příklad dáti,
já uznal za dobré jsem takto přepínati.

LE BRET

Na chvílku pustit jen svou mušketýrskou duši,
moh's čest a slávu mít!

CYRANO

A co se dělat sluší?

Snad hledat patrona? To otázka jest jiná

a nízký břečťan být, kmen, který obepíná
a příznivce když má, jen líže jemu kůru?
Ne vlastní silou svou, jen lstí se dostat vzhůru?
Dík! Finančníkům snad mám verše dedikovat,
na šaška změnit se a ve všech vodách plovat?
V té podlé naději, v tom horším zklamání,
že na rtech ministra se zjeví usmání?
Den každý ropuchu přec nelze snídat muži!
Mám splasklý míti břich, mám vidět svoji kůži,
tam, kde jsou kolena, jak úžasně se špiní?
Mám ohýbati hřbet, jako to davy činí?
Mám rukou pochlebnou mečící kozu kojit,
by nehýkala tak, a druhou mám ji dojit?
Mám velkých na průjmy si rebarboru chovat,
kde jaký dlouhý vous, mám snad jej podkuřovat?
Dík! Z kroužku do kroužku se točit, dělat sluhu,
a v posled velkým být ve malých lidí kruhu,
za vesla plavby své mám vzítí madrigaly,
mých aby do plachet jen staré dámy lkaly?
Dík! Mám jít k Sercymu, by verše moje vydal,
na jejich vydání že rád bych něco přidal?
Mám býti papežem ve schůzkách, které v taji,
po krčmách hlupáci a blbci odbývají?
Dík! Chceš snad, za sonet abych si pomník vzpjal
a jméno, na místo bych další, jiné psal?
Mám talent objevit u pouhých příštípkařů,
a terorisován být od novin a jich lhářů?
Mám stále říkat si: kdy verš můj nadšený
v Merкуру francouzském as bude tištěný?
Dík! Stále počítat a svou tvář nevyjasnit,
a dělat návštěvy, kde raděj měl bych básnit?
Psát listy prosebné? Se představovat, kývat?
Ó, díky, díky, dík! A tisíckrát... Chci zpívat!

Chci smáti se, chci snít, být volný v každý čas
a bystrý míti zrak a pružný míti hlas,
a kdy je libo mi, si klobouk stranou dáti,
pro „ano“, „ne“ se bít a dobré verše psáti!
A co je sláva mi, co úsměv Fortuny,
chci raděj cestovat, jak sním již, do luny!
A nechci psáti nic, co nejde z plných ňader.
„Dost květů všady máš a plodů, dosti jader,“
si skromně říkat, „když ne, i listí máš,
to hlavní, v zahradě když své je natrháš!“
A jestli zdaří se — dík losu rozmaru —
nemusit děkovat žádnému cesaru;
jen k sobě úctu mít, se cenit pravý básník
a zhrdat břečťanem, jenž pouhý cizopásník,
a třeba ne jak dub či lípa k vyšinám
se vznésti, ale být svým vždycky a vždy sám!

LE BRET

Sám! Však ne proti všem, ký, pověz, satanáš
tě k tomu dohání, že manii ty máš,
si dělat odpůrce dnem každým napořád?

CYRANO

Tím, že jsem rozpoznal, co vám je kamarád,
jich máte zástupy, tož přátel, kam se hnete,
však stranou samý klep a všem se vysmějete!
Já nechci, kam hnu krok, zřít samé pozdravy,
já o soka mít víc, mám ples, ne obavy!

LE BRET

To veliký je blud!

CYRANO

Má chyba to, mně stačí,
líbiti nechci se; já nenávist mám radši.
Ty nevíš, líp se jde po ulicích pln síly,
když záštím zjitřené kol oči ne tě střílí!

Ó, mně jest zábavou zřít na kabátci špínu
od podlých závistí, od ničemníků slinu!
To měkké přátelství, jež v taký kruh vás spíná
mi velké, italské ty límce připomíná,
jež volně vlní se, krk zženští v nich, snad více
si pohověti můž' — leč výraz ztrácí líce,
neb hlava nemajíc opory v šíji klade
se na stranu tam, sem a povoluje všade.
Mne záští každý den jen podpírá a tuží,
kol krku límec můj, že jak se patří muži
skráň hrdě povznáším, že víc o nepřítele,
o překážku mám víc i o zář na svém čele;
jak límec španělský jest moje záští k všem,
neb září stává se, když nejvíc bývá jhem.

LE BRET

(po chvíli mlčení vezme jej pod paži)

Bud' pýchou zahořklý, ret křivi, ústa nemá,
jen prostě vyznej se. Ona tě ráda nemá!

CYRANO

(prudce)

Mlč!

(Mezitím vstoupil Kristian a vmísil se mezi kadety. Z těchto jej nikdo neosloví, on si usedne k malému stolku, kde jej Lisa obsluhuje.)

Scéna 9.

Cyrano, Le Bret, kadeti, Kristian de Neuville.

KADET

(sedí u stolu v pozadí, sklenici v ruce)

Cyrano!

(ten se obrátí)

Povídej o včírku!

CYRANO

Okamžitě!

(Vrátí se s Le Bretem v tichém hovoru.)

KADET

(vstane a sestoupí)

To lekce zábavná pro panské bude dítě;
(zastaví se před stolkem, kde sedí Kristian)
pro učně plachého!

KRISTIAN

(zvedne hlavu)

Pro učně?

JINÝ KADET

Od severu,

pro churavého též!

KRISTIAN

Já za slovo vás беру.

PRVNÍ KADET

(vysmívavě)

Vám něco povím rád a prosím, bez příkoří:
Jest u nás maličkost, o níž se nehovoří
tak jak o provaze ve oběšence domu!

KRISTIAN

Co to?

JINÝ KADET

(děsným hlasem)

Sem pohled'te!

(položí se třikráte tajuplně prst na nos)

Chápete u sta hromů?

KRISTIAN

Ah, to...

JINÝ

Pst, slovo to se nevysloví tady!

(Ukazuje na Cyrana, který se v pozadí s Le Bretem prochází.)

S tím jinak moh' byste zle přijít dohromady.

TŘETÍ KADET

(mezitím co byl obrácen k prvnímu, usedl si bez hluku ke stolu Kristiana za jeho záda)

Dva zabil huhňaly a chlapy plné síly,
je snéstí nemohl, že nosem hovořili!

ČTVRTÝ KADET

(hlasem hrobovým, vyleze zpod stola, kam skryl se po čtyrech)

Kdo nechce před časem se s žitím rozloučiti,
nejmenší narážku si nesmí dovoliti!

PÁTÝ KADET

(klade mu ruku na rameno)

Ni slovo — co to dím, ni gesto, brachu! Váháš?

Mníš, taháš kapesník, svůj rubáš ven to taháš!

(Ticho. Všichni kolem něho skříží ruce a dívají se naň. On vstane a jde klidně ke Carbonovi de Castel-Jaloux, který v hovoru s jedním důstojníkem dělá, jako by ničeho nepozoroval.)

KRISTIAN

Můj kapitáne?

CARBON

(se obrátí a jej změří)

Nu?

KRISTIAN

Co dělati nám zbývá,
když Francouz od jihu jest jedna chlouba lživá?

CARBON

Nu, pane, dokázat, že severan se nedá!

(obráť se)

KRISTIAN

Dík!

PRVNÍ KADET

Cyrano, vypravuj!

VŠICHNI

Ba vypravuj!

CYRANO

(sestoupí mezi ně)

Nu teda!

(Všichni přiblíží své židle a seskupí se kol něho krky natahující. Kristian sedl si koňmo na židli.)

Tak v noci sám a sám jsem proti té šel chase,
jak velké hodinky plál plná měsíc v jase,
v tom opatrný kýs nebeský hodinář
ve sáčku z oblaku utlumil jasnou zář,
tam vstrčiv stříbrné kulaté hodinky.
I nastala tu noc, svět ztmavěl celinký,
v té tmě se vyznati to moh' jen virtuos,
neb v dálce neviděl's nic dál.

KRISTIAN

Než vlastní nos.

(Ticho. Všichni rázem vstanou a dívají se zděšeni na Cyrana, tento se zarazil udivený. Očekávání.)

CYRANO

Kdo pak je tento pán?

KADET

(polohlasem)

Dnes teprv přišel ráno.

CYRANO

(pokročí ke Kristianovi)

Dnes ráno?

CARBON

(polohlasem)

Jmenuje se de Neuvi...

CYRANO

(živě, zarazí se)

Ach, ano!

(Zbledne, začervená se, má ještě záchvat vrhnouti se na Kristiana.)

Tak to mi postačí. *(opanuje se a dí klidně)*

Já nechtěl vědět víc!

(pokračuje ve svém vypravování)

Já děl jsem...

(s výbuchem vzteku)

Mordious...

(pokračuje klidně)

Nebylo vidět nic.

(údiv, všichni opět usednou)

Dál šel jsem dumaje, co mne to jenom láká,
od pána velkého pro zájem ubožáka
že jistě dostanu —

KRISTIAN

Do nosu šňupku!

(Všichni se zvednou, Kristian se houpá na židli.)

CYRANO

Mýlka!

Trest řádný — slabá však to byla moje chvílka,
proč strkám do toho —

KRISTIAN

Nos!

CYRANO

Prsty, pane milý,

neb tento velký pán má prostředků i síly
mně jednu —

KRISTIAN

Přes nos dát...

CYRANO

(utře si pot)

Ne, přes prsty, můj pane!

Však děl jsem: Gaskoňče, co stát se má, se stane!

Cyrano, ku předu! Jen rozvahu měj chladnou!

Tu v stínu dostanu vám náhle —

KRISTIAN

Šňupku řádnou.

CYRANO

Ji vrátím. Náhle v tom —

KRISTIAN

Nos proti nosu stojí...

CYRANO

(skočí naň)

Ventre Saint-Gris!

(Všichni Gaskoňci se řítí blíž, aby viděli, co bude; Cyrano postoupil ke Kristianovi, ale opanoval se a pokračuje.)

Sto ničemů se rojí,

že z dálky cítil...

KRISTIAN

Nos —

CYRANO

(bledý, ale usmívá se)

Cibuli s česnekem!

Já skočím, skloním skrář...

KRISTIAN

Nos vzhůru!

CYRANO

Se vztekem

se vrhnu mezi ně, dva skolím, ano tři —

Kdos chce mi pomoci. Paf! já odpovím —

KRISTIAN

(kýchne)

Pši!

CYRANO

(vybuchne)

Sta hromů! Všickni ven!

(Všichni kadeti se řítí ke dveřím.)

PRVNÍ KADET

    Toť tygra probuzení!

CYRANO

Chci sám být s pánem tím!

DRUHÝ KADET

    Za malé okamžení

z něj hašé udělá...

RAGUENEAU

    Jak, hašé?

TŘETÍ KADET

    Ano, pane,

pro vaše paštiky!

RAGUENEAU

    Pot hrůzou již mi kane,

já blednu, měknu již jak bílý ubrousek!

CARBON

Ven!

ČTVRTÝ KADET

    Sotva drobečku z něj nechá jeho vztek!

PÁTÝ KADET

Já hrůzou umírám, co zde se stane teď!

ŠESTÝ KADET

(zavíraje dvěře na pravo)

To bude strašlivé...

(Odešli všichni, buď pozadím, buď po stranách, někteří schody. Cyrano a Kristian stojí proti sobě a dívají se chvíli na sebe.)

Scéna 10.

Cyrano, Kristian.

CYRANO

    Sem, na mé srdce leť!

KRISTIAN

Ach, pane! —

CYRANO

Statný's hoch!

KRISTIAN

Já nevím...

CYRANO

Mám tě rád!

KRISTIAN

Co díte?

CYRANO

Polib mne, jsem přece její brat!

KRISTIAN

Čí?

CYRANO

Její! Roxany!

KRISTIAN

(běží k němu)

To zázrak přec!

Vy její bratr jste?

CYRANO

Ba skoro, bratranec!

KRISTIAN

A ona?

CYRANO

Všecko vím!

KRISTIAN

Mne miluje?

CYRANO

Ba snad!

KRISTIAN

(chopí jej za ruce)

Že moh' jsem poznat vás, jsem z celé duše rád!

CYRANO

V tom citu výbuchu přec podíl duše má!

KRISTIAN

Promiňte!

CYRANO

(položí mu ruku na rameno a dívá se naň)

Hezký hoch je tento ničema!

KRISTIAN

Ó byste věděl jen, jak rád mám vskutku vás!

CYRANO

Až na ty nosy, co? —

KRISTIAN

Ty nazpět беру zas!

CYRANO

Chce psaní od tebe...

KRISTIAN

Ach!

CYRANO

K čemu tento vzdech?

KRISTIAN

To moje neštěstí, to poslední můj dech!

CYRANO

Jak?

KRISTIAN

Příliš hloupý jsem, spíš zabil bych se studem!

CYRANO

Když toho vědom jsi, již potkáváš se s bludem,
když na mne dorážel's, tu nebyl's hloupý již!

KRISTIAN

Ach, v boje útoku se najdou slova, víš,
duch lehký, vojenský na pomoc přijde ti,
však před ženou když jsem, tu musím mlčeti.
Nevíš, co lásky má, když kol jde, v očích skryté!

CYRANO

A srdce neví to, když vy se zastavíte?

KRISTIAN

Ne, vím to, patřím k těm — kteří se koří kráse,
však mluvit o lásce mi nelze —

CYRANO

Mlč, mně zdá se,
já kdybych přírodě se byl jen lépe poved',
o lásce hovořit a pěkně že bych doved'.

KRISTIAN

Povědit s gracií, co hlavou letí vírem.

CYRANO

Nu, k tomu dostačí být malým mušketýrem!

KRISTIAN

Ach, precieuska jest, zklame se ve mně záhy!

CYRANO

(dívaje se na Kristiana)

Já kdybych mohl mít pro duši svou, můj drahý,
ten zevnějšek, jež máš!

KRISTIAN

(zoufale)

Mně třeba výmluvnosti!

CYRANO

(prudce)

Ach, o to je-li zle — té, brachu, věř, mám dosti!
Tu rád ti zapůjčím, ty půjč mi těla vnady
a reka románu dělejme dohromady!

KRISTIAN

Co myslíš?

CYRANO

Dovedeš přec opakovat věci,
jimž tebe naučím.

KRISTIAN

Ty nezamýšlíš přeci...

CYRANO

Zklamání Roxanu, věř, při tom nezachvátí,
když budem společně ji oba dobývati,
chceš cítit, duše má z kabátce z prosté kůže
že v tkaný hedbáv tvůj, když chci, se přelít může?

KRISTIAN

Jen považ, Cyrano!

CYRANO

Chceš?

KRISTIAN

Já se bázní chvěji!

CYRANO

Jestli se obáváš, že zmrazíš srdce její,
chceš, bychom smíchali — a tvojí bude snáze —
tvé roztoužené rty a hladké moje fráze?

KRISTIAN

Tvé oči žhnou...

CYRANO

Nu, chceš?

KRISTIAN

Ó, jestli tě to baví —

CYRANO

(opojen)

Ba věru — *(vzpamatuje se a mluví jak umělec)*

to by moh' být formy turnaj pravý,
to pokus odvážný pro básníka, ví nebe!

Chceš ty mne doplnit, jak doplním já tebe?

Ty půjdeš, ve stínu můj verš při tobě stojí,
já budu duchem tvým, ty budeš krásou mojí!

KRISTIAN

Však psaní, které mám jí brzy odevzdati?

To nikdy nesvedu...

CYRANO

(vytáhne z kabátce list, jež dříve psal)

Zde, netřeba je psáti!

KRISTIAN

Jak?

CYRANO

Chybí adresa — vše ostatní jest v něm.

KRISTIAN

Já?

CYRANO

Odešli ten list, je dobře psán, jej vem!

KRISTIAN

Tys měl?

CYRANO

My máme vždy v svých kapsách jakés psaní
pro Chloris nějakou, jež přijde z nenadání.

Neb to si pamatuj, básníků vyvolená
jest vdechnutý jen sen do hravé pěny jména.

Vem, v pravdu proměníš ty všecky liché hříčky,
já pro náhodu psal ty vzdechy, sliby, kličky,

sám k hnízdu zavedeš ty ptáky přeletavé
a z listu rozpoznáš, co v duši touhy žhavé
se kryje, výmluvně, třeba v tom nebyl cit.

List vem a skončeme!

KRISTIAN

Nic třeba zaměnit?

Zda hodí Roxaně se tato frásí hříčka?

Tak psána na zdařbůh?

CYRANO

Ba, jako rukavička!

KRISTIAN

Však...

CYRANO

Láska věří vždy a k důvěře se kloní,
Roxana uvěří, že psán byl ten list pro ni!

KRISTIAN

Můj drahý příteli!

(Vrhne se v náruč Cyranovu; setrvají v objetí.)

Scéna 11.

Cyrano, Kristian, Gaskoňci, mušketýr, Lisa.

KADET

(pootevře dvěře)

Nic, ticho smrti tam!

Strach mám se dívat dál!

(prostrčí hlavu)

Aj!

VŠICHNI KADETI

(vstoupí a vidí Cyrana v objetí s Kristianem)

Ha!

KADET

To věru klam!

(úžas)

MUŠKETÝR

(ironicky)

Jé...

CARBON

Zkrotl démon náš? Když dostal ránu tuhou
do jedné nozdry své, že nastavuje druhou?

MUŠKETÝR

O jeho nosu řeč víc nebezpečná není?

(Volá Lisu vítězně.)

Pojď, Liso, sem a viz! *(čenicí demonstrativně)*

Óh, oh, to překvapení!

(Pospíší k Cyranovi.)

Pán voněl ku květu, ach jaký jen to byl,

že taká vůně zde?

CYRANO

(dá mu políček)

Prosím, jen rozrazil!

(Výkřik radosti. Kadeti poznali opět starého Cyrana, dělají kotrmelce.)

Opona.

Třetí jednání

Polibek Roxany

Malé náměstí v staré Marais. Staré domy. Perspektivy uliček. Na pravo dům Roxany a zeď její zahrady pokrytá hustým břečťanem. Nade dveřmi okno s balkonem. Lavice před vchodem.

Břečťan leze po zdi, jasmín rozkvetlý objímá balkon, kvítky se chvějí a opadávají. Po lavici a kamenech ve zdi vyčnívajících lze lehce vylézt na balkon.

Naproti rovněž starý dům téhož slohu z cihel a kamení s hlavním vchodem.

Klepátko těchto dveří jest otočeno plátnem jako nemocný palec.

Při vyhrnutí opony sedí dueňa na lavici, okno jest otevřeno na balkon Roxanin.

Vedle dueni stojí Ragueneau oblečen v livreji: dokončuje své vypravování, oči si utíraje.

Scéna 1.

Ragueneau, dueňa, pak Roxana, Cyrano a dvě pážata.

RAGUENEAU

A s mušketyrem tím utekla naposled!

Já pak se oběsil, neb zhnusil se mi svět.

V tom vstoupil Cyrano a se skoby mne sňal

a u své sestřenky mne správcem udělal.

DUEŇA

Leč jak lze vysvětlit váš bankrot veliký?

RAGUENEAU

Držela s vojáky, já rád měl básníky.

Mars snědl koláče, jež nechal Apoll stát,
že šlo to s kopce pak, to lze se dohádat.

DUEŇA

(vstane a volá do otevřeného okna)

Roxano, hotova? Ať na nás nečekají!

HLAS ROXANY

(oknem)

Jen plášt' si přehodím! —

DUEŇA

(k Ragueneauovi, ukazujíc mu na dvéře protějšího domu)

Naproti schůzku mají,

má Clomira svůj den a v této společnosti
dnes bude přednáška a hovor „o něžnosti“.

RAGUENEAU

I jděte!

DUEŇA

(stydlavě)

Nu ovšem! *(křičí do okna)*

Moc času nemáme,

a nepůjdete-li, tu „Něžnost“ zmeškáme!

HLAS ROXANY

Vždyť jdu již!

(Je slyšeti blížící se zvuk smyčcových nástrojů.)

HLAS CYRANA

(zpívá za scénou)

La, la, la!

DUEŇA

(překvapena)

Těž hudby bude trochu!

CYRANO

(za ním dvě pážata nesou theorby)

Ty noty s křížkem jsou, já řekl ti přec, hochu.

PRVNÍ PÁŽE

(ironicky)

Tak vida, pane můj, i notám rozumíte?

CYRANO

Jsem Gassendiho žák — a všichni ti, jak víte, se v hudbě vyznají...

PÁŽE

(hraje a zpívá)

La, la!

CYRANO

(vytrhne mu theorbu a pokračuje v nápěvu)

Dovedu pokračovat.

La, la, la, la, la, la!

ROXANA

(objeví se na balkoně)

To vy?

CYRANO

(zpívá)

Přicházím pozdravovat

vše vaše lilie, hold vašim růžím vzdá — ati.

ROXANA

Již jdu! *(opustí balkon)*

DUEŇA

(ukazujíc na pážata)

A co ti dva zde hoši, smím se ptáti?

CYRANO

Ty v sázce vyhrál jsem. O gramatice směle spor vznikl urputný nedávno u přítele.

Ne, ano, ne! tu on na tyto dva kýv' klacky,

(dost dobře drnkají o struny jejich pracky,
a všady chodí s ním) řka ke mně: „příteli,
když prohrám, hudby den máš míti veselý!“

A prohrál. Pokud Féb se neroznítí v nach,
dva tito loutnaři jsou vždy mi na patách,
vše zří, co podnikám, a kol to úžas budí,
zprv bavilo mne to — však pomalu to nudí.

(k hochům)

Vy jděte s vzkazem mým a hrajte pavany
Montfleurymu! *(Pážata odejdou. K dueně.)*

Jsem zde, bych ptal se Roxany,
tak jako večer vždy... *(volá za pážaty)*

A břinkejte a řvete!

(k dueně)

Zda láska miláčka jí posud čistá kvete?

ROXANA

(vystoupí z domu)

Je krásný, důvtipný! Ó jak jej ráda mám!

CYRANO

(usmívá se)

Kristian ducha má?

ROXANA

Ba, více než vy sám!

CYRANO

Aj, vida!

ROXANA

Nelze kdo dle mého vkusu slovy,
jež v podstatě jsou nic, z nichž každé všecko poví,
říc více jako on. — Sní někdy roztržitý,
však jakby vzbudil se, zas hýří vtípem hbitý.

CYRANO

(nedůvěřivě)

Ne!

ROXANA

To jest přespříliš pln předsudků tak být,
že krásný je to hoch, již nesmí ducha mít?

CYRANO

O lásce mluvíti zda umí zkušeně?

ROXANA

To málo hovoří, on káže nadšeně!

CYRANO

A píše?

ROXANA

Ještě líp! — Chtěl byste poslouchat?

(deklamuje)

„Víc srdce mám, co bereš mi je.“ *(vítězně)*

Krásné?

CYRANO

Snad!

ROXANA

A tyto: „Trpět mám, ó prosím, poslouchejte,
když máte srdce mé, tu vlastní své mi dejte!“

CYRANO

Hned srdce příliš má a hned ho nemá dost,
co jen s tím srdcem chce?

ROXANA

Z vás mluví žárlivost.

Mne škádlíte!

CYRANO

Já vás?

ROXANA

Autorská nejspíš zášť?

A což pak verše ty zda nejsou krásné zvlášť?

„Jen výkřik ztlumočí, čím srdce mé k vám plane,
a kdyby polibky se posílaly psané,
vy, Madame, psaní mé čtla byste pouze rety!“

CYRANO

(proti vůli se usmívá)

Ha, ha, co slyším, jsou —

(opanuje se, s pohrdáním)

dost všední, fádni věty!

ROXANA

A tyto...

CYRANO

(unesen)

Z paměti což jeho verše znáte?

ROXANA

Ba všechny!

CYRANO

Pochlebník že jest, z nich poznáváte.

ROXANA

Tot' mistr!

CYRANO

(skromně)

Ó!

ROXANA

(určitě)

Ba mistr!

CYRANO

Přát mu to chci rád!

DUEŇA

(která byla v pozadí, rychle k předu postoupí)

De Guiche! *(k Cyranovi strkajíc jej do domu)*

Jen vstupte dál, to lépe bude snad,
když neužří zde vás, on moh' by stopu najít.

ROXANA

(Cyranovi)

Ach, mého tajemství, jež věčně chci si hájit.

Mne miluje, moc má, mít o tom nemá zvěsti,

on rázem jediným by zdrtit moh' mé štěstí!

CYRANO

(vchází do domu)

Tak!

(De Guiche vstoupí.)

Scéna 2.

Roxana, De Guiche, dueña (stranou).

ROXANA

(kloníc se hraběti)

Chtěla vyjít sem.

DE GUICHE

Já chtěl vám s Bohem dáti.

ROXANA

Vy jdete?

DE GUICHE

Do války!

ROXANA

Ach!

DE GUICHE

Dnes!

ROXANA

Ach!

DE GUICHE

Obléhati

jdu Arras. Rozkaz mám a třeba táhnouti.

ROXANA

Do války?

DE GUICHE

Odchod můj vás příliš nermoutí!

ROXANA

Ach!

DE GUICHE

Zničen jsem, kdy zas vás uzřím? Víte-li,
stal jsem se maršálem!

ROXANA

(lhostejně)

Výborně, příteli!

DE GUICHE

U pluku gardistů!

ROXANA

(dojata)

U gardy?

DE GUICHE

Tam, kde slouží
ten mluvka, cousin váš! Ó čest má dávno touží
se na něm pomstiti!

ROXANA

(s úzkostí)

A v nebezpečí boje
jsou také gardisté?

DE GUICHE

(směje se)

Vždyť je to četa moje!

ROXANA

(sklesne na lavičku; k sobě)

Můj Bože, Kristian!

DE GUICHE

Co díte?

ROXANA

(dojata)

Ten odjezd nenadálý,
mít, koho milujem, v nebezpečí a v dáli!

DE GUICHE

(překvapen a okouzlen)

V den mého odjezdu — ó jaký sladký cit

to od vás slyšeti!

ROXANA

(změnic tón, ovívá se vějířem)

Tak — vy se chcete mstít
na cousinovi mém?

DE GUICHE

(usmívá se)

Jste při něm?

ROXANA

Naopak!

DE GUICHE

Jej často vidáte?

ROXANA

Jen zřídka!

DE GUICHE

Jak jen, jak
se kadet jmenuje, jenž chodí stále s ním?

(vzpomíná)

Ten Neu... kterak jen, ach Neuville, již vím!

ROXANA

Ten dlouhý?

DE GUICHE

Blondýn jest!

ROXANA

Ne, spíše rudovlasý.

DE GUICHE

Je hezký...

ROXANA

Projde to.

DE GUICHE

Však hloupý!

ROXANA

Zdá se asi!

(změní tón)

A propos Cyrana! To msta má být a trest,
jej hnáti do boje, toť jeho živel jest!
O lepší pomstě vím, jež by jej stihla krutě.

DE GUICHE

Vy?

ROXANA

Když váš celý pluk vytáhne v pole chutě,
s druhými kadety po celou dobu války
jej nechat v Paříži, ať na boj patří z dálky,
on vztekem pukne již! To pomsta a trest větší,
jej vrhnout v nečinnost, jej zbavit nebezpečí!

DE GUICHE

To může vymyslet jen žena, žena pouze!

ROXANA

On se zde unudí a jeho druzi v touze
si pěstě okouší, nemoci rvát se v boji.

Vy pomstěn budete!

DE GUICHE

(se přiblíží k ní)

Jste přece trochu mojí?

(Ona se usmívá.)

Mne chápat v hněvu mém, Roxano, na mou čest,
že milujete mne, je důkazem.

ROXANA

Tak jest!

DE GUICHE

(ukazuje několik zapečetěných listů)

Zde zříte rozkazy, mají být odevzdány
pro každou setninu a hnedle vykonány.

(Jeden z nich vybere.)

Hle, tento kadetů se týče. *(strčí jej do kapsy)*

Zbude stranou!

(směje se)

Ach, tenhle Cyrano! Ach, to proň bude ranou!
Vy ob čas ráda tak někoho poškádlíte?

ROXANA

Tak někdy!

DE GUICHE

(sedne až k ní)

Zblázním se! Dnes večer, jak již víte,
mám odjet. — Lze to jen, když poprv šťastný osud
mi přeje? Poslyšte... Několik ulic odsud,
v ulici d'Orléans je klášter kapucínů,
laik nesmí vstoupit tam, však zbožní otcí v stínu
svých kuten skryjí mne — ó v jejich rukávu
je pro mne místa dost — to nemám obavu —
ti mniši ve službách u kardinála stojí,
když strýce děsí se, tož sestřence se bojí.
Před světem odjedu, pod maskou přijdu zpátky,
den strávím s vámi pak, a den ten bude sladký!

ROXANA

Když se to prozradí, což vaše slavné jméno?

DE GUICHE

Pah, co mi po slávě!

ROXANA

A město obleženo.

A vaše povinnost — to choulostivá věc!

DE GUICHE

Ó svolte!

ROXANA

Nikoli!

DE GUICHE

Ó prosím, svolte přec!

ROXANA

(něžně)

Mám vám to zakázat!

DE GUICHE

Ach!

ROXANA

(k sobě)

On však zbude tady!

(nahlas)

Chci hrdinou vás mít!

DE GUICHE

Ó slovo rajské vnady!

Vy máte ráda přec...

ROXANA

O koho jsem se chvěla.

DE GUICHE

(unesen radostí)

Já tedy odjedu! *(políbí jí ruku)*

Jste spokojena?

ROXANA

Zcela!

(De Guiche odejde.)

DUEŇA

(dělá za jeho zády komické úklony)

Ach, zcela, miláčku!

ROXANA

(k dueně)

Mlč, co jsem učinila,

Cyrana o válku že tak jsem připravila.

(volá do domu)

Cousine!

Scéna 3.

Roxana, dueňa, Cyrano.

ROXANA

Půjdeme!

(Ukazuje na protější dům.)

Tam již se baví

Alkander, Lysimon!

DUEŇA

(strká si malíček do ucha)

Mně malíček však praví,

že jistě zmeškáme!

CYRANO

(k Roxaně)

To bláznů divadlo!

(Došli ku dveřím domu Clomiry.)

DUEŇA

(u vytržení)

Jen hleďte, plátnem jest pokryté klepadlo!

(mluví ke klepadlu)

Tak ovinuli tě, by brutální tvůj kov

ni jedno neztlumil z těch duchaplných slov!

(Zvedne je pečlivě a jemně zaťuká.)

ROXANA

(vidouc, že se otevírá)

Přijde-li Kristian, ať počká, pouze mžik!

CYRANO

(živě, co ona vchází)

Ach!

(Ona se na prahu obrátí.)

O čem, prosím vás, jak bývá již váš zvyk,
s ním chcete mluvit dnes?

ROXANA

To kdybych věděla!

Však němý budete?

CYRANO

Ach, jak hrob docela!

ROXANA

Jak řekla jemu bych: Jen žádné uzdy dnes,
o lásce mluvte jen, buď kouzlo to a ples!

CYRANO

Tak!

ROXANA

Ticho!

CYRANO

Ticho již!

ROXANA

Ni slova! S Bohem, pane!

CYRANO

*(pozdravuje ji, jak se dvěře zavírají, ale v tom ona ještě jimi
hlavu prostrčí)*

ROXANA

On by se připravil...

CYRANO

To ne!

OBA SPOLU

Pst!

(Dvěře se zavrou.)

CYRANO

(volá)

Kristiane!

Scéna 4.

Cyrano, Kristian.

CYRANO

Vím, čeho třeba jest! Jen svoji připrav hlavu,
teď příležitost máš si získat celou slávu.

Teď času netraťme. Pojď, vyjasni svou líc,
já tě již naučím, co třeba.

KRISTIAN

Nechci víc!

CYRANO

Co?

KRISTIAN

Zde na ni počkám si.

CYRANO

Jaké jsi propad' mdlobě?

Pojd', já tě naučím...

KRISTIAN

Já nechci, pravím tobě!

Jsem syt již učiti se frásí slovosled,
a ustavičně hrát a stále jen se chvět.

To z prvu třeba snad — teď miluje mne, vím,
dík, strach již nemám víc, chci mluvit sám, co smím.

CYRANO

Aj!

KRISTIAN

Kdo jen tobě řek', že nesved' bych to též?

Tak hloupý nejsem přec, ty uzříš, že to lež!

Sám mluvit dovedu, z tvých lekcí dost jsem získal,
sám budu mluvit, sám čert by to jen spískal,
bych v náruč nedoved' ji stisknout jako v kleště!

(Uzří Roxanu vycházející od Clomiry.)

To ona, Cyrano, — teď, prosím, počkej ještě!

CYRANO

(jej pozdraví)

Teď, pane, mluvte sám!

Scéna 5.

Kristian, Roxana, dueña (na chvíli).

ROXANA

(Vyjde z domu Clomiry s družinou, které se poroučí. Úklony a pozdravy.)

Můj úklon společnosti!

DUEŇA

(zoufalá)

Tak přece zmeškali jsme hovor „o Něžnosti“!

(Vejde do domu Roxany.)

ROXANA

A na shledanou všem!

(Všichni pozdravují se na vzájem, oddělí se a mizí v postranních ulicích, Roxana spatří Kristiana.)

Vy zde?

(Jde k němu.)

Hle, večer splývá.

Již všichni odešli. Jsme sami. Vzduch se stmívá,
ó, sedněm, mluvte již!

KRISTIAN

(Sedne k ní na lavičku. Ticho.)

Ó, jak miluju vás!

ROXANA

(zavře oči)

Tak, budiž!

KRISTIAN

Mám vás rád!

ROXANA

To bude téma as,

dál o něm...

KRISTIAN

Rád vás mám!

ROXANA

Nu dále!

KRISTIAN

Mám vás rád!

ROXANA

To věřím, ale dál...

KRISTIAN

Pak, jedno chtěl bych znát,
zda milujete mne! — Ó, mluv již, touhou planu!

ROXANA

(pokrčí nosem)

To pouhé podmáslí, já čekám na smetanu!

A jak mne máte rád?

KRISTIAN

Nu, — mnoho!

ROXANA

Ten svůj cit

přec trochu rozviňte!

KRISTIAN

Ach, smíti políbit

vás na šíj!

ROXANA

Opravdu?

KRISTIAN

Mám, Roxano, tě rád!

ROXANA

(chce vstát)

To pořád?

KRISTIAN

(divoce ji zadrží)

Ne!

ROXANA

Tím líp!

KRISTIAN

Vás musím zbožňovat!

ROXANA

(vstane a odchází)

Ach!

KRISTIAN

Věru, zblázním se!

ROXANA

(suše)

To se mi protiví,
jak zrovna v chvíli té byste byl ošklivý!

KRISTIAN

Však...

ROXANA

Svoji výmluvnost seberte na konec!

KRISTIAN

Já...

ROXANA

...ano, mám vás rád! A s Bohem.

(Jde k domu.)

KRISTIAN

Stůjte přec!

Já chci vám povědít...

ROXANA

Mne zbožňujete, vím!

Ne, ne, ach jděte jen!

(Přirazí mu dvéře před nose.)

KRISTIAN

Já...

CYRANO

(který již chvíli vstoupil neviděn)

Jsi hotov s vtipem svým!

Scéna 6.

Kristian, Cyrano, pážata (na chvíli).

KRISTIAN

Pojď, pomoz mi!

CYRANO

To ne!

KRISTIAN

Já umru, okamžitě

když zas ji nesmírím!

CYRANO

Což mohu, jsi mi dítě,

za mžik tě naučit?...

KRISTIAN

(chytí jej za rameno)

Viz, v jejím okně jas!

(Okno na balkoně se osvětlilo.)

CYRANO

Ach ano!

KRISTIAN

Umírám!

CYRANO

Tak aspoň utlum hlas!

KRISTIAN

(tiše)

Jen umřít!

CYRANO

Tma je kol.

KRISTIAN

Nu?

CYRANO

Spravit dá se všechno!

Ač nezasloužíš to — sem postav se, ty děcko!

Sem rychle před balkon, já vlezu pod něj v skrýš

a napovím ti vše...

KRISTIAN

Leč...

CYRANO

Prosím tě, mlč již!

(Pážata objeví se v zadu a volají na Cyrana.)

PÁŽATA

Hej!

CYRANO

(kyne jim, aby tiše mluvili)

Ticho!

PRVNÍ PÁŽE

(polohlasně)

Montfleury již vyslech' serenádu.

CYRANO

(rychle, tiše)

Do kouta uličky se postavte, ty vzadu,
ty na kraj; půjde-li kdo kolem, zahrajete!

DRUHÉ PÁŽE

Však jaký nápěv jen, ó Gassendisto, rcete!

CYRANO

Pro ženu hrajde dur, mol hrajte pro muže.

(Pážata zmizí, každé na roh jiné ulice; ke Kristianu.)

Ji volej!

KRISTIAN

Roxano!

CYRANO

(sbírá štěrk, jež jí hází do oken)

Štěrk tady pomůže!

ROXANA

(pootevře okno)

Kdo volá?

KRISTIAN

Já!

ROXANA

Kdo já?

KRISTIAN

Kristian!

ROXANA

(s pohrdáním)

Aj, vy zas!

KRISTIAN

Chci s vámi mluvit!

CYRANO

(pod balkonem)

Tak, dobře, ztlum jen hlas!

ROXANA

Ne, špatně mluvíte — jen jděte!

KRISTIAN

Smilování!

ROXANA

Vy nemáte mne rád!

KRISTIAN

(jemuž Cyrano napovídá)

Když větší moje plání,

vy tak mne viníte a to mi dělá žel.

ROXANA

(chtěla již zavřít okno, zastaví se)

Mně líto je ho přec, a to již lépe děl!

KRISTIAN

(táž hra)

Má láska duši mou za kolébku si vzala
a pohoupána teď se z děčka mužem stal.

ROXANA

(postoupí k balkoně)

Když děčko kruté tak, neměl jste hloupý býti,
a měl jste v kolébce mu lebku roztrástiti.

KRISTIAN

(táž hra)

Já zkoušel to, však v nic můj každý pokus kles',

neb toto nemluvně je, madame, Herakles!

ROXANA

Vždy lépe!

KRISTIAN

Jako nic dva hady zardousilo,
tož Pýchu, Pochybnost!

ROXANA

(opře se o balkon)

To výborné již bylo!

Však proč tak pomalu, proč se tak namáháte,
či rheumatismy snad v své obraznosti máte?

CYRANO

(vtáhne Kristiana pod balkon a vplíží se na jeho místo)

Pst! to jde pomalu!

ROXANA

Vy výmluvný až moc,
dnes v slovech váznete? Proč jenom?

CYRANO

(polohlasem jako Kristian)

To že noc.

Ve stínu slova má až v sluch váš hmatají.

ROXANA

Čím to, že slova má tu obtíž nemají?

CYRANO

Jsou okřídlena přec, to, věřte, není klam,
vždyť svého do srdce je všecky přijímám,
mé srdce velké jest a ouško vaše malé,
pak, co mluvíte vy, jde dolů neustále,
já mluvím nahoru, a to víc času žádá.

ROXANA

Od chvílky nějaké se líp váš hovor spřádá.

CYRANO

Patrně uvykl již tělocviku tomu!

ROXANA

Já mluvím skutečně k vám s celé výše domu!

CYRANO

Ba jedno slovo jen a kdyby tvrdé bylo,
s té výše srdce mé by jistě usmrtilo!

ROXANA

(s pohnutím)

Já sejdu!

CYRANO

(živě)

Nikoli!

ROXANA

(ukazuje mu na lavičku pod balkonem)

Sem na lavičku jen!

CYRANO

(strachem ustupuje)

Ne!

ROXANA

Pročpak?

CYRANO

(kterého se víc a více zmáhá pohnutí)

Dovolte, ať těžím neviděn

z té chvíle jedině, již dopřálo nám nebe,
tak spolu hovořit!

ROXANA

A neviděti sebe!

CYRANO

To právě rozkošné! My hádáme se pouze,
vy tmavý zříte plášť, jak s nocí splývá dlouze,
já bělost letního zřím šatu ve soumraku,
jsem pro vás tmavý stín, vy zář jste mému zraku!
Ach těchto vteřin pár a zde na tomto místě!
Zda kdysi výmluvným jsem byl...

ROXANA

To dozajistě!

CYRANO

Tak nikdy ze srdce řeč moje nenesla se.

ROXANA

Proč?

CYRANO

Posud nebyla s mým srdcem ve souhlase,
šla na příč...

ROXANA

Jak to jen?

CYRANO

Tou závratí, již chvěje
se každý, kdo zří vás, dnes poprv se mi děje,
jak večer poprvé bych oslovoval vás.

ROXANA

Ba připadá mi též, že jiný máte hlas.

CYRANO

(se k ní přiblíží, horečně)

Ba jiný, rozhodně, v té noci, jež mne cloní,
mám posléz odvahu...

(Zarazí se, pak popleteně.)

Kde jsem jen? Co mne honí?

Já nevím, toto vše jest nové pro mne tak,
je to tak rozkošné, až přechází mi zrak!

ROXANA

Tak nové?

CYRANO

(docela zmaten snaží se zachycovati slova)

Nové, ba — být upřímným, vždy stáh',
bych nebyl vysmán jen, mé srdce velký strach.

ROXANA

Proč vysmán?

CYRANO

Ano proč... pro ten můj povzlet právě,
mé srdce z cudnosti se halí ostýchavě
v háv ducha, v prostor hřmím pro hvězdu beze hrází,
bych nebyl směšným jen, že trhám kvítek frází!

ROXANA

Ach, ty já ráda mám!

CYRANO

Dnes těmi zhrd' bych rád!

ROXANA

Ach, nikdy nemluvil jste takto posavad!

CYRANO

Od šípů, dále dnes od toulců, od pochodní
ku svěží bystrině — to tak je staromodní!
Než kapku po kapce z náprstku dvornost píti,
ať duše raději se v celé moře zřítí,
já chtěl bych vidět dnes, jak v jedné melodii
u toku života se naše duše spíjí!

ROXANA

Však duchaplnost?

CYRANO

Rád jsem užil jí, neb rady
jsem jiné nevěděl, byste zůstala tady,
však v této noci dech a vůni hvězdný mír
ve verších nebudem mluvit jak Voiture!
K pohledu na nebe, na hvězdy plamenné
se zhostíme všeho již, co mělké, strojené!
Mám strach, že dvornosti té vzácnou alchymíí
naš přirozený cit hned roztaje a mívá,
tou kratochvílí jen se duše prázdní víc
a z hříček subtilních mívá zbude nežli nic!

ROXANA

Však duchaplnost?

CYRANO

Ne, tu v lásce nerad vidím!
Mně zdá se, šermem tím že o cit jen se šidím!
Však přijde okamžik a jistě přijít musí,
a všechny lituji, kteří jej v sobě zdusí,
kdy všichni cítíme, že v nás je láska ryzí,
před hejnem titěrek, jež kalí se a mizí!

ROXANA

A přijde-li ten mžik — ó v jakých ve slovech
se vyjádříte pak?

CYRANO

V těch všech, v těch všech, v těch všech,
jež přijdou najednou, jež v směsi říci musím
bez kytky souladu: Vás miluji! Se dusím!
Vás rád mám, šílím již, to příliš! K zoufání!
Tvé jméno rolnička v mém srdci vyzvání,
a v každý okamžik, Roxano, již se chvěji,
jak zazní jméno tvé, rolničky v srdci znějí!
Co s tebou souvisí, je lásky píseň vzletná,
vím v loni, jedenkrát — as dvanáctého května,
ty k ranní vycházce jsi jiný účes měla!
A z tvojich kadeří zář lila se tak stkvěla,
že jakbych do slunce se po celý den díval,
svět plný rudých skvrn před mojí okem splýval,
pak na všem viděl jsem, jak zmizel vlas tvůj žhavý,
se míhat v úžasu skvrn zlatých celé davy!

ROXANA

(hlasem dojatým)

To v skutku láska jest!

CYRANO

Ba, to jest láska v skutku,
ten cit tak žárlivý a strašlivý, pln smutku,
to v skutku láska jest v svém celém rozvášnění,

to pravá láska jest a sobecká přec není!
Jak rád za štěstí tvé bych dal ti celé svoje,
bez tvého vědomí, vlastního bez úkoje,
jen kdybych z daleka tvé štěstí smát se slyšel,
jemuž jsem obětí i života vstríc přišel!
Tvůj pohled každičký ctnost novou ve mně vzbouzí
a novou statečnost! Zda pochopit se vzpouzí,
tvé srdce všecko to, zda trochu o tom víš?
V tom stínu duše má, jak stoupá k tobě, zříš?
Ach, dnešní večer jest pln kouzla, plný krásy,
já všecko díím to vám, slyšíte moje hlasy?
To příliš, v nadějích co ještě pro mne kývá,
vše splněno je teď, jen umřítí mně zbývá,
neb vy při slovech mých, to nejsou illuse,
se chvíte — Zříte to, vy modré haluze! —
jak mezi listím list! Ba, ano, ty se chvěješ,
ať zapíráš to již, však v srdci svém mi přeješ,
a chvění ruky tvé, té drahé ve stínu,
to stoupá ke mně níž po větvích jasmínu!
(Políbí u vytržení konec svislé haluze.)

ROXANA

Ach ano, chvím se, lkám, já miluji, tvou jsem!
Ó, ty's mne okouzlit!

CYRANO

A nyní, smrti sem!

Já doved' zbuditi, já toto opojení,
a více nežádám!

KRISTIAN

(pod balkonem)

Jen jedno políbení!

ROXANA

(ustoupí do zadu)

Jak?

CYRANO

Ach!

ROXANA

Vy že jste chtěl?

CYRANO

Já chtěl...

(ke Kristianovi dolů)

Ty žádáš příliš mnoho.

KRISTIAN

Je příliš zmatena, tož třeba těžít z toho!

CYRANO

(k Roxaně)

Ach ano, já si přál, a nebesa to zřela,
však chápu, žádost má že byla příliš smělá!

ROXANA

(poněkud oklamána)

A nežádáte víc?

CYRANO

Ach, promiňte ten blud,
zda žádám — nežádám — váš nechci ranit stud,
ten nechci polibek, jej odříkám se v bolu.

KRISTIAN

(k Cyranovi tahaje ho za plášť)

Proč?

CYRANO

Mlč již!

ROXANA

(nakloní se)

Prosím vás, co šeptáte tam dolů?

CYRANO

Já zašel daleko, div hanbou nezhyunu,
já k sobě děl „Mlč již!“ — Prosím jen vteřinu!
(Začnou hrát na theorby za scénou.)

Kdos blíží se...

(Roxana zavře okno, Cyrano poslouchá theorby, z nichž jedna hraje nápěv veselý, druhá melancholický.)

Dur? Mol? Co to? Ký jde sem stín?

Je žena to či muž? — Ach, — to jest kapucín!

(Vstoupí kapucín, který chodí od domu k domu se svítilnou v ruce, kterou si svítí na dvěře.)

Scéna 7.

Cyrano, Kristian, kapucín.

CYRANO

(ke kapucínovi)

To nový Diogen! Co vede jej sem v šeru?

KAPUCÍN

Já hledám, hledám dům...

KRISTIAN

Řas toho přines, věru!

KAPUCÍN

Paní Robinové...

KRISTIAN

Co chce?

CYRANO

(ukazuje mu do protější ulice)

Jen rovně, dále!

Vždy rovně na pravo!

KAPUCÍN

Dík! K svaté Panny chvále,

chci za vás růženec se celý vymodliti.

(Odejde.)

CYRANO

Za vaší kapucí se modlitby mé řítí!

(Obrátí se ke Kristianovi.)

Scéna 8.

Cyrano, Kristian.

KRISTIAN

Já chci ten polibek!

CYRANO

Ne!

KRISTIAN

Čas však přijde —

CYRANO

Řek'

jsi slovo pravdivé, čas přijde v opojení,
kdy vaše dvoje rty se najdou v políbení,
tož její různý ret a plavý knírek tvůj!

(k sobě)

Však já bych raděj chtěl, by byl to...

(Ruch okenic, které se otevírají, ke Kristianovi.)

V stínu stůj!

Scéna 9.

Cyrano, Kristian, Roxana.

ROXANA

(postoupíc na balkon)

Jste vy to? Mluvili jsme...

CYRANO

O polibku, paní.

Proč zdráhá se váš ret, když duše hoří v plání?

Již pálí vaše rty — Co strach tu a co stud?

Zda často nehnal vás bez potuchy kys pud,

že výhost dala jste i škádlení a hrám,

od vzdechu ku vzdechu jste klesla ku slzám?

Dál jen se sklouzněte, krok jeden v tichém snění,

od slzí k polibku jest pouhé, krátké chvění!

ROXANA

Již mlčte!

CYRANO

V jádru svém co políbení jest.

Kus přísahy je v tom a určitější zvěst
a vlídné přiznání, jež lásce přijde vhod
a v slově milovat růžový na *i* bod;
to sladké tajemství rtům dáno místo uchu,
to věčnosti je mžik ve včelky ztajen ruchu,
to přijímání jest, jež po květině chutná,
to duše asyl jest, kde odpočine smutná,
by druhé přišla vstříc, si sedne na rtů kraj!

ROXANA

Již mlčte!

CYRANO

Polibek jest pamlsek, jest báj,
královna Francie šťastnému lordu přála
vzít jeden se svých rtů! A vy byste se bála?

ROXANA

Nuž?

CYRANO

(v rostoucím nadšení)

Jako Bouckingham já trpěl losu hněvy,
jak on já zbožňuju královnu, jakou jste vy!
Jsem smutný jako on a věrný!

ROXANA

Krásný též!

CYRANO

(k sobě, vystřízlivěl)

Ach, já jsem zapomněl, že krásný, to jest lež!

ROXANA

Nuž utrhněte květ, kterému rovno není...

CYRANO

(strká Kristiana k balkonu)

Lez!

ROXANA

Tento pamlsek...

CYRANO

Lez!

ROXANA

Včelky zabzučení...

CYRANO

Lez!

KRISTIAN

(váhá)

Nyní se mi zdá, to všecko není k víře...

ROXANA

Ten ve věčnosti mžik!

CYRANO

(jej strká)

Tak přece lez, ty zvíře!

(Kristian se vyhoupne, a po lavici, haluzích a zdi dostane se na balustrádu, již obkročí.)

KRISTIAN

Roxano!

(Obejme ji a skloní se nad její rty.)

CYRANO

Polibek! Ach křeči sladké vnady!

Tys velké lásky kvas, a já jsem Lazar tady!

Jen malý drobeček v tom stínu padá z tebe,

však cítím v srdci jej a zároveň s ním nebe!

Vždyť z retu, kde se chví ret její opilý,

ta slova zlíbá mu, jež děl jsem před chvílí!

(Je slyšet zvuk theorb.)

Zvuk v dur a zase v mol! To kapucín, zlý osud!

(Dělá, jako by z dálky přiběhl, a volá hlasitě.)

Hej!

ROXANA

Kdo?

CYRANO

Já, kolem jdu, Kristian je tam posud?

KRISTIAN

(dělá udiveného)

Jak, Cyrano?

ROXANA

To strýc!

CYRANO

Sestřenko, dobrý den!

ROXANA

Jdu dolů!

(Zmizí v domě, v pozadí se objeví kapucín.)

KRISTIAN

Ještě ten!

(Jde za Roxanou.)

Scéna 10.

Cyrano, Kristian, Roxana, kapucín, Ragueneau.

KAPUCÍN

Zde je to přece jen,

vím, Robin...

CYRANO

Dříve řek' jste Rolin.

KAPUCÍN

Jsem si jist.

Ne, Bin, B i n, bin!

ROXANA

(objeví se na prahu domu, za ní Ragueneau s roznícenou lampou a Kristian)

Co nesete?

KAPUCÍN

Zde list!

KRISTIAN

Aj?

KAPUCÍN

(k Roxaně)

Přec jen o svatou věc může tu být řeč.
Mne hodný poslal pán...

ROXANA

(ke Kristianovi)

de Guiche...

KRISTIAN

On směl by, leč...

ROXANA

Mlč, nebude on vždy nám v lásky ráji zmijí!

(otevře list)

Víš, ráda že tě mám...

(Čte stranou při záři lampy Ragueneaua hlasem ztlumeným.)

Má drahá! V bubny bijí,

můj na pochodu pluk do boje spěchá sám,
svět myslí, že jdu s ním, však já zde zůstávám.

Jsem neposlušný, že? Dlím ve zdích kláštera,
po mnichu tento list posílám za šera,
jak koza hloupý jest, nic nepochopí z toho.

Však ústa vaše dnes se smála příliš mnoho,
že chci je uzřít zas. Jen vzdalte všecky kolem
a smělcí odpusťte, jenž lásky štván jest bolem,
a uvítejte jej, až v brzké přijde chvíli,
váš vždycky oddaný...

(nahlas ke kapucínovi)

Poslyšte, otče milý,

co praví tento list!

(Všichni se přiblíží a ona čte hlasitě.)

Má slečno! Podrobiti

se strýci třeba jest — to krušné může býti,
leč kardinal to chce, tu každý rozum krátký,
a to jest důvodem, že posílám ty řádky
do ruček spanilých vám tímto zbožným mnichem,
neb naše přání jest, by v domě vašem tichém
(obrátil list)

on v tajnosti vši moh' váš sňatek požehnati,
by mohl Kristian se vaším chotěm státi.
Vám kněze posílám, tak, na tom mějte dosti,
vždyť nebe požehná již vaší horlivosti —
vám nebude to vhod, však resignujte prosím,
mé úcty vědoma, již pro vás v srdci nosím,
s jakou jsem vždycky byl a bude vždycky, stále
váš sluha pokorný a věrný a tak dále...

KAPUCÍN

(zářící)

To úctyhodný pán, já povídal jsem přec,
že může jednat se zde o svatou jen věc!

ROXANA

(tiše ke Kristianovi)

Já doufám, že jsem čtla ty listy dobře?

KRISTIAN

Snad!

ROXANA

(nahlas, zoufale)

Nu, tohle!

KAPUCÍN

(obrátil na Cyrana svit své lampy)

To jste vy?

KRISTIAN

Já!

KAPUCÍN

(otočí světlo na Kristiana a zarazí se při pohledu naň)

Ale...

ROXANA

(živě)

Račte dát

sto dvacet pistolí pro klášter, v doušce psáno.

KAPUCÍN

Ach, to jest hodný pán. *(k Roxaně)*

Nuž s resignací!

ROXANA

(dělajíc mučednici)

Ano!

(Mezitím, co Ragueneau otvírá dvěře kapucínovi, jež Kristian zve, aby dále postoupil, praví tiše k Cyranovi.)

Jen zdržte hraběte! Ach, to se nesmí státi,
by dříve přijít měl.

CYRANO

Vím. *(ke kapucínovi)* Sňatku požehnati,
vám času potřebí?

KAPUCÍN

Čtvrt hodiny.

CYRANO

(tiskne jej do dveří)

To stačí!

ROXANA

(ke Kristianovi)

Pojď!

(Vstoupí všichni do domu.)

CYRANO

Čtvrt hodiny jen — on přijde a čas kvačí,
jak mu to překazím? — Ach, ano, mám to již!

(Vrhne se na lavici, vyleze na zed' k balkonu.)

Tak lezme! Mám již plán!

(Theorby začnou hráti pochmurný nápěv.)

Ba, tentokrát je to muž!

(Tremolo zní žalobně.)

A bude za to stát!

(Jest na balkoně, skloní si širák do očí, odloží kord a zahalí se v kapuci pláště, chytne se dlouhé větve visící do zahrady za obě ruce a dívá se dolů.)

Vaz tady sotva srazím!

Však skokem jediným to rendez-vous mu zkazím!

Scéna 11.

Cyrano, de Guiche.

DE GUICHE

(vstoupí maskován a hmatá v tmě)

Co asi prokletý ten kapucín tam dělá?

CYRANO

Což jestli pozná mne? To hra jest příliš smělá!

(Pustí jednu ruku, jako by otáčel neviditelným klíčem.)

Krik — krak... Zda půjde to, zda sletím roven ptáku?

(slavně)

Cyrano, pomoz ti teď akcent z Bergeraku!

DE GUICHE

(dívá se na dům)

Zde je to! Masky mi překáží nejvíce!

(Chce vstoupit. Cyrano spustí se v tom s balkonu drže se na větvi a padne mezi dvěře a hraběte, dělá, jako by spadl s ohromné výšky a těžce, roztáhne se na zemi, kde zůstane bez hnutí jako omráčený. De Guiche uskočí nazpět.)

Co to?

(Než zvedl zrak, větev se vztyčila již, tak že vidí nad sebou jen nebe a nechápe to.)

Zkad upadl muž tento?

CYRANO

(sedne si a odpoví s přízvukem gaskoňským)

Z měsíce!

DE GUICHE

Jak?

CYRANO

(hlasem jako ze spaní)

Kolik hodin jest?

DE GUICHE

To šílenec je as!

CYRANO

Ký den? A hodina, a kraj a roku čas?

DE GUICHE

Však...

CYRANO

Já jsem omráčen...

DE GUICHE

O vysvětlení žádám!

CYRANO

Jak puma sletěl jsem...

DE GUICHE

(netrpěliv)

To frašky!

CYRANO

(se zvedne a děsně křičí)

Ne, já padám!

DE GUICHE

(ustupuje před ním)

Vy tedy padáte? To blud — však přece zhora!

CYRANO

(blíží se k němu)

Já padám opravdu, to není metafora!

DE GUICHE

Však...

CYRANO

Padám roků sto, či minutu jen snad,
já nevím, ale vím, že hrozný je ten pád!
Já v oné kouli byl, má jako šafrán zář!

DE GUICHE

(pokrčí rameny)

Mne nechte dále jít!

CYRANO

(postaví se před něj)

Ó mluvte, nejsem lhář!

Ó netajte mi nic! Kam pad' jsem — zle jsem lít',
přec dolů neletěl jsem jak aerolith?

DE GUICHE

Sta d'áblů!

CYRANO

Padaje, já nemoh' vědět tam,
kde asi přistanu, kde jsem, to nevím sám!
Jsem na měsíci snad anebo zem mne víže,
kam asi přitáhla mne zadku mého tíže?

DE GUICHE

Již, pane, pravím vám...

CYRANO

(vzkřikne tak, že de Guiche couvne)

Ach, Bože, co se děje,

což máte všichni zde tak černé obličej?

DE GUICHE

(sáhne si na masku)

Co?

CYRANO

V Alžíru snad jsem, jste domorodec snad?

DE GUICHE

To maska!

CYRANO

V Janov jsem či do Benátek spad'?

DE GUICHE

(chce dále)

Tam dáma čeká mne —

CYRANO

(úplně upokojen)

V Paříži tedy jsem!

DE GUICHE

(přes vůli se usměje)

Ten hňup je směšný dost!

CYRANO

Váš smích? To není snem?

DE GUICHE

Však cestou svou chci jít...

CYRANO

(září)

Já do Paříže kles'!

(Zcela spokojen, usmívá se, oprašuje a pozdravuje.)

Ach, prosím, promiňte, mne slední orkán snes'!

Jsem plný etheru — já cestoval — a v tmách...

v mých očích lepí se kosmický, hvězdný prach...

na mojích ostruhách srst planet svítí as.

(Sebere něco se svého rukávu.)

Zde na kabátci mám komety zlatý vlas!

(Fouká, aby odletěl.)

DE GUICHE

(celý bez sebe)

Dost, pane!

CYRANO

(v chvíli, kdy chce projít, natáhne nohu, jako by mu něco ukazoval, a jej zastaví)

V lýtku mém — jen prosím zkuste přec,
zub sedí Medvěda — chci minout Trojzubec,
se hrotům vyhnouti, jež cení — jaký strach!

a letím ve propast — a sedím na Vahách!
jich špička v zadku mém je známka tíže mojí!
(Zabrání de Guichovi, aby šel dál, a chytí jej za knoflík kabátce.)

Jen zmáčknete můj nos a v prstech se vám rojí
trysk mléka...

DE GUICHE

Nesmysl!

CYRANO

Ba mléka z mléčné dráhy!

DE GUICHE

U čerta, co je to?

CYRANO

Já z nebe jdu, můj drahý!

(skříží ruce)

Což nevěříte to? Já zřel, jak padal jsem,
že v noci Sirius se halí turbanem?

(důvěrně)

A druhý Medvěd že jest malý, aby kousal?

(směje se)

Já strunu Lyře strh', když skrz ni jsem se rousal!

(hrdě)

Však o tom velikou chci jednou knihu psáti,
a všecko zlato hvězd, jež plášt' můj nyní zlatí,
má býti užito v tom tisku, nebi díky,
jak bod a otazník a tečky, vykřičníky!

DE GUICHE

Chci dál jít konečně...

CYRANO

Nač máte míti půst?

Já ukojím váš hlad!

DE GUICHE

V čem?

CYRANO

Slyšte z mojich úst,
jak měsíc vypadá, a vězte, kdo as bydlí
té tykve kulaté břichatém na okřídlí!

DE GUICHE

(křičí)

Já nechci vědět nic!

CYRANO

Snad, jak jsem vstoupil tam,
to, pane, je můj taj, a ten já neprodám!

DE GUICHE

Jste blázen!

CYRANO

(pohrdavě)

S Archyta holuby nešel jsem,
Regiomontana též nespěl za orlem!

DE GUICHE

To blázen — učený!

CYRANO

V tu říši tajemnou
jsem nešel za nikým, kdo spěli přede mnou!
*(De Guiche jej obešel a jde k dveřím Roxany, Cyrano jde za
ním, aby jej mohl zadržeti.)*

Bych do azuru vnik', šest mám cest — samá hříčka!

DE GUICHE

Šest?

CYRANO

Ano, obnažen si lehnu jako svíčka,
však celé tělo mé láhvičky ze skla nosí,
a ty jsou plničké až v pokraj ranní rosy.
Do slunce lehnu si, a to osobu mou
i s rosou vypije v nebes výš závratnou!

DE GUICHE

(překvapen, postoupí k Cyranovi)

To první cesta jest!

CYRANO

(ustoupí a táhne jej na druhou stranu)

Já mohu ale dále

si vítr podmanit, bych letěti moh' stále,
vzduch nejdřív rozředím, jej vcpu do kufru z cedrů,
žhnoucími zrcadly ve tvar ikosaedrů!

DE GUICHE

(pokročí)

To druhá cesta jest!

CYRANO

(stále ustupuje)

Jak umný strojník mohu

na z kovu kobylce se vznésti nad oblohu,
salpetr zapálím a vystřelím se vzhůru,
kde hvězdy pasou se, vždy výš až do azuru!

DE GUICHE

(jde za ním bezděky a počítá na prstech)

To třetí cesta jest!

CYRANO

Kouř vždy se k výši vzpjal,

já v kouli kouřem hnán vždy letět mohu dál!

DE GUICHE

(táž hra, stále víc udiven)

To čtvrtá!

CYRANO

Měsíc prý rád volů míchu ssaje,

tou já se namažu a letím v dálné kraje!

DE GUICHE

(udiven)

Pět!

CYRANO

(za řeči odvedl jej až na samý konec k lavici)

Mohu na mísu si usednouti z kovu,
a házet do vzduchu kus magnetu vždy znovu,
ten mísu přitáhne, to jeho vlastnost jest,
s magnetem poletím vždy dál až v říši hvězd!
Já vždy jej hodím výš, jej mohu házet věčně,
a mohu letěti tak věru nekonečně!

DE GUICHE

Šest vzácných věru cest — Nu, to je neslýchané!
A kterou zvolil jste z těch šesti?

CYRANO

Sedmou, pane!

DE GUICHE

A která tato jest?

CYRANO

Nu, snad se dovtípíte!

DE GUICHE

To věru zábava! Toť jitro znamenité!

CYRANO

*(dělá, jako by napodobil huk mořských vln s velkými gesty
mystickými)*

Hu! Hu! Hu!

DE GUICHE

Co je to?

CYRANO

To byste neuhod'?

DE GUICHE

Já nevím, opravdu!

CYRANO

To příboj mořských vod!

Když vlna nejvíce je lunou, v jas kdy hoří,
výš vzdmuta, lehnu si na písek blíže k moři,
v před hlavu vystrčím až v lunny snivé jasy,

neb vody nejvíce v své třásni drží vlasy,
a tažen měsícem, jak anděl výše stoupám,
vždy volně, vzpřímený svou skrání v azuru koupám,
až náraz ucítím... A pak?

DE GUICHE

(stržen zvědavostí usedne na lavici)

A pak?

CYRANO

(hlasem přirozeným)

A pak!

Čtvrt přešlo hodiny. Jste volný, pane, tak!

Je právě po svatbě. Již konec kratochvíli!

DE GUICHE

(vyskočí)

Což všecko má to být? Což, nebesa, jsem zpilý?

Ten hlas!

(Dvěře domu se otevrou, lokajové nesou rozsvícené kandelábry. Plné světlo, Cyrano sundá klobouk zvedna jeho krempu.)

A tento nos!... Cyrano!

CYRANO

(pozdravuje je)

V této chvíli

svatební prsteny si právě vyměnili!

DE GUICHE

Kdo?

(Obrátí se. — Obraz: Za lokaji Roxana a Kristian se drží za ruce, kapucín za nimi usmívá se, Ragueneau zvedá pochodeň, dueña hrdě kráčí naposled v nočním obleku.)

Bože!

Scéna 12.

Předešli, Roxana, Kristian, kapucín, Ragueneau, lokajové, dueña.

DE GUICHE

(k Roxaně)

Vy?

(pozná Kristiana, s úžasem)

A on?

(pozdraví Roxanu, s obdivem)

Vy z žen jste nejchytřejší!

(k Cyranovi)

Vy pane strojníku všech strojů nejsmělejší,
jenž byste zastavil i světce u bran ráje,
vše sobě zapište, ať z toho kniha zraje,
zde každá maličkost je věru k pobavení...

CYRANO

(ukloní se)

Chci k srdci, pane, vzít si vaše naučení!

KAPUCÍN

(ukazuje snoubence de Guicheovi potřásaje při tom svou sněhobílou bradou)

Vy k štěstí pomoh' jste zde párku rozkošnému!

DE GUICHE

(dívá se naň ledově)

Tak!

(k Roxaně)

Paní, s Bohem teď vy dejte choti svému!

ROXANA

Jak?

DE GUICHE

(ke Kristianovi)

Pluk je na cestě, jej spějte dohoniti!

ROXANA

Do války?

DE GUICHE

Ovšem že — to lze přec pochopiti!

ROXANA

Kadeti nepůjdou...

DE GUICHE

Ba ovšem, půjdou tam!

(vytáhne z kapsy list)

Zde rozkaz, barone, jim doručte jej sám!

ROXANA

(vrhne se v náruč Kristianovi)

Můj drahý!

DE GUICHE

(šklebí se, k Cyranovi)

Daleko jest ještě svatby doba!

CYRANO

(stranou)

Mne nerozzlobí tím... Však zdrceni jsou oba.

KRISTIAN

(k Roxaně)

Ó ještě polibek!

CYRANO

Dost, jestli prosit smím!

KRISTIAN

(objímá dále Roxanu)

To kruté loučení! Ty nevíš... Ne!

CYRANO

(chce je odloučiti)

Já vím!

(Z dálky je slyšet rachot bubnů.)

DE GUICHE

(ustoupil do pozadí)

Váš pluk!

ROXANA

(k Cyranovi, držíc Kristiana)

Ach, prosím vás, já svěřuji ho vám,
ó slibte, chrániti jej proti všemu sám!

CYRANO

O to se pokusím, však slibovat... věc těžká!

ROXANA

Ať opatrný jest a kdekoli jen mešká...

CYRANO

O vše se pokusím...

ROXANA

V té době oblehání

ať zimou netrpí...

CYRANO

Vše učiním, má paní!

ROXANA

A věrný ať mi je!

CYRANO

To choulostivé jest!

ROXANA

Ať často píše mi!...

CYRANO

(rozhodně)

To jistě, na mou čest!

Opona.

Čtvrté jednání

Kadeti gaskoňští

Stanoviště pluku Carbona de Castel-Jaloux při obléhání Arrasu. V pozadí palissady se táhnou přes scénu; za nimi rovný obzor, kraj pokryt pracemi obléhání. V dáli věže a silhouetty střech domů arraských. — Stany, zbraně po různu, bubny. Jitro. Žlutý východ. — Stráže na kus od sebe. Ohně.

Zahaleni v pláště gaskoňští kadeti spí. Carbon de Castel-Jaloux a Le Bret bdí pouze. Jsou velmi bledí a přepadlí. Kristian spí mezi ostatními, hlavu v kapuci, při první kulisse ozářen v obličejí ohněm. Ticho.

Scéna 1.

Kristian, Carbon de Castel-Jaloux, Le Bret, kadeti, pak Cyrano.

LE BRET

To hrozné!

CARBON

Nic a nic!

LE BRET

Mordious! Mne vztek jímá.

CARBON

(dává mu znamení, aby tišeji mluvil)

Klej zticha! Nezbud' jich! Ten obědvá, kdo dřímá.

(ke kadetům)

Jen spěte dál!

LE BRET

Kdo bdí, ten ví, že moc to nedá,
hlad hladem zůstane!

(Je slyšeti z dálky výstřely.)

CARBON

Zas tam se střelba zvedá,
mé hochy zbudí mi...

(ku kadetům hlavy zvedajícím)

Jen spěte!

(Všichni ulehnou. Nové výstřely.)

U sta hromů!

KADET

(se zvedá)

Co zase?

CARBON

Ničeho. Cyrano to jde domů.

(Hlavy se opět skloní a spí.)

STRÁŽ

(za scénou)

Venterbieu? Kdo to?

CYRANO

(za scénou)

Já Bergerac!

STRÁŽ

(nad palisadami)

Kdo? Stůj!

CYRANO

(objeví se na hřebenu náspu)

Já, hlupče, Bergerac!

(sestoupí)

LE BRET

(jde mu vstříc nepokojný)

To ty jsi, Bože můj!

CYRANO

(dává znamení, aby nikoho nezbudil)

Pst!

LE BRET

Jsi snad poraněn?

CYRANO

Víš, Štěstěna mi věrná,

ač denně střílejí...

LE BRET

To zkouška trochu perná,
bys psaní obstaral, o život denně hrátí.

CYRANO

(stane před Kristianem)

Já slíbil Roxaně, že vždy jí bude psátí!

(dívá se na spícího)

Spí, kterak bledý jest, však tvář vždy plná vnady!

Ach, kdyby věděla, že umírá zde hlady!

LE BRET

Jdi rychle na lože!

CYRANO

Již nebruč, Brete milý,
skrz šiky španělské mám cestu svou a v chvíli,
kdy v noci zpiti jsou — ty hlav svých nepozvednou.

LE BRET

Leč k jídlu ledacos bys přinést moh' jednou!

CYRANO

Kdo lehký, proklouzne. Však novinku vím, dnes
to večer propukne.

LE BRET

Co?

CYRANO

Kdo je Francouz, věz,
buď nají se, neb umře.

LE BRET

Vypravuj, co víš!

CYRANO

Nic nevím jistého, však počkej, uvidíš!

CARBON

To přec je hanebné, mít hlad při obléhání!

LE BRET

Je Arras obklíčen. — Co naše namáhání,
když sami v pasti jsme a do našich když zad,
by obléhal zas nás, španělský infant vpad'.

CYRANO

Je třeba, zase on aby byl obklíčen!

LE BRET

Mně k smíchu není to!

CYRANO

Oho!

LE BRET

Ty každý den
svůj život dáti v šanc pro dopis nejsi líný...
(Vidí jej, že zaměřuje ke stanu.)

Kam opět pospícháš?

CYRANO

Kam jdu? Zas psáti jiný!

(Vejde do stanu.)

Scéna 2.

První zábřesk jitra. Růžové svity. Město Arras skví se zlatem na obzoru. Je slyšet výstřel z děla provázený ihned batterií bubnů v dálce na levo. Jiné bubny blíže. Bubny se blíží, vzdalují, zní na scéně a opět se vzdalují na pravo celým táborem. Ruch procitnutí. Vzdálené hlasy důstojníků.

CARBON

Ach, jitro!

(Kadeti hýbají se v pláštích a protahují se.)

Škoda je, že dál nemohou spát!

Jich první výkřik znám, ten vždy zní...

PRVNÍ KADET

(posadí se)

Já mám hlad!

DRUHÝ KADET

Mru hlady!

VŠICHNI

(vzdychají)

CARBON

Vstaňte jen!

TŘETÍ KADET

Nemožno!

PRVNÍ KADET

(zhlíží se v kusu kyrasu)

Nehneme se!

Mně sežlout' jazyk již, můj každý úd se třese!

JINÝ KADET

Svůj baronský bych erb dal za kus sýra, vskutku!

JINÝ KADET

A nedostanu-li já svého do žaludku
as pintu šťávy té, jež tvoří živné látky,
chci jako Achilles do svého stanu zpátky.

JINÝ

Ó chleba!

CARBON

(jde k stanu Cyranovu a volá dovnitř polohlasem)

Cyrano!

JINÍ

Umřeme!

CARBON

(na prahu stanu stejným hlasem)

Ty, pojd' mi ku pomoci!

Tvůj vtíp a rozmar má ty hochy všechny v moci,
pojd' obveselit je!

DRUHÝ KADET

(vrhne se na prvního kadeta, který něco žvýká)

Co pak to koušeš, hochu?

PRVNÍ KADET

To kousek koudelky, v přílbách se smaží hochu,
by namastila se jím u děl osa žhavá.

Tak málo zvěřiny ten arraský kraj dává!

JINÝ

(vstupuje)

Já na honbě jsem byl!

JEŠTĚ JINÝ

(taktéž)

A já jsem lovil v řece!

VŠICHNI

(se přihrnou na oba)

Co máš? Co nesete? Bažanta, kapra přece?

Sem, rychle ukažte!

RYBÁŘ

Já mřínku!

LOVEC

Vrabce já!

VŠICHNI

(zoufale)

Již toho dost, ne dál!

My vzbouříme se již!

CARBON

Cyrano! Čas, bys vstal!

(Zatím se docela rozednilo.)

Scéna 3.

Předešli, Cyrano.

CYRANO

(vystoupí ze svého stanu klidně, péro za uchem a knihu v ruce)

Nu? *(Ticho. K prvnímu kadetu.)*

Příteli, tvůj krok proč těžce se tak vláčí?

KADET

Já v patách něco mám a to mne věru tlačí.

CYRANO

Co to as?

KADET

Žaludek!

CYRANO

S tím též se vláčím v prachu.

KADET

To překáží ti as?

CYRANO

Tím pouze rostu, brachu!

DRUHÝ KADET

Mně zuby vstávají...

CYRANO

Tím lépe budou rváti.

TŘETÍ KADET

A břich můj dutě zní...

CYRANO

Naň budem bubnovati!

ČTVRTÝ KADET

Mám v uších hučení a brzy omdlím již!

CYRANO

Snad v břiše, v uších ne, ty, brachu, přeháníš!

PÁTÝ KADET

Jíst něco s olejem!

CYRANO

(sundá mu přilbu a strčí mu ji do ruky)

V tvé ruce salát kladu.

ŠESTÝ KADET

Ach, něco hltat jen!

CYRANO

(hodí mu knihu, již v ruce drží)

Tu máš, sněz Iliadu!

SEDMÝ KADET

V Paříži ministr jí za den čtyřikrát.

CYRANO

Měl by ti kuřátko k večeři poslat snad?

TÝŽ KADET

Proč ne, a víno též!

CYRANO

Burgundské, if you please?

TÝŽ KADET

Po mnichu nějakém...

CYRANO

Jaký mi gourmand tys!

JINÝ

Mám hlad jak lidojed!

CYRANO

To načekáš se, věru!

PRVNÍ KADET

(pokrčí rameny)

Jen slovní hříčky vždy...

CYRANO

Ba, za slovo tě беру,

jen hříčky, pointy, za jeden dobrý vtip
pod nebem růžovým by mřelo se to líp!
Být zbraní zasažen, jež hodna tebe jest,
a sokem, kterého jest sourodá ti čest,
ne v loži v horečce, leč slávy na trávníku
a střelu v hrudi nést, vtip na rtech v témže mžiku!

VŠICHNI

Mám hlad!

CYRANO

(ruce si založí)

Ach stále jíst, jen jíst je vaše touha!
Hle, dudák Bertrandou, bývalý na vsi slouha!
Blíž, dědku, ze svých dud vylákej nápěv milý
pro tyto hltouny, již po jídle jen šílí,
spust' píseň venkovskou, rytm jejíž plný vnaď
kol srdcí by se jim jak rámě sestry klad',
v němž hlasy umrlých se našich otců třesou,
jenž kouřům podoben, jež táhnou se a nesou
nad rodnou vesnicí, a jehož hudba tichá
tak jímá, proto snad, že otcův duch v ní dýchá!

(Starý si usedne a ladí své dudy.)

Kéž nyní píšťala — jsme bojovníci spolu! —
na chvíli vzpomene na čas, po jejím stvolu
co prsty zatančí tvé na ní menuet,
než byla ebenem, v květu svých mladých let
že třtinou bývala, a necht' v ní rozhostí
se duše venkovské a klidné mladosti!

(Stařec začne hráti nápěv Languedokský.)

Poslyšte, Gaskoňci! — Pod jeho prsty v plesu
to nezní píšťala, leč snívá flétna lesů!

To není k útoku válečný signál divý,
leč našich pastýřů to galoubet je snivý,
to naše údolí a lada, lesy, skály
pod rudou čapkou svou náš snědý pasák malý,
to něha líbezná večera z Dordogně,
poslyšte, Gaskoňci! To píseň Gaskogně!

*(Všecky hlavy se nachýlily, všecky oči hledí snivě do dálky,
mnozí si utírají oči rukávy neb cípem pláště.)*

CARBON

(tiše k Cyranovi)

Viz, tys je rozplakal!

CYRANO

To po domovu touha,
zlo lepší nežli hlad... morální tužba pouhá,
jich utrpení tím klidněji na svět zírá
a místo žaludku teď srdce se jim svírá!

CARBON

Lít něhu v srdce jim, věř, to je seslabí!

CYRANO

(kynul bubeníkovi, aby se přiblížil)

Nech, mají v krvi své hrdinství, přivábí
a hned je zbudí vše.

(Dá znamení. Třesk bubnů.)

VŠICHNI

(se zvedají a chápou zbrani)

Aj, co to má být jen?

CYRANO

(s úsměvem)

Tak vidíš, stačila tu rána na buben!

Ty tam jsou sladké sny a láska, mládí čas,
co přišlo píšťalou, se bubnem ztrácí v ráz!

KADET

(dívaje se v pozadí)

Ah, ejhle hrabě Guiche!

KADETI

(s nevolí)

Ten!

CYRANO

(usmívá se)

Má pěkné uvítání!

KADET

Ten člověk nudí nás!

JINÝ KADET

V nádherné svojí zbrani

a s límcem krajkovým spíš hejsek věrný modě.

JINÝ KADET

Krajky a železo, jak v divné je to shodě!

PRVNÍ KADET

Snad nechce na krku si vole zakrýt přec?

DRUHÝ KADET

Dvořana nesvlékl —

PRVNÍ KADET

Je ujcův synovec!

CARBON

Je rovněž Gaskoněc!

PRVNÍ KADET

Však falešný! Neb pravý
nemívá v pořádku vše kolečka své hlavy,
rozumný Gaskoněk je nebezpečný chlap.

LE BRET

Je bledý...

JINÝ KADET

Má též hlad jak každý blatošlap!
Však ježto lesknavé má hřeby na kirasu,
tož i křeč v žaludku mu svítí v slunce jasů!

CYRANO

(živě)

At' nezří, že nám zle! Sem dýmky, kostky, whist!
*(Všichni se rychle rozsadí k bubnům a hrají buď na stoličkách,
nebo na zemi sedíce na svých pláštích a zapálí si dlouhé
dýmky.)*

Tak, hoši, výborně! Chci v Descartovi číst!

*(Prochází se nahoru a dolů a čte v malé knížce, již z kapsy
vytáhl. Obraz — De Guiche vstoupí — Všichni mají vzezření
spokojené a jsou zabráněni do hry. — De Guiche je velmi bledý
a jde přímo ke Carbonovi.)*

Scéna 4.

Předešlí, de Guiche.

DE GUICHE

(ke Carbonovi)

Aj, pane, dobrý den!

(Oba se pozorují. Stranou spokojeně.)

Jak sezelenal celý!

CARBON

(táž hra)

Jen oči svítí z něj, ó jak jest zhubenělý!

DE GUICHE

(pozoruje kadety)

Zde nepokojných hlav těch Gaskoňců je stan!
Mám zprávy, pánové, a hojné ze všech stran,
že vy prý kadeti, venkovská šlechta drobná
a kobylníci z hor, jste celkem hávěť zlobná.
Že úcty ku svému prý vůdci nemáte,
že intrikánů mi a hejsků spíláte,
že prý vám k posměchu má zdoba krajková
na tuhém kyrasu — jsou krajky z Janova! —
že srovnat nelze vám tu neslýchanou věc,
nebýti žebrákem a býti Gaskoněc!

(Ticho, všichni kouří a hrají.)

Mám dát vás potrestat snad vaším kapitánem?

Ne!

CARBON

Ach, co do trestu, jsem já zde volným pánem!

DE GUICHE

Aj?

CARBON

Svůj šik vyplácím a svůj šik vedu v půtku,
jen války rozkazům jsa poslušen —

DE GUICHE

Tak, v skutku?

To stačí!

(ke kadetům)

Mohu se všem vašim kouskům smáti,
je známo přece všem, jak umím v útok hnáti!
Včera u Bapaumu jak hřměl jsem do boje,
jak smetí rozprášil jsem šiky Bukvoje,
jak třikrát zahnela jej zástupů mých síla
a moje rekovnost!

CYRANO

(aniž by zvedl nos z knihy)

Či vaše šerpa bílá?

DE GUICHE

(překvapen příjemně)

Vám znám je detail ten? — Ba, tak se v skutku stalo!

Při třetím útoku a chybělo již málo,
než moh' jsem shromáždit své lidi, jakýs dav,
jenž na útěku byl, mne strhl v soků splav,
být jat a zastřelen, to bylo dílo chvíle.

Tu napadlo mne: Nech konec své šerpy bílé
po zemi vláčeti, ta víc než všemi slovy
tvou velkou důstojnost všem nepřátelům poví.

Co všechněch za šerpou se vášnivý hon strh',
já nepovšimnut sám z řad španělských jsem prch',
a sebral lidi své a znovu v útok hřměl,
a vrazil posilněn ve šiky nepřátel,
co tomu říkáte, je rozštval jako chrty.

*(Kadeti dělají, jako by jej neposlouchali, ale karty a číšky
s kostkami drží pozdvižené a dým z dýmek nevychází —
očekávání.)*

CYRANO

Co já bych tomu řek'? Že nikdy Jindřich Čtvrtý
by k tomu nesvolil, nechť kolem vrahů val,
chochole bílého by na přílbě se vzdal.

(Veselé pohnutí, karty lítají, kostky padají, kouř se vlní.)

DE GUICHE

Však lest se povedla!

(Táž hra u kadetů, jako prve.)

CYRANO

To věc dost možná jest,
však býti terčem všech, tu nezadal bych čest.

(Táž hra u kadetů, jako dřív.)

V tom naše udatnost se, pane, liší zcela.
Já kdybych uviděl, že šerpa moje sjela,
já bych ji pozvedl a opásal si dřív.

DE GUICHE

To gaskoňský je žvást!

CYRANO

Což, zkusíme ten div!

Mně půjčte šerpu svou, dnes večer při útoku
s ní chci se vrhnout v seč ji nesa na svém boku.

DE GUICHE

Gaskoňský návrh to! Kdes řeky na pobřeží,
kde nejvíc zuřil boj, tam šerpa moje leží,
jest rozstřílena již, ba s tou se neshledáte,
kdo by ji hledat šel?

CYRANO

(vytáhne ze své kapsy bílou šerpu a podává mu ji)

Já, zde ji, prosím, máte!

(Ticho. Kadeti potlačují svůj smích v kartách a v pohárech na kostky. De Guiche se obrátí a pozoruje je. Hned zvážnějí všichni a hrají dále, jeden si lhostejně pohvizduje horskou písničku, již před tím dudy hrály.)

DE GUICHE

(vezme šerpu)

Dík! S kusem látky té chci nyní signal dát,
jejž opomněl jsem dřív, bych nepřítele zmát'.

(Vyleze na val a několikrát zamává šerpou ve vzduchu.)

VŠICHNI

Co to?

STRÁŽ NA VALECH

Muž neznámý tam v pole utíká.

DE GUICHE

(sleze s valů)

To falešný je špeh a služba veliká
nám prokázána jím. On vojsku španělskému,
vše věrně vyřídí, co já napovím jemu,
tak vždycky máme vliv na jejich počínání.

CYRANO

Ten chlap je ničema!

DE GUICHE

(klidně si šerpu ovazuje)

To pohodlné, páni!

Však něco povím vám. V noc dnešní velmi tmavou
v pokusu posledním, by opatřil nás stravou,
k Dourlensu maršálek se vydal, víte, stále
že pohotově tam jsou markytáni krále.

By cestu k návratu mu nezavřeli v mžiku,
vzal s sebou v zálohu část větší našich šiků,
že Španěl měl by žert, nás rozehnat jak smet',
neb půlka armády v táboře není teď.

CARBON

To vědět nepřítel, moh' případ být by zlý.

Na štěstí neví to.

DE GUICHE

Ba ví a blízko dlí

a začne úkol hned.

CARBON

Ha!

DE GUICHE

Falešný můj špeh
v čas podal zprávu mi o jeho krocích všech.
A dodal: „Určiti vám mohu místo boje,
kde v útok vydají se na vás Španěl voje,
neb já jim namluvím, že bráněno jest špatně
místo, jež udáte.“ Já odvětil mu chvatně:
„Tak, tábor opusťte a dobře hled'te, tam
bod bude útoční, kde znamení vám dám.“

CARBON

(ke kadetům)

Pánové, do zbraně!

(Všichni vstávají. Třesk mečů, zapínají si pásy.)

DE GUICHE

Za hodinu jsou zde!

PRVNÍ KADET

Tak!

(Všichni se usadí a pokračují v hře, kde přestali.)

DE GUICHE

(ke Carbonovi)

Nežli maršálek se vrátí, o čas jde.

CARBON

Jak to?

DE GUICHE

Vy ráčíte se nechat usmrtit.

CYRANO

Začínám chápat již, má tohle pomsta být?

DE GUICHE

Cit lásky kdybych k vám ve srdci zvláštní choval,
tu byl bych sotva sem Gaskoňce komandoval,
však vaše hrdinnost že nemá rovné sobě,
já posloužím své mstě i králi v jedné době.

CYRANO

Ó, strpte, uznalým bych za to zvlášť směl býti!

DE GUICHE

Já vím, že máte rád, sám s celým stem se bítí,
své choutce můžete vyhovět bez rozpaků!

CYRANO

(ke kadetům)

Vy víte, pánové, že Gaskoněc má v znaku
šest polí azurných a zlatých polí šest,
tam přidat krvavé teď káže naše čest!

*(De Guiche hovoří tiše s Carbonem de Castel-Jaloux v pozadí.
Dávají se rozkazy. Vše se připravuje na odpor. Cyrano jde ke
Kristianovi, který zůstal stát bez hnutí s rukama skříženými.)*

CYRANO

(položí mu ruku na rameno)

Nu, bratře?

KRISTIAN

(potřásá hlavou)

Roxano!

CYRANO

Ach!

KRISTIAN

Kdybych aspoň moh'

jí svoje „s Bohem dát“ je vdechnuv v krásný sloh!

CYRANO

Já nesnil, pro dnešek že o to postaráno.

(Vytáhne z kabátce psaní.)

Zde rozloučení tvé!

KRISTIAN

Dej!

CYRANO

Chceš to?

KRISTIAN

(vezme list)

Ovšem, ano!

(Otevře list a čte jej.)

Hled'!

CYRANO

Co?

KRISTIAN

Zde skvrna jest!

CYRANO

(vezme list prudce a naivně se do něho dívá)

Že skvrna?

KRISTIAN

Slza, drahý!

CYRANO

To kouzlo! Ve svou léč se chytne básník záhy!
Ty chápeš — lístek ten — mne podivný cit jal,
nad vlastním dílem svým že v pláči jsem ho psal.

KRISTIAN

Že v pláči?

CYRANO

Umřítí, když člověk v boji klesne,
je nic — však nezřít ji víc nikdy — to je děsné!
Neb kdo ví sotva, že já, my —
(Kristian se naň dívá.)

ty ji uzříš zase!

KRISTIAN

(vytrhne mu list)

To psaníčko mi dej!

(Je slyšeti hluk, z daleka v táboře.)

STRÁŽ

Kdo to? Co zde? Ó, d'ase?

(Výstřely, ruch hlasů, rolničky.)

CARBON

Co je to?

STRÁŽ

(na náspu)

Vůz!

(Všecko se hrne tam.)

HLASY

Jak? — Zde? — A kterak vjíždí směle!
— U čerta! — Jakby jel přímo od nepřítele! —
Nuž palte! — Zarazte! — Co křičí vozka stále?
— Dí: V službě krále jsem!

(Všecko jest na valech a dívá se dolů. Rolničky zní blíž.)

DE GUICHE

Aj, v službách že jest krále?

(Sestupují a seřadí se.)

CARBON

A dolů klobouky!

DE GUICHE

(volá do scény)

Zpět, chaso, pěkně v řady,
ať může volně vjet a otočit se tady!

(Vůz vjede cvalem. Je pokryt prachem a blátem. Záclony oken jsou spuštěny. Dva lokajové jsou vzadu. Zastaví se.)

CARBON

A v bubny udeřte!

(Vír bubnů, všichni kadeti odkryjí hlavy.)

DE GUICHE

Otevřte!

(Dva muži se hrnou k vozu a otevrou.)

ROXANA

(skočí z vozu)

Dobré jitro!

(Hlas ženský vztyčí rázem všechny hluboce skloněné hlavy. Údiv.)

Scéna 5.

Předešlí, Roxana.

DE GUICHE

A vás posílá král?

ROXANA

Jenž řídí lidské nitro,

král Láska!

CYRANO

Bože můj!

KRISTIAN

(letí jí vstříc)

Vy zde? Co sem vás vhání?

ROXANA

Mně dlouho trvá již to vaše obléhání!

KRISTIAN

Však to je šílenství!

ROXANA

Až pozděj!

CYRANO

(který zůstal při zvuku jejího hlasu jako k zemi přibitý bez hnutí stát a neodvažuje se k ní oči pozvednouti)

Ach, v tvář tváří

se na ni podívat, zda Bože se mi zdaří?

DE GUICHE

Zde zůstat nesmíte!

ROXANA

(vesele)

To tak? Sem buben!

(Usedne si na buben, který jest jí podstrčen.)

Dík!

(Směje se.)

Na vůz můj stříleno! — Patrola, heslo, křik!

Jak dýně v pohádce ten chlap měl obličej

a krysy lokaji, ti provázeli jej.

(Posílá polibky Kristianovi.)

Však nějak kysele tu všichni vypadáte!

Ta dlouhá cesta sem!

(Uzří Cyrana.)

Aj, cousin! Jak se máte?

CYRANO

(předstoupí)

A jak jste přišla sem?

ROXANA

To jednoduché velmi.

Já stále jela dál, kraj kolem jakby šelmy

jej zpusošily, ach, té hrůzy všady kolem,
to vidět musí se, by člověk řekl s bolem,
to služba královská! Má lepší jest, ó páni!

CYRANO

To pravé šílenství, jak možno mít jen zdání,
že byste přišla sem?

ROXANA

Španělským vojskem právě!

PRVNÍ KADET

Lstí ženskou!

DE GUICHE

Nemožno!

LE BRET

Skrz šiky jich?

ROXANA

Ba, hravě!

Já prostě projela skrz jejich řady tryskem.
Když sem tam hidalgo svým hrdým pod vousiskem
se na mne zamračil, já usmála se vlídně,
snad nevhod bude vám — já projela jsem klidně —
jak Španěl galantní by nebyl Francouz ani.

CARBON

Ba, pasem nejlepším jest ženské pousmání!

Kam asi jedete, však ptali se vás zhusta,
co na to v odpověď ta sličná dala ústa?

ROXANA

Ba často ptali se, však já se nezalekla.

„Chci vidět milence!“ já odhodlaně řekla.

Tu Španěl divoký, tvář jako lidojed,
ni brvou nepohnul, můj kočár zavřel hned
kýv' rukou, závist že by vzbudit mohl krále,
svou sklonil mušketu, bych mohla jeti dále,
a plný gracie v svém límci z krajek tuhém

jak varhan píšťaly se srozuměl s svým druhem,
a s pestrým chocholem do větru klobouk lítá,
a praví s úklonou: „Je volná seňorita!“

KRISTIAN

Však, drahá Roxano, to vysvětli mi přec...

ROXANA

Proč místo „manžela“ mnou udán „mileneček“?
Říc’ „chotě vidět chci“, již by mne zadrželi,
já řekla „milence“ a v tom vtip můj jest celý!

KRISTIAN

Však...

ROXANA

Co pak ještě zas?

DE GUICHE

Musíte odsud zpět!

ROXANA

Já?

CYRANO

Rychle, pospěšte!

LE BRET

A možno-li, tož hned!

KRISTIAN

Ba!

ROXANA

Proč pak?

KRISTIAN

(v rozpacích)

Protože...

CYRANO

(taktéž)

Co nejdřív...

DE GUICHE

(taktéž)

Líp jest jíti...

CARBON

(taktěž)

A pro vás...

LE BRET

(taktěž)

Bude líp...

ROXANA

Vy budete se bít,

já zůstanu!

VŠICHNI

Ó ne!

ROXANA

(vrhne se v náručí Kristiana)

Chci umřít s tebou, drahý!

KRISTIAN

Jak oči tvoje žhnou!

ROXANA

A proč, ti povím záhy!

DE GUICHE

(zoufale)

Zde strašná posice!

ROXANA

(obrábí se)

Jak strašná?

CYRANO

Jeho slova

dí, proč stojíme zde...

ROXANA

(k de Guicheovi)

By ze mne byla vdova?

DE GUICHE

Ne, já vám přísahám...

ROXANA

Já zšílím, co tu praví,
však odsud nehnu se — neb celkem mne to baví.

CYRANO

Aj, slečna precieuse je náhle bojovnicí?

ROXANA

Pane de Bergerac, jsem vaší sestřenicí!

PRVNÍ KADET

Však ubráníme vás!

ROXANA

(víc a více rozechvěna)

To bude práce malá!

DRUHÝ KADET

(nadšen)

Vše voní jasmínem!

ROXANA

A já si klobouk vzala,
jenž dobře hoditi se v bitvy vřavu bude.

(Podívá se na de Guiche.)

Však, myslím, byl by čas již dohlédnouti všude,
pan hrabě by moh' jít...

DE GUICHE

Ovšem jste pravdu děla,
já musím dohlédnout na mužstvo své i děla,
však posud máte čas se rozmysliti!

ROXANA

Ne!

(De Guiche odejde.)

Scéna 6.

Předešlí mimo de Guiche.

KRISTIAN

(prose)

Měj rozum, Roxano, ty zůstati chceš zde?

ROXANA

Chci!

PRVNÍ KADET

(k ostatním)

Ona zůstane!

VŠICHNI

(se řítí v klubko, tlačí a upravují)

Můj hřeben! — Mýdlo sem!

Ty, jehlu! — Pentli chci! — Mám díru v hávu svém!

Ty půjč mi zrcátko! — Mně břitvu, moji draží! —

Kružítko na kníry! — Mně manšeta má schází! —

ROXANA

(k Cyranovi, který ji rovněž prosil, aby odešla)

Ne, odsud nehnu se, jak vy dovedu mřítí!

CARBON

(když se byl jako ostatní opásal, oprášil šat i klobouk, vztyčil chochol a natáhl manšety, pokročí k Roxaně a praví obřadně)

Snad bude na čase, vám, paní, představití,

když musí tak již být, některé z pánů těch,

jimž umřít před vámi ctí bude ze ctí všech.

(Roxana se ukloní a čeká o rámě Kristianovo opřená. Carbon představuje.)

Baron de Peyrescous de Colignac!...

KADET

(pozdraví)

Mám čest...

CARBON

(pokračuje)

Baron de Casterac de Cahuzas. — Zde jest

De Malgouyre Estressac Lésbas d'Escarabiot,

Chevalier d'Antignac-Juzet — baron Hillot,

de Blagnac Saléchan — De Castel Crabioules...

ROXANA

Co každý z vás má jmen!

BARON HILLOT

To není ani půl!

CARBON

(k Roxaně)

Ten šátek upust'te, jež držíte v své dlani!

ROXANA

(otevře ruku a upustí šátek)

Proč?

(Celý pluk učiní pohyb, aby se vrhnul naň.)

CARBON

Bez praporu náš pluk! Na moji čest, páni,
nad žádným vojskem vlát nebude takový!

ROXANA

(s úsměvem)

Je trochu maličký!

CARBON

(upevní šátek na hrot své setnické píky)

Však za to krajkový!

PRVNÍ KADET

(k ostatním)

Ach, pro tu umříti chci okamžitě rád,
jen kdybych necítil v žaludku taký hlad!

CARBON

(jenž to zaslechl, rozhorleně)

Když dámě holdujem, o jídle mluvit? Kdež!

ROXANA

Však tráví v táboře a hlad již cítím též!
Zde vína, paštiky a masa! Co jen chcete!
Jen přineste to sem!

PRVNÍ KADET

To vše?

DRUHÝ KADET

Jen odkud, rcete!

ROXANA

(klidně)

Nu, z mého vozu přec!

VŠICHNI

Jak? Není to snad bájí?

ROXANA

Ať jen se nosí kol a podává a krájí!

Na mého kočího jen pohlédněte z blízka
a muž ten před vámi hned okamžitě získá;
sos každý ohřeje, že bude chutnat milo!

KADETI

(řítí se k vozu)

To Ragueneau!

(Jej vítají.)

Ó, ó!

ROXANA

(dívajíc se za nimi)

Chudáci!

CYRANO

(políbí jí ruku)

Dobrá vílo!

RAGUENEAU

(na kozlíku jako šarlatán na veřejném náměstí)

Sem, páni!

(Nadšení.)

KADETI

Výborně!

RAGUENEAU

Španělé neviděli

pro vnady paní mé, co jsme sem provázeli!

CYRANO

(tiše ke Kristianovi)

Na slovo!

RAGUENEAU

Dvorností zabrání nezřeli

(vytáhne z kozlíku mísu)

ten rosol báječný!

(Potlesk, mísa jde z ruky do ruky.)

CYRANO

(tiše ke Kristianovi)

Prosím tě, příteli...

RAGUENEAU

Spanilá Venuše je strhla v nadšení,

by mohla Diana pronést...

(vytáhne jinou mísu)

to jelení!

(Nadšení, dvacet rukou chopí se mísy.)

CYRANO

(tiše ke Kristianovi)

Chci s tebou mluvit!

ROXANA

(ke kadetům jdoucím od vozu a majícím plnou náruč potravin)

Sem na zem a to k tomu!

(Rozprostře couvery do trávy, dva lokajové, kteří dosud nehnutě stáli na stupátku za vozem, jí pomáhají.)

ROXANA

(ke Kristianovi ve chvíli, kdy chtěl mluvit s Cyranem)

Tak přece pomozte!

(Kristian jí pomáhá. Cyrano je nevrlý.)

RAGUENEAU

Páv s lanýži!

PRVNÍ KADET

(nadšen se vrací řezaje kýtu)

Sta hromů!

To jsem si nemyslel, že tak náš skončí půst,
že vrazím do chřtánu...

(Uzří Roxanu a zarazí se.)

Ne, pardon, do svých úst...

RAGUENEAU

(odhazuje podušky z kočáru)

Jsou plny křepelek!

(Shon, rozparují podušky, smích, radost.)

TŘETÍ KADET

Výborně! Viédaz!

RAGUENEAU

(rozhazuje láhve červeného vína)

Zde láhve rubínů!

(rozhazuje láhve bílého vína)

Zde láhve nad topas!

ROXANA

(hodí složený ubrus na hlavu Cyranovi)

Ten hezky rozložte! A rychle, přeletem!

RAGUENEAU

(vytrhne z kočáru svítilnu a mává jí ve vzduchu)

Buď každá svítilna zde malým buffetem!

CYRANO

(tiše ke Kristianovi, mezitím co spolu ubrus roztahují)

Než ty s ní promluvíš, jí něco musím říci!

RAGUENEAU

(stále u větším lyrismu)

I biče násada je dlouhou uzenicí!

ROXANA

(vína nalévajíc)

Když umřít musíme, co nám je armáda,

zde pro Gaskoňce jen se banquet pořádá!

A přijde-li pan Guiche, ať nikdo nepozve ho!

(Chodí od jednoho k druhému.)

Zde, času máte dost! — A jen si berte všeho!

A vy, proč pláčete?

PRVNÍ KADET

Víc toho, nežli třeba!

ROXANA

Pst? Chcete červené? — Sem dejte kousek chleba
pro pana Carbona! Nůž! — Vidličku! — Tak, páni!

Vy chcete šampaňské? Vy talíř?

CYRANO

(jde za ní, ruce plné talířů jí pomáhaje)

K zbožňování!

ROXANA

(ke Kristianovi)

Vy?

KRISTIAN

Nic!

ROXANA

Na prsty dva zde muškát s biscuitem!

KRISTIAN

(chce ji zadržeti)

A proč jste přišla sem?

ROXANA

K těm hnána soucitem,

vše pozděj povím vám...

LE BRET

*(který odešel do zadu, aby strážci na náspu podal chleba na
píce nastrčený)*

Guiche!

CYRANO

Skryjte všecko hned,

vše, láhve, příbory, ať nezří, že kdos jed'!

Jak nebylo by nic! *(k Ragueneauovi)*

Ty na svůj kozlík zpátky!

Tak! Je vše ukryto?

(Okamžitě vše strčeno do stanů neb uschováno pod pláště, do kapes a do klobouků — De Guiche vstoupí rychle — ale hned se zastaví a čenichá — Mlčení.)

Scéna 7.

Předešlí, de Guiche.

DE GUICHE

Ký dobrý zápach sladký!

PRVNÍ KADET

(klidně si prozpěvuje)

Tra la la...

DE GUICHE

Co pak to? Jste celý rudý v tváři!

PRVNÍ KADET

Já? Nic. Však bude řež a moje krev již září!

DRUHÝ KADET

Bum, bum, bum!

DE GUICHE

(se obrátí)

Co je to?

DRUHÝ KADET

(lehce opilý)

Jen písnička, můj pane!

DE GUICHE

Tak, písnička, však tvář vám divně plane!

DRUHÝ KADET

To nebezpečí tuchou!

DE GUICHE

(volá Carbona de Castel-Jaloux, aby mu dal rozkaz)

Pane!

(Zastaví se, jak jej zhlédne.)

U sta hromů!

Vy také záříte!

CARBON

(rudý a skrýváje láhev za zády)

Já?

DE GUICHE

Mám dělo, nevím, komu
bych odevzdat je měl, *(ukazuje za kulisy)*
je vemte, prosím, tam,
snad v pádu potřeby můž' dobře sloužit vám.

TŘETÍ KADET

(sem tam se kolébaje)

To vzácná pozornost!

ČTVRTÝ KADET

(s úsměvem)

Ach, tisícerý dík!

DE GUICHE

Jste blázni? *(suše)* S děly však že nemáte, vím, cvik,
tož pozor, couvne zpět...

TŘETÍ KADET

Bum!

DE GUICHE

(přiskočí k němu zuřivě)

Což všichni se mnou hrají?

ČTVRTÝ KADET

Ne, děla Gaskoňců, ta nikdy necouvají!

DE GUICHE

(chytí jej a zatřese jím)

Však vy jste opilý, a čím?

ČTVRTÝ KADET

(pyšně)

Jen vůní prachu!

DE GUICHE

(pokrčí rameny, jej odstrčí a přistoupí živě k Roxaně)

Tak jste se rozhodla? Nemáte více strachu?

ROXANA

Ne!

DE GUICHE

Jděte!

ROXANA

Nikoli!

DE GUICHE

Když vás nezláká řež,
mně pušku podejte!

CARBON

Jak?

DE GUICHE

Pak zůstanu též!

CYRANO

Konečně! Výborně! To zmužilost je přec!

PRVNÍ KADET

Vzdor límci s krajkami byl byste Gaskoněc?

ROXANA

Jak?

DE GUICHE

Ženu nenechám přec v nebezpečí stát!

DRUHÝ KADET

(k prvnímu)

Slyš, možno bylo by mu něco k jídlu dát?

(Všecky krmě objeví se jako zázrakem.)

DE GUICHE

(jehož oči svítí)

Aj, vy máte co jíst?

TŘETÍ KADET

A ze všech kapes hned!

DE GUICHE

(se opanuje, hrdě)

A myslíte, že snad bych vaše zbytky jed’?

CYRANO

(jej pozdraví)

Děláte pokroky!

DE GUICHE

(hrdě)

Já s lačným žaludkem
v boj chodím nejraděj...

PRVNÍ KADET

Je náš!

DE GUICHE

Já?

DRUHÝ KADET

Ďas to vem!

(Začnou tančiti.)

CARBON

(který před chvílí zmizel za náspem, objeví se na jeho vrcholu)

Já seřadil svůj pluk. Jsou k boji odhodláni!

(Ukazuje na řadu píků ježících se nad násep.)

DE GUICHE

(k Roxaně se ukláněje)

Smím ruku nabídnout vám ku prohlídce, paní?

(Ona se doň zavěsí a oba vstupují na násep. Všichni sundávají klobouky a jdou za nimi.)

KRISTIAN

(postoupí k Cyranovi, živě)

Mluv!

(Ve chvíli, kdy se Roxana objevila na náspu, všechny píky sklánějící se k pozdravu zmizely; mužstvo zdraví ji s jásotem, ona děkuje.)

KOPINÍCI

Sláva!

KRISTIAN

Chtěl's mi říct'?

CYRANO

Roxana kdyby měla...

KRISTIAN

Co?

CYRANO

Mluvit o listech...

KRISTIAN

Vím...

CYRANO

Tu se nediv zcela.

KRISTIAN

Proč?

CYRANO

Všecko řeknu ti... Ach, kde vzít hlavu dnes,
když zřím ji před sebou...

KRISTIAN

Mluv!

CYRANO

Dobrá, tedy věz...

Tys psal jí častěji... než myslíš...

KRISTIAN

Tak?

CYRANO

Já vzal

ten úkol na sebe a za tebe já psal!

Já neřek' slova ti a psal jí. Teď to víš!

KRISTIAN

Aj!

CYRANO

Přirozená věc!

KRISTIAN

Však, jaks to doved', slyš,
jí psáti v době té, co jsme zde obleženi?

CYRANO

Já pronik' Španěly, než zaplál úsvit denní.

KRISTIAN

(skříží ruce)

Tak! V týdnu kolikrát já psal? — Snad čtyřikrát?

CYRANO

Víc!

KRISTIAN

Denně tedy snad?

CYRANO

Ba dvakrát denně — rád!

KRISTIAN

(divoce)

A to tě zpíjelo? — To věru není všední,
tys smrtí pohrdal?

CYRANO

(uzří, že Roxana se vrací)

Mlč, prosím jen, ne před ní!

(Ustoupí rychle do svého stanu.)

Scéna 8.

Roxana, Kristian; v pozadí přecházejí kadeti, Carbon a de Guiche dávají rozkazy.

ROXANA

(běžíc ke Kristianovi)

A, miláčku můj, teď...

KRISTIAN

(chopí ji za ruce)

Teď, duše moje, rci mi,
proč cestou neschůdnou a spády tolikými
skrz šiky darebů a skrz rejtarů tlum

ty za mnou přišla jsi?

ROXANA

K tvým pouze dopisům!

KRISTIAN

Tak?

ROXANA

Hůře pro vás jen, když vy to nechápete,
mne zpily listy ty! Ach, prosím, pomyslete,
co jeden za měsíc jste napsal jich zde v boji
a vždycky krásnějších!

KRISTIAN

Ty sotva za to stojíš!

ROXANA

Mlč! Ty to nezapřeš! Nemůžeš vědět ani,
od toho večera jen pro tě v zbožňování
jak žiji! Pod oknem jak dojata tvým hlasem,
kdy začla duše tvá mi zářit novým jasem?
A nyní listy tvé, vždy nové zas a zas,
jak slýchala bych vždy ten čarovný tvůj hlas,
tak něžný se mnou byl i z večera i jitra...
Já přijít musila. Věř, Penelopa chytrá
by sotva zůstala nad tkanivem svým bdělá,
tak slova Ulyssa kdyby jí v duši zněla!
Jen jíti za tebou jak blázen Helena
by v moře uvrhla i vlnu, vřetena!

KRISTIAN

Však...

ROXANA

Čtla jsem zas a zas! Já při tom omdlávala!
Tvou cítila jsem se a každá stránka malá
byl jeden lupínek, jenž odlét' z duše tvojí,
při slovu každičkém v těch listů celém roji
tvá láska upřímná...

KRISTIAN

Ba, můž-li větší býti!

Roxano, cítíš to?

ROXANA

Ach, ano, to se cítí!

KRISTIAN

A proto přišla jsi?...

ROXANA

Můj miláčku, ty hned,
kdybich teď poklekla, bys v náruč svou mne zved',
tož kleká duše má, ji u svých nohou zhlédneš
při každém kroku svém a víc ji nepozvedneš!
Ach, prosím, odpusť mi, a teď to chvíle pravá,
tě o to prositi, kde smrt nás čeká dravá,
že mohla z počátku jsem v svojí frivolnosti
tě pouze milovat kvůli tvé spanilosti!

KRISTIAN

(polekán)

Ach, Roxano...

ROXANA

Leč pak míň frivolnější, drahý,
jak pták, jenž skáče dřív, by odletěl pak záhy,
pro obé vzplála jsem.

KRISTIAN

A teď?

ROXANA

V tom obou boji
sám vyhrál's nad sebou, můj předsudek v prach padá,
jen pro tvou duši teď mám, miláčku, tě ráda!

KRISTIAN

(couvaje)

Co pravíš, Roxano?

ROXANA

Bud' šťastný, nebi dík,
jen proto milován být, v co nás šatí mžik,
to srdci lačnému jen mukou musí býti.
Dnes za tvé myšlénky se tvář tvá musí skrýti
a krása, pro kterou dřív byl jsi skvostem mým,
zmizela v myšlénce, zřím líp, ji nevidím!

KRISTIAN

Ach!

ROXANA

O svém vítězství ty můžeš pochybovat?

KRISTIAN

(bolestně)

Ach!

ROXANA

Mníš, že do duše se nelze zamilovat?

KRISTIAN

Já nechci lásky té, ta nebeský je div,
já chci být milován jen prostě jako dřív!

ROXANA

Jen pro to, čím jsi byl vždy od žen milován?

Ó nech se milovat, los lepší teď ti přán!

KRISTIAN

Dřív lepší bylo to...

ROXANA

Ach, ty mne nechápeš!

Já miluji teď víc, v mé duši nalezneš
té hloubky, duši tvou, jež nyní chápe zcela,
míň krásný kdybys byl, milovat bych tě chtěla!

KRISTIAN

Mlč, prosím...

ROXANA

Ještě víc bych tebe milovala,
tvá krása jediná kdyby i za své vzala...

KRISTIAN
Tak nemluv!
ROXANA

Pravda to!

KRISTIAN

A ošklivcem být dnes?

ROXANA
Ba stejně, přísahám!
KRISTIAN

Ach!

ROXANA

Cítíš v duši ples?

KRISTIAN
(hlasem stísněným)

Ach, ano!

ROXANA

Co je ti?

KRISTIAN
(měkce ji odstrkuje)

Nic. Chvilku jen mi přej!

ROXANA

Však...

KRISTIAN

(ukazuje na skupinu kadetů v pozadí)

Ubožákům těm svůj vlídný úsměv přej,
jejž pro mne vzala's jim, vždyť půjdou na smrt hned!

ROXANA

(dojata)

Můj drahý miláčku!

(Vrátí se ke Gaskoňcům, kteří se kol ní tlačí plni uctivosti.)

Scéna 9.

Kristian, Cyrano, v pozadí Roxana hovoříc s Carbonem a několika kadety.

KRISTIAN

(zavolá do stanu Cyranova)

Cyrano!

CYRANO

(vystoupí v plné zbroji)

Cos tak zbled’?

KRISTIAN

Mne ráda nemá víc...

CYRANO

Co díš?

KRISTIAN

Má ráda tebe!

CYRANO

Ne!

KRISTIAN

Duši mou chce jen...

CYRANO

Ne!

KRISTIAN

Svědkiem budiž nebe,

že tebe ráda má a ty ji rád máš též!

CYRANO

Já?

KRISTIAN

Vím to! Šíleně!

CYRANO

Ba ještě víc, když chceš!

KRISTIAN

Proč jí to neřekneš?

CYRANO

Ne!

KRISTIAN

Proč?

CYRANO

Hleď na mou tvář!

KRISTIAN

To nevadí jí víc...

CYRANO

To řekla?

KRISTIAN

Nejsem lhář!

CYRANO

Ach, že jen řekla to, mně stačí k blaženosti!

Však nechtěj věřiti, to vše jsou šílenosti!

Mne těší, myšlénka že ta v ní mohla vzklíčit,

za slovo neber ji, své štěstí nechtěj ničit,

jen važ si krásy své, tou platíš — vždyť je dáma!

KRISTIAN

To právě zvědět chci.

CYRANO

Ne!

KRISTIAN

Ať si zvolí sama!

Ty všechno řekneš jí!

CYRANO

Ta ušetří mi muka!

KRISTIAN

Má proto štěstí tvé zavraždit moje ruka,

protože krásný jsem? Ó zbytečné to boje!

CYRANO

A má snad do hrobu vše vložit štěstí tvoje,

protože osud chtěl, bych doved' vysloviti,

co nedovedeš ty, co však tvé srdce cítí?

KRISTIAN

Jdi, pověz všechno jí!

CYRANO

Co pokoušíš mne stále?

KRISTIAN

Jsem syt již v srdci svém nositi soka dále!

CYRANO

Co díš?

KRISTIAN

Že svazek náš bez svědků uzavřen
můž' býti neplatný, když přežít dnešní den.

CYRANO

Že's tvrdošijný tak?

KRISTIAN

Chci milován být sám,
neb raděj vůbec ne! Odejdu k náspům tam,
ty zatím promluv s ní, ať rozhodne se již!

CYRANO

To nejspíš budeš ty!

KRISTIAN

Roxano!

CYRANO

Nech to, slyš!

ROXANA

(přiběhne)

Co pak?

KRISTIAN

Zde Cyrano chce s vámi promluvit,
o vážnou jde tu věc...

(Odejde. Roxana postoupí živě k Cyranovi.)

Scéna 10.

*Roxana, Cyrano, Le Bret, Carbon de Castel-Jaloux, kadeti,
Ragueneau, de Guiche atd.*

ROXANA

O vážnou?

CYRANO

(zdrčen)

Kam se řítí?

(k Roxaně)

Nic — znáte přece jej — vše umí zveličovat,
co za řeč nestojí...

ROXANA

(živě)

Moh' snad by pochybovat
o tom, co řekla jsem! — Ba pochyboval vážně!

CYRANO

(vezme ji za ruku)

A děla pravdu jste? O to vás prosím snažně.

ROXANA

Že milovala bych... *(váhá)*

CYRANO

(se smutným úsměvem)

Přede mnou zdráháte se
to slovo vyslovit... Má povaha je snese!

I ošklivého, že?

ROXANA

I ošklivého!

(Za valem výstřely.)

Střílí!

CYRANO

(vroucně)

Mrzáka, šeredu?

ROXANA

Ne, to mne nemýlí!

CYRANO

Směšného?

ROXANA

Nemožno ve lásce směšným býti!

CYRANO

A byl by milován?

ROXANA

Tím víc hruď pro něj cítí!

CYRANO

(ztrácí rozvahu, k sobě)

Co slyším? Bože můj, snad štěstí mé kol spěje!

(k Roxaně)

Roxano — slyšte — já...

LE BRET

(vstoupí rychle a volá polohlasem)

Cyrano!

CYRANO

(se obrátí)

Co se děje?

LE BRET

(pošeptá mu něco do ucha)

Pst!

CYRANO

Běda!

(Vykřikne a pustí ruku Roxany.)

ROXANA

Co jest vám?

CYRANO

(k sobě zdrcen)

Jest po všem v této chvíli!

(Nové výstřely.)

ROXANA

Jak? Co jen sběhlo se? Můj Bože, znovu střílí!

(Vrátí se na násypy a dívá se dolů.)

CYRANO

Je po všem. — Říci víc, ni záblesk naděje!

ROXANA

(chce postoupit)

Co jen se stalo?

CYRANO

(živě ji zadržuje)

Nic!

(Vystoupí kadeti nesouce něco, co ukrývají před Roxanou.)

ROXANA

Ti muži?

CYRANO

(ji vzdaluje)

Nechte je!

ROXANA

Co chtěl jste říci dřív?

CYRANO

Já? Říci? Nic, Madame,
co za řeč stálo by — nic, já to přísahám!

(slavnostně)

Že Kristianův duch...

(zmužile s děsem)

než nás všech větší byl!

ROXANA

Že byl?

(vzkřikne)

Ha! — Bože můj!

(Řítí se v před a odstraní všecky kolem.)

CYRANO

Je po všem. Nemám sil!

ROXANA

(uzří Kristiana ležícího v plášti)

Ach, Kristiane můj!

LE BRET

(k Cyranovi)

Nepřítel první rána!

(Roxana vrhne se na tělo Kristianovo. Nové výstřely. Ruch a třesk zbraní. Bubny.)

CARBON

(s mečem v pěsti)

To útok! Muškety! Buď odpověď jim dána!

(Odejde na druhou stranu valů, kadeti za ním.)

ROXANA

Ach, Kristiane můj!

CARBON

(za náspem)

Jen rychle v pochod spějte!

ROXANA

Ach, Kristiane můj!

CARBON

Teď v řady! Nabíjejte!

RAGUENEAU

(přiběhne a nese v přilbě vodu)

KRISTIAN

(mroucím hlasem)

Roxano!

CYRANO

(rychle a tiše do ucha Kristianovi, mezitím co Roxana v chvatu ponoří do vody kus šatu, jež si s nader vytrhla, jako obvazec)

Vše jsem řek'. Jen tebou v tobě žije!

(Kristian zavře oči.)

ROXANA

(schýlena nad Kristianem)

Co pravíš?

CARBON

Pušky výš!

ROXANA

(k Cyranovi)

Zda srdce jeho bije?

CARBON

Náboje do zubů!

ROXANA

Se smrtí zápasící
již chladne v dlani mé!

CARBON

A nyní pušky k líci!

ROXANA

Na prsou psaní má...

(čte)

Je pro mne!

CYRANO

(k sobě)

Moje!

CARBON

Palte!

(Výstřely, výkřiky, hlomoz bitvy.)

CYRANO

(chce vyprostiti ze své ruku Roxany, již ona klečíc drží)

Jest v proudu bitva již! Teď, Roxano, se vzdalte!

ROXANA

(zadržujíc ho)

Ó prosím, vyčkejte ty krátké vteřiny!

Je mrtev! Jaký byl, vy víte jediný!

(pláče tiše)

To člověk zázračný!

CYRANO

(vztyčen s odkrytou hlavou)

Byl!

ROXANA

Básník nadšený!

CYRANO

Byl!

ROXANA

A úctyhodný muž, duch velký, vznešený!

CYRANO

Byl!

ROXANA

Srdce hluboké, jenž co chtěl, ze všech sil,
svou duší andělskou též vykonal vždy!

CYRANO

(pevně)

Byl!

ROXANA

(vrhne se na tělo Kristianovo)

A nyní mrtev jest!

CYRANO

(stranou, tasí)

Mně teď jen umřít zbývá,
co bez vědomí zaň ji pro mne hoře zrývá!

(Trouby v dálce.)

DE GUICHE

(objeví se na náspech, bez přilby, raněn do čela, hřmícím hlasem)

To signál slíbený! To polnic jek je známý!

Naši se vracejí se svými zásobami!

Zadržte v útoku!

ROXANA

Krev na jeho zde psaní!

A slzy!

HLAS

(za scénou křičí)

Vzdejte se!

KADETI

Ne!

RAGUENEAU

(vylezl na kozlík svého vozu a pozoruje bitvu za náspem)

Řež roste bez ustání!

CYRANO

(k de Guicheovi, jemu ukazuje Roxanu)

Ji vemte v ochranu!

ROXANA

(líbá dopis, mroucím hlasem)

Ach, krev a jeho slzy!

RAGUENEAU

(skočí s vozu a běží k ní)

Ach, ona omdlévá!

DE GUICHE

(na náspu ke kadetům vztekle)

Vy zvítězíte brzy,

jen dobře držte se!

HLAS

(za scénou)

Již vzdejte se!

KADETI

Ne! Ne!

CYRANO

(k de Guichovi)

Vy, pane, dokázal jste srdce statečné!

(ukazuje na Roxanu)

Teď zachraňte jen ji!

DE GUICHE

(běží k Roxaně a unáší ji v svých pažích)

Rád chci se přičiníti.

Však získáte-li čas, my můžem zvítěziti!

CYRANO

Dík!

(Křičí na Roxanu, již Ragueneau a de Guiche odnášejí.)

S Bohem, Roxano!

(Vřava. Křik. Kadeti ranění se objevují a padají mrtví na scéně. Cyrano spěchá do boje jest zastaven Carbonem de Castel-Jaloux zbroceným krví.)

CARBON

Couváme! Rány dvě jsem dostal partisanou!

CYRANO

(ke Gaskoňcům)

Jen k předu, Gaskoňci!

(ke Carbonovi, jež podporuje)

Teď zoufalství jen stranou!

Dva mrtvé pomstit jdu: štěstí a přítele!

(Sestoupí, Cyrano vztyčí kopí, na němž jest připevněn šátek Roxany.)

Krajková zástavo, teď vlaj nám vesele!

(Zatkne prapor do valů a křičí na kadety.)

Jen do nich! Zdrťte je!

(k dudákovi)

Ty spust' své dudy!

(Dudák hraje. Ranění se zvedají. Kadeti běží přes násep a kupí se kol Cyrana a praporu. Vůz je pln mužstva, trčí pln zbraní podoben redutě.)

PRVNÍ KADET

(couvaje objeví se na vrcholu náspe, bojuje a křičí)

Již násep slézají! — Tu, tam jich plno všudy!

(Klesne mrtvý.)

CYRANO

Jen palte!

(Násep je plný na chvíli seřaděných nepřátel. Velké prapory císařských vlají.)

Palte dál!

(Hromadný výstřel.)

Však my je pozdravíme!

(Hromadný výstřel z druhé strany, kadeti mrtví padají na všech stranách.)

ŠPANĚLSKÝ DŮSTOJNÍK

(sundávaje klobouk)

Kdo je ten čacký lid, jenž vstříc jde smrti přímé?

CYRANO

(recituje vztyčen v dešti kulí)

To gaskoňští kadeti jsou!

Castel-Jaloux jich kapitán...

to rváči, hráči jsou a lhou.

(Doráží na nepřítele sledován zbytkem ostatních.)

To gaskoňští kadeti jsou...

(Další se ztratí v hluku řeže. — Opona padá.)

Páté jednání

Cyranovy noviny

Scéna: Patnáct roků později, r. 1655. Park kláštera sester řádu Křížového v Paříži.

Nádherné stíny. Na levo dům s velkým schodištěm a několika dveřmi. Veliký strom v středu scény, sám v oválovém malém prostranství. Na pravo v první kulise mezi vysokými keři kruhová kamenná lavice.

Celé pozadí jeviště jest křížováno velkou alejí starých kaštanů, končících na pravo ve čtvrté kulise, a ústí portálem kaple mezi stromy vyčnívajícím. Dvoji záclonou stromů aleje jest viděti řady trávníků, jiné aleje, křoviny, hlubinu parku a oblohu.

Malá postranní branka kaple vede do kolonády otočené červenající se révou, která se ztrácí na pravo v první kulise za křovinami zimostrázu.

Jest podzimek. Na čerstvých trávnících leží spousta rudého spadlého listí. Zimostrász a jívky, které zůstaly zelené, tvoří

v tom tmavé skvrny. Spousta žlutých listů pod každým stromem. Listí pokrývá celou scénu, chrastí pod nohama v alejích, pokrývá do půli schodiště i lavice. Mezi lavicí na pravo a stromem velký rám vyšívací, před ním malá židle tam postavena. Košíčky plné vláken a klubíček, vyšívání započato. Při zvednutí opony sestry se parkem procházejí; několik jich sedí na lavici kolem nejstarší jeptišky. Listí padá.

Scéna 1.

Matka Markéta, sestra Marta, sestra Klára, jiné sestry.

SESTRA MARTA

(k matce Markétě)

Dvakrát před zrcadlem dnes sestra Klára stála,
jak padne čepeček jí.

MATKA MARKÉTA

(k sestře Kláře)

Na to není chvála!

SESTRA KLÁRA

A sestra Marta dnes dvě z dortu vzala slívy,
já sama zřela to...

MATKA MARKÉTA

(k sestře Martě)

Nezpůsob praošklivý!

SESTRA KLÁRA

Jen pohled jediný!

SESTRA MARTA

Jen slívu!

MATKA MARKÉTA

Co se dovím,
to ještě v podvečer dnes Cyranovi povím.

SESTRA KLÁRA

(polekána)

Ne, on by škádlil nás!

SESTRA MARTA

Že kokety jsme pravé.

SESTRA KLÁRA

A velké mlsalky!

MATKA MARKÉTA

(s úsměvem)

A duše přelaskavé!

SESTRA KLÁRA

Je, matko Markéto, to pravdou, deset roků,
že večer v sobotu sem řídí směr svých kroků?

MATKA MARKÉTA

Ba víc než deset let, to čtrnáct bude již,
co jeho sestřenka, běd vdovských nesouc tíž,
šlář černý vmíchala v závojů našich běl,
jak velký černý pták v dav bílých přiletěl.

SESTRA MARTA

Co sama v smutku svém se tají v stín své cely,
on, dobrý Cyrano ji pouze rozveselí.

VŠECKY SESTRY

On je tak komický! — Jak podivné má spády!
On škádlí vždycky nás! — Ó, jak jej máme rády!
Andělské paštiky mu za to pečem v dík!

SESTRA MARTA

Však není, bojím se, as dobrý katolík!

SESTRA KLÁRA

My obrátíme jej!

SESTRY

Ba, ovšem!

MATKA MARKÉTA

Nechci tomu,

on by pak přestat moh' sem chodit jako domů.

SESTRA MARTA

Však Bůh!...

MATKA MARKÉTA

Jej lépe zná.

SESTRA MARTA

Vždy hrdý hlas

mi praví: „Sestřičko, já nepostil se zas
a včera pátek byl...“

MATKA MARKÉTA

To říká? Naposled

dva dlouhé, celé dny mám pochybnost, že jed’.

SESTRA MARTA

Proč, matko?

MATKA MARKÉTA

Chudý jest!

SESTRA MARTA

Kdo děl to?

MATKA MARKÉTA

Kamarád,

Le Bret...

SESTRA MARTA

A přispěl mu?

MATKA MARKÉTA

Pohněval by se snad.

(V aleji v pozadí objeví se Roxana v černém šatu s čepečkem vdov a v dlouhém závoji, de Guiche nádherný, ale stárnoucí kráčí vedle ní, jdou pomalu. Matka Markéta vstane.)

MATKA MARKÉTA

Jde paní Madeleina procházkou v stínu stromů
a návštěvu má dnes. Čas vrátit se již domů.

SESTRA MARTA

(šeptem k sestře Kláře)

To maršál de Grammont?

SESTRA KLÁRA

(dívá se)

Mně zdá se, on to jest!

SESTRA MARTA

Již nebyl návštěvou zde nejmíň neděl šest.

SESTRY

Jak sešel! — Války! Dvůr!

SESTRA KLÁRA

A světských péčí jarmo!

(Odejdou. De Guiche a Roxana tiše sestupují a zastaví se u rámu s vyšíváním. Pausa.)

Scéna 2.

Roxana, De Guiche nyní vévoda z Grammontu, později Le Bret a Ragueneau.

VÉVODA

Tak vskutku uvádá zde vaše krása darmo
v tom smutku?

ROXANA

Stále tak...

VÉVODA

A věrna?

ROXANA

Slibům svým.

VÉVODA

Mně odpustila jste?

ROXANA

Vždyť zříte, že tu dlím!

(Nová pausa.)

VÉVODA

Však byl to člověk též!

ROXANA

Jej bylo třeba znát!

VÉVODA

Že znát? Ach, znal jsem jej třeba až příliš snad...
List jeho poslední na vašem srdci posud?

ROXANA

Jak sladký škapulíř, jež věnem dal mi osud!

VÉVODA

I mrtvý milován?

ROXANA

Mně často zdá se v bolu,
že polomrtvý jen, že srdce žijí spolu,
že láska kolem nás vlá živá, rajský host!

VÉVODA

(po chvíli mlčení)

Cyrano chodí sem?

ROXANA

Ach ano, často dost!
Mně starý tento druh náhradou světa všeho,
nosí mi noviny — zde právě křeslo jeho,
kde dlíte pod stromem. Když pěkně, očekávám
jej s prací, hodiny když zní již, pozor dávám,
při ráně poslední skráň ani nenazvednu,
hůl jeho na schodech již slyším, k němu sednu,
on dobírá si vždy mé věčné vyšívání,
pak týdne kroniku mi sdělí bez váhání.

(Le Bret se objeví na schodišti.)

Však hled'te, tam Le Bret!

(Le Bret sestupuje.)

Ó rcete, milý, nám,

jak má se Cyrano?

LE BRET

Zle!

VÉVODA

Jak?

ROXANA

Ó já vás znám,
že přeháníte vždy!
LE BRET

Však tenkrát lháno není,
jej stihla chudoba a bída opuštění!
Nepřítel nových se vždy šiky otočí,
neb na ně falešné on verši útočí,
na šlechtu falešnou, pokrytce, na svatoušky,
na všecky... nastali proň dnové těžké zkoušky.

ROXANA

Leč všecky posavad meč jeho mravům učí,
že všecky zastraší...

VÉVODA

(potřásaje hlavou)

Kdo za to dlouho ručí?

ROXANA

Co zloba, útok mu? Mám horší o něj strach,
až přijde samota, hlad, krutá zima v mhách
až krokem vlčím se do jeho jizby vplíží,
ti vrazi nejhorší jej zničí bez obtíží.

Ó přesku denně již svůj široký pás stiská,
a jako stará sloň nos jeho mdle se blýská
a pouze šerkové má černé šaty jedny.

VÉVODA

A nač jej litovat — tak není přece bědný —
a kam to přived' jen?

LE BRET

(s trpkým úsměvem)

Ach, pane maršálku!

VÉVODA

Žil bez všech závazků, pěstil jen zahálku
v svých volný myšlénkách a skutcích — co chce víc?

LE BRET

(táž hra)

Ó pane vévodo!

VÉVODA

(z vysoka)

Vím, já mám vše, on nic!

Však přes všechno bych rád mu stiskl ruku hned!

(Pozdraví Roxanu.)

Tak s Bohem!

ROXANA

S vámi jdu!

(Vévoda pozdraví Le Breta a zamíří s Roxanou ke schodišti.)

VÉVODA

(zastaví se, co ona vystupuje na schody)

Musím mu závidět!

Nechť třeba můžem říct', nám povedlo se žítí
a nechť jsme bez viny, ví Bůh! Přec srdce cítí,
jak zvolna mizí vše — člověk se zhnusí sobě,
byť neměl výčitek sta malých štírů v zlobě,
jej hlodá, vadí cos tu únavou, tam záští
jsouc časem závažím i na vévodském plášti.
Po stupních velikosti co stoupáte tak stále,
šum uschlých illusí za vámi v patách dále
zní marnou žalobou a kolem vás se splítá,
jak smutkový šat váš vír svadlých listů smítá.

ROXANA

Jak snivým jste se stal!

VÉVODA

Ba ano!

(Na odchodu se obrátí a dí prudce.)

Pane Brete!

(k Roxaně)

Vy dovolíte mi? Jen slovo!

ROXANA

Kolik chcete!

VÉVODA

(jde k Le Bretovi a dí mu polohlasem)

Je pravda, příteli, ve otevřeném boji
váš druh je bezpečný, však mnohá léč se strojí,
neb nenáviděn jest, u dvora včera v hře
kdos děl „Ať Cyrano náhodou neumře!“

LE BRET

Aj?

VÉVODA

Ovšem náhodou se tak již mnohé stalo,
ať opatrný jest, ať vychází ven málo.

LE BRET

(vztáhne ruku k nebi)

Dík, výstrahu mu dám — však nevím...

ROXANA

(stojí na schodišti, jedna ze sester k ní rychle postoupí)

Co se děje?

SESTRA

To jest pan Ragueneau, s paní si mluvit přeje.

ROXANA

Ať vstoupí!

(k vévodovi a Le Bretovi)

To bude zas nářků! Ubožák!

Nejdříve básník byl, když nešlo to, tu pak
byl zpěvák...

LE BRET

Lazebník!

ROXANA

A herec!

LE BRET

Virtuos!

ROXANA

A pedel!
LE BRET

Parukář!

ROXANA

Sám Bůh ví ještě cos

on vymyslí si dnes...

RAGUENEAU

(prudce vstoupí)

Ach, paní!

(uzří Le Breta)

Pane drahý!

ROXANA

Jen jemu rcete vše, já navrátím se záhy,
jen postěžujte si...

RAGUENEAU

Však, paní!...

(Roxana dále jej neposlouchá a odejde s vévodou. Ragueneau sestoupí k Le Bretovi.)

Scéna 3.

Le Bret, Ragueneau.

RAGUENEAU

Líp je vskutku,

když vás tu nalézám, jí uspořiti smutku!

Před chvílí Cyrana jsem viděl. Dvacet kroků
jak z domu vycházel, než zmizel mému oku
za rohem ulice, já chtěl se přidat k němu.

I běžím, bych jej stih', tu náhle s římsy lemu
u okna, pod kterým jít musil — těžko říci,
zda náhody hra v tom, kým lokaj na ulici
kus dřeva upustil...

LE BRET

Ti podlí bídáci!

Ubohý Cyrano!
RAGUENEAU

Jdu blíž, zřím, krvácí...

LE BRET

To hrozné!

RAGUENEAU

Přítel náš, v tom ku zemi kles' právě,
tu s děsem uzřím, že má velkou díru v hlavě.

LE BRET

Je mrtev?

RAGUENEAU

Nikoli! Já sám jej odnes' domů. —
Ach, jeho jizbu zřít bych nepřál pranikomu!

LE BRET

A trpí?

RAGUENEAU

Nikoli, o sobě neví ani.

LE BRET

Co lékař?

RAGUENEAU

Jednoho přec jalo slitování.

LE BRET

Můj drahý Cyrano! Nemožno to vše říci
najednou Roxaně... A lékař?

RAGUENEAU

O zimmici

cos děl a horečce, o mozku zapálení...

Ach, kdybyste jej zřel! Ó běžte bez prodlení!

Na hlavě obvazek... v tom brlohu jest sám,

a kdyby vstáti chtěl, moh' umřít by nám!

LE BRET

(táhne jej na pravo)

Zde kratší cesta jest! Jdem kaplí!

ROXANA

(objeví se na schodišti a vidouc Le Breta odcházeti kolonadou vedoucí k brance u kaple, volá za ním)

Příteli!

(Le Bret a Ragueneau bez odpovědi odejdou.)

Co to? Já volám jej... již oba zmizeli,
co dobrák Ragueneau mu napovídal asi!

(Sestoupí se schodiště.)

Scéna 4.

Roxana sama, pak dvě sestry za chvíli.

ROXANA

Dni v září poslední, ach, jak jsou plny krásy!

Můj smutek úsměv má. Čím uráží ho máj,
zas jeseň skolébá jej v mírnou tklivou báj.

(Sedne k rámu. Dvě sestry vystoupí z domu a přinesou velké křeslo a postaví je pod stromy.)

Ach fauteuil klassický, kam vždycky usedává
můj přítel...

SESTRA MARTA

Hovorny to naší šperk a sláva!

ROXANA

Dík, sestro!

(Sestry odejdou.)

Přijde již!

(Usadí se těž. Bije hodiny.)

Teď právě jeho čas!

Můj rám! — Již odbily... Co to? Mne jímá žas!

Dnes poprv zpozdil se... Kde náprstek jen mám?

Ach, sestra klíčnice již hubuje ho tam

pro malé zpoždění. *(Pausa.)* Již musí tady být!

Hle, opět uvadlý sem žlutý lupen slít'!

(Odstrčí prstem list, který spadl jí na rám.)

Co mohlo zdržet jej? — Kde nůžky mám? Ve vaku
příručním budou as...

SESTRA

(objeví se na schodišti)

Cyrano z Bergeraku!

Scéna 5.

Roxana, Cyrano, za chvíli sestra Marta.

ROXANA

(ani se neodvrátí)

Což neřekla jsem to?

*(Vyšívá; Cyrano, velmi bledý, klobouk hluboko do čela
vražený vystoupí. Sestra, která jej uvedla, odejde, on sestupuje
po schodech s patrnou námahou, jen aby se udržel zpřímen
opíraje se o hůl. Roxana pracuje u rámu.)*

Zde příliš bledý květ,

čím sesíliti jej?

(k Cyranovi s přátelským pokáráním)

Za dlouhých čtrnáct let

jste poprv zpozdil se!

CYRANO

*(který došel ke křeslu a usednul tam, hlasem veselým, který
kontrastuje s jeho vzezřením)*

Ba ano, k zbláznění,

já vzteky zuřil již pro toto zpoždění.

ROXANA

A kým jste zdržen byl?

CYRANO

Návštěvou dotěravou.

ROXANA

(roztržitě pracujíc)

A jistě mrzutou?

CYRANO

Nepřišla v chvíli pravou.

ROXANA

Vy jste ji nepřijal?

CYRANO

Až tam má ochota
by nikdy nedošla. Já děl, dnes sobota,
den, kdy se ubírám kams na návštěvu, čas
je právě, libo-li, v hodině přijďte zas!

ROXANA

(lehce)

Což čekat bude-li, by přišla opět k vám?
Však před večerem dnes vás odsud nenechám!

CYRANO

Snad budu museti se odebrati dřív.

*(Zavře oči a umlkne na chvíli. Sestra Marta projde parkem od
kaple ke schodišti, Roxana ji zpozoruje a lehce na ni hlavou
kývne.)*

ROXANA

Že sestru Martu dnes neškádlíte, je div.

CYRANO

(živě otevra oči)

Ba!

(s velkým hlasem komickým)

Sestro Marto, sem!

(Sestra plaše se přiblíží.)

Se zrakem k zemi dolů

tak stále? Cha, cha, cha!

SESTRA MARTA

(zvedne oči s úsměvem)

Nu?

(Uzří jeho tvář a učiní posunek ustrnutí.)

Bože!

CYRANO

(tiše ukazuje na Roxanu)

Pst!

(nahlas)

My spolu

si promluvíme dnes. *(fanfaronsky)*

Nuž pozor, co vám dím,
zas včera jak vždy jsem se nepostil.

SESTRA MARTA

To vím!

(k sobě)

Tak bledý proto jest! *(rychle a tiše)*

Do refektáře, chcete,
si za mnou sejít, tam bouillon vypijete...

CYRANO

Rád, tuze rád...

SESTRA MARTA

Jak dnes jste moudřejším, ba mnoho.

ROXANA

(která je slyší šeptati)

Jej obracíte snad?

SESTRA MARTA

Již nechala jsem toho.

CYRANO

Ba pravda! Vždycky tak posvátně, vážně žvavá
mi nekážete dnes? To událost je pravá!

(s žertovnou zuřivostí)

U d'ábla! Stejně vás dnes v úžas musím svést,
nu, já vám dovolím...

(dělá, jako by hledal vhodný žert, a již našel jej)

To pro vás nové jest!

Dnes... za mne podvečer se v kapli pomodliti.

ROXANA

No! To byl divný žert!

CYRANO

(směje se)

Však jaký úžas nítí!

SESTRA MARTA

(jemně)

Já nečekala jsem na vaše dovolení.

(Odejde.)

CYRANO

(nakloní se k Roxaně schýlené nad rámem)

Zda dočkám, výšivko, se tvého ukončení!

ROXANA

Ten žert jsem čekala.

(V té chvíli vánek strásá svadlé listí.)

CYRANO

Co listí náhle sváto.

ROXANA

(zvedne hlavu a dívá se daleko do aleje)

Jak jemnou barvu má, benátské plavé zlato!

Jak padá, pohleďte!

CYRANO

Tichými ručejemi

do krátké cesty té od haluze až k zemi,

co vdechnout dovede poslední krásy svojí!

Že shnije pod stromem, nechť mu to hrůzu strojí,

přec o to pečuje, by s grácií a zticha,

spíš sletělo kal pták a vůni při tom dýchá!

ROXANA

Vy zádumčivý dnes?

CYRANO

(sebere se)

Roxano, za mák ani!

ROXANA

Tak listí s platanů již nechte, ať se sklání,

a vypravujte mi, co nového se stalo.

Chci svoje noviny!

CYRANO

(bledší a bledší v zápasu s bolestí)

Ne, není toho málo!

Tak začnem v sobotu: Dne toho Milost král
při stole osmkrát hroznový nákyp bral;

pak dostal horečku, dvě rány lancetou
ji odsoudily hned jak zradu prokletou,
puls načez vznešený ztich' jak by umdlelý.

U královny byl bál na to hned v neděli,
tam svíček sedm set a šedesát pět v sále...

Don Juan d' Austria poražen nenadále...

Pak čarodějnic pár mezitím upálili,
a paní d'Athis pes, vy znáte jej, ten bílý,
měl zácpu, klystér že mu musil pomáhati.

ROXANA

S tím, milý příteli, moh' byste pokoj dáti!

CYRANO

Nic, prosím, v pondělí. — Však za to druhý den
od Lygdamíry byl milenec propuštěn.

ROXANA

Ó!

CYRANO

(jehož obličej se víc a více mění)

Na to dvůr v úterý ve Fontainebleau byl,
a potom ve středu — ne, já se omýlil,
ku Fieskovi děl de Montglat, zdali zvěděl,
že chce být Mancini královnou — odpověděl
mu v pátek, že prý chce! — A sobota je dnes...

(Zavře oči, jeho hlava sklesne; ticho.)

ROXANA

(udivená, že více nehovoří, se obrátí, spatří jej a zvedne se polekaná)

Co stalo se mu jen? Ó Bože, v mdlobu kles'!

(jde k němu)

Cyrano, slyšte přec!

CYRANO

(otevře opět oči, hlasem nejistým)

Co?

(Uzří Roxanu nad sebe nachýlenou a prudce upevniv si klobouk na hlavě couvne poděšen s křeslem.)

Jak jste polekána,

a přec to není nic!

ROXANA

Snad přece...

CYRANO

Stará rána

od Arrasu — vy o ní již víte — někdy zase...

ROXANA

Ubohý příteli!

CYRANO

To přejde v krátkém čase,

ba přešlo.

(Usmívá se namáhavě.)

ROXANA

(stojí vedle něho)

Pravda to. Má každý rány z boje,
zde živa posavad krvácí rána moje!

(Položí si ruku na ňadra.)

Pod listem žloutnoucím se vždycky čerstvá nítí,
na němž lze posavad krev se slzami sřítí!

(Začíná se smrákati.)

CYRANO

Ba, slíbila jste mi, že necháte mi číst

kdys pozděj...

ROXANA

Chtěl byste — chtěl Kristianův list?

CYRANO

O to bych prosil dnes...

ROXANA

(sejme škapulíř s krku)

Zde!

CYRANO

Otevřít jej smím?

ROXANA

Otevřete, čtěte jej!

(Usedne k rámu, složí jej a pořádá vlnu.)

CYRANO

(čte)

„Roxano, umru, vím...“

ROXANA

(stane udivena)

Víc na hlas!...

CYRANO

(čte)

„Večer dnes, o duše duše mojí,
pln lásky, která se víc slovy neukojí,
já umru, nikdy víc mé blahem zpité oči,
jimž kvasem bylo to, se po tvých neotočí“...

ROXANA

Jak čtete tento list!

(Noc se sklání pomalu.)

CYRANO

(pokračuje)

„A nezlíbají víc váš každý pohyb milý.

Z těch vroucích pohledů vám jeden v této chvíli
vám známý posílám, by dotk' se vašich skrání,

ba chtěl bych křičeti! — Ó ženo má, ó paní!“

ROXANA

Jak čtete tento list!

CYRANO

„Ba křičím...“

ROXANA

Hlas váš váhá...

CYRANO

„Ach ty můj poklade! Má jediná, má drahá!“

ROXANA

Ten hlas!

CYRANO

„Již s Bohem bud’!“

ROXANA

Ten hlas!

CYRANO

„Má láska celá!“

ROXANA

Ten hlas, již vzpomínám, jsem kdys již uslyšela!

(Přiblíží se tiše, aniž by toho Cyrano zpozoroval, za křeslo, skloní se bez ruchu a dívá se do listu. — Tma roste.)

CYRANO

„Já s tebou budu vždy, já budu vždy tvým stínem,
já budu věčně tvým, ba i tam v světě jiném,
jenž miloval tě vždy! Ty budeš věčně má!“

ROXANA

(položí mu ruku na rameno)

A kterak můžete to čísti? Kol je tma!

(On se zachvěje, obrátí, vidí ji vedle sebe, udělá posunek úžasu, skloní hlavu. Dlouhé mlčení. Ona v stínu úplném dí zvolna s rukama sepjatýma.)

Po celých čtrnáct let jste úlohu tu hrál
starého přítele, jenž přišel, by se smál!...

CYRANO

Roxano!

ROXANA

Byl jste to!

CYRANO

Ne!

ROXANA

Jak děl jméno moje,

já měla uhádnout!

CYRANO

Ne, to jsou marné boje!

ROXANA

Že byl jste to vy přec!

CYRANO

Přísahám!

ROXANA

Já mohla tušit ten šlechetný váš klam!

CYRANO

Ne!

ROXANA

Každé slovo to, tak šílené a blahé!

CYRANO

Ne!

ROXANA

Hlas váš, byl jste to v té krásné noci vlahé!

CYRANO

Přísahám, nebyl jsem!

ROXANA

Však duše vaše byla!

CYRANO

Ne, já vás neměl rád! Vy jste se omýlila.

ROXANA

Ba měl!

CYRANO

Ó nikoli, ten druhý rád vás měl!

ROXANA

Ne, vy jste měl mne rád!

CYRANO

Ne!

ROXANA

Šeptem jste to děl!

CYRANO

Ne, drahá lásko má, ne, já vás neměl rád!

ROXANA

Ach, věci mrtvé již — teď živé! Zapírat
co platno, čtrnáct let jste doved' mlčeti.

Čím on byl v listu tom? Nic, jeho pečeti
zde vaše slzy jsou...

CYRANO

(podává jí list)

Však jeho je zde krev!

ROXANA

Proč mlčet čtrnáct let, proč, to mi nyní zjev,
dnes mlčení to rvát?

CYRANO

Proč?

(Le Bret a Ragueneau vběhnou polekáni.)

Scéna 6.

Předešlí, Le Bret, Ragueneau.

LE BRET

Jaká šílenost!

Já věděl, on jest zde!

CYRANO

(vztyčí se usmívaje)

Jak v sobotu vždy host!

LE BRET

Že vstal, tím zabil se...

ROXANA

Ó teď vás chápu oba,
ta slabost před chvílí a nyní tato mdloba...

CYRANO

To pravda, noviny své musím ukončiti...

A večer v sobotu, než k večeři moh' jíti,

pán z Bergeraku byl úkladně usmrcen...

(Odkryje klobouk, hlava jeho jest obvázaná.)

ROXANA

Co praví? — Cyrano! Do hlavy udeřen?...

A kdo to učinil? Proč?

CYRANO

„Padnout v boje vzteku,
hrot meče v srdci nést a podlehnouti reku.“

Ó já to kdysi děl. — Však osud jen se šklebí...

Jsem zabit v záloze, ze zadu raněn v lebi

neznámým lokajem a k tomu polenem.

Tak všecko na světě i smrt svou zkazil jsem!

RAGUENEAU

Ach, drahý pane můj!

CYRANO

Jen neplač tak z vší síly.

(podává mu ruku)

Čím nyní jsi se stal, mi pověz, bratře milý!

RAGUENEAU

(v slzách)

Já svíčky utírám v divadle Molièra.

CYRANO

Tak?

RAGUENEAU

Však jej opustím, jsem dopálen, neb včera,

když hráli Scapina, já jednu scenu viděl,
již celou ukrad' vám!

LE BRET

Při tom se nezastyděl!

RAGUENEAU

„Co dělal u čerta?“

LE BRET

Tu slavnou scénu vzal.

CYRANO

Již mlčte, přátelé, on dobře udělal!

(k Ragueneauovi)

Však efekt dělala?

RAGUENEAU

(štkaje)

To bylo, pane, smíchu!

CYRANO

Můj život: suflovat a zapomněn být v tichu!

(k Roxaně)

Zda víte, Kristian když v onen večer ztmělý
stál pod balkonem? Nu, život můj v tom celý!

Co dole halíval mne hluboký stín tmavý,
hrou jiní stoupali si pro polibek slávy!

To spravedlivé jen, můj hrob to potvrdil:

Molière velduch jest, Kristian krásný byl!

*(V té chvíli zazní zvon klášterní, je viděti jeptišky v aleji,
kráčející do kaple k večerní pobožnosti.)*

ROXANA

(se zvedne, chtějí volati)

CYRANO

Ať jdou se modliti, když vybízí je zvon!

ROXANA

Sem, sestro!

CYRANO

Nechte je! Nač volat je? To skon,
než půjdou z kaple zpět, mne nebude zde víc —
Mně chyběl souzvuk jen — bez něho vše jest nic!
(Jeptišky vstoupily do kaple, je slyšet varhany.)

ROXANA

Já miluji tě! Žij!

CYRANO

Ne! To jen ve pohádce
se řekne princovi a hned ucítí sladce,
jak jeho ohyzdnost při slunečním tom slovu
v ráz mizí. — U mne ne, já ohyzdný jsem znovu.

ROXANA

Ó já tě zabila!

CYRANO

Ne! Toho opak pravý!
Já ženy nepoznal, ni matky pohled smavý,
že byl jsem ošklivý. Já sestry neměl ani,
a pozděj' u žen jsem se bál vždy vysmívání.
Však ve vás přítelku jsem našel, v žití mém
se vámi aspoň mih' ženského šatu lem.

LE BRET

(ukazuje mu na lunu, která právě vychází mezi větvemi)

Tvá druhá přítelka!

CYRANO

(usmívá se na lunu)

Já vidím!

ROXANA

Kam se kácím,
co milovala jsem, to nyní dvakrát ztrácím!

CYRANO

Le Brete, ještě dnes chci luny opál slézat,
a není potřebí již strojů vynalézat.

ROXANA

Co díte?

CYRANO

Ano, tam jen uzdravím se zase,
tam najdu jediný ráj snů svých v celé kráse,
tam s duší spřízněnou se mnohou sejdu dnes,
tam Galilei dlí a tam jest Sokrates!

LE BRET

(vybuchne)

To hloupé! Nikoli, to nesmí, nesmí býti,
to srdce veliké, ten básník má tak mříti?
To není možno přec!

CYRANO

Le Bret zas vede svou.

LE BRET

(propuká v pláč)

Můj drahý!

CYRANO

(se pozvedne, zrak strhaný)

Jak? To gaskoňští kadeti jsou!
Pralátka živelná. — Ach ano! V tom je „hic“.

LE BRET

Učenost v šílenství!

CYRANO

Tak děl to Koperník!

ROXANA

Ach!

CYRANO

„Co chtěl u čerta na této galeji,
u čerta, co tam chtěl?“ — Ne, jinou raději:
Filosof a mechanik,
rýmař, hráč a hudebník,
říší vzdušnou putovník,
v odvet rychlý jako pták,

tuze špatný milovník,
zde leží pan Bergerac,
v nic on, všecko jenž byl, znik'!

Však pardon — musím jít — a nesmím nechat čekat,
již zříte lunny svit se po mém čele smekat...

(Sklesne a sedí, slzy Roxany jej budí k skutečnosti, on se na ni zadívá a hladí její závoj.)

Já neždám, byste mihn pro Kristiana lkala,
jen prosím, velká tma až by mne v náruč vzala,
až mrazný smrti dech v mých kostech život zmaří,
by dvojí význam byl v smutečném vašem šláři,
by stal se smutek váš též trochu smutkem pro mě.

ROXANA

To přísahám!

CYRANO

(schvácen velkou zimnicí se vzpřímí)

Zde ne! Tak nechci umřít skromně
v tom křesle. — Nechte mne!

(Chtějí k němu, on se opře o strom.)

Tak, mně postačí strom!

(Pausa.)

Mám boty z mramoru — to cítím v mžiku tom,
a rukavice z kovu... *(se vzpřímí)*

Jde již prudce —

Chci vzpřímen čekat ji... *(tasí)*

a s pádným mečem v ruce!

LE BRET

Cyrano!

ROXANA

(omdlévá)

Cyrano!

(Všichni poděšení ustupují.)

CYRANO

Ji zřím, se na mne dívá
a hledí na můj nos, ta tuponoska křivá!

(zvedne meč)

Že je to zbytečné, vy díte? — Vím to též,
však s čáku vyhrání zde nesvádí se řež!
Jest vždycky krásnější, co zbytečné tu jest!
Co kol se hemží tu — a tam — a u všech cest!
Vás tisíc! Já vás znám, mí nepřátelé kdysi!
Tys lež?

(Tluče mečem do prázdna.)

Jen stůj, ó stůj! Ha, ha, tam kompromisy!
Předsudky! Podlosti!

(tluče)

Mám smlouvat se snad?

Ne, nikdy! Příšero, stůj, tebe měl bych znát!
Ach, lidská hlouposti! — Mne v zem srazíte přec.
Však bít se budu, bít, a bít až na konec!

(Dělá divoké výpady, až zarazí se udýchán.)

Ach, vše mi berete, můj vavřín i mou růži!
Jen berte, jedno přec vždy zůstane tu muži,
co s sebou odnesu, co večer vrátím Bohu,
až s dvorným pozdravem se vznesu nad oblohu,
co nemá trhliny, ni skvrny v triumf jistý,
na vzdor to odnesu...

(Vyskočí s mečem napřaženým.)

To je...

(Meč vypadne mu z ruky, vrávorá, klesne v náručí Le Breta a Ragueneaua.)

ROXANA

(skloní se k němu a v čelo jej políbí)

Co?

CYRANO

(otevře oči, pozná ji a praví s úsměvem)

(Umře.)
Opona.

Znak svůj čistý!